

Anita Haataja

Viisikymppisten työllisten työssä jatkamista
ennakoivat tekijät

Tiivistelmä

Anita Haataja. Viisikymppisten työllisten työssä jatkamista ennakoivat tekijät. Helsinki 2007. 78 s. (Sosiaali- ja terveystieteiden tutkimus ISSN 1236-2115; 2007:18)
ISBN 978-952-00-2292-1 (nid.), ISBN 978-952-00-2293-8 (PDF)

Raportti kuvaa viisikymppisten, 50–59-vuotiaiden työmarkkina-asemaa ja työllisten työssä jatkamista ennakoivia tekijöitä. Vertailuryhmänä ovat pääsääntöisesti 45–49- ja 60–64-vuotiaat. Tarkastelu on tehty sektoreittain, toimialoittain ja alueilleittäin sekä 1-vuotisyksiköittäin. Työssä pysymistä ennakoivina tekijöinä tarkasteltiin työaikakysymyksiä ja sairauspoissaoloja. Aineistona on Tilastokeskuksen työvoimatutkimus vuodelta 2004.

Vuonna 2004 viisikymppisiä oli runsaat 800 000 henkeä, viidennes koko 15–74-vuotiaasta työikäisestä väestöstä. Ikäryhmän miesten työllisyysaste oli 71 ja naisten 74 prosenttia. 50–52-vuotiaiden työllisyysaste oli suunnilleen yhtä korkea kuin 45–49-vuotiaiden, eli runsas 80 prosenttia, mutta 59-vuotiaiden jo alle 60 prosenttia. Ikäryhmästä oli työvoiman ulkopuolella runsas viidennes (152 000 henkeä) ja työttömänä 5-6 prosenttia (45 000 henkeä) Miehet olivat hieman useammin kuin naiset sekä työttömänä että työvoiman ulkopuolella.

Viisikymppisten työmarkkina-asema pysyi pääosalla samana vuosina 2003–2004. Työllisenä edellisenä vuonna olleista oli työllisenä myös seuraavana vuonna 95 prosenttia 50–54-vuotiaista ja 88 prosenttia 55–59-vuotiaista. Iän karttumisen vähensi työllisenä pysymistä tilastollisesti merkitsevästi vasta ikävuodesta 56 alkaen. Koulutustaso lisäsi tilastollisesti merkitsevästi naisten ja siviilisäätty miesten työllisenä pysymistä.

Työttömänä edellisenä vuonna olleista viisikymppisistä pääosa oli työttömänä myös vuonna 2004. Ikä heikensi tilastollisesti merkitsevästi työllistymistä 56–57-vuotiaista ylöspäin. Vuoden aikana 50–54-vuotiaista työllistyi joka neljäs, mutta 55–59-vuotiaista enää joka kymmenes. Työllistyneistä miehistä 39 ja naisista 26 prosenttia päätyi palkansaajaksi pysyvään kokoaikatyöhön. Kaikista itsensä alityölliseksi määrittelevistä viisikymppisistä lähes puolet oli vuoden aikana työllistyneitä. Alityöllisyys oli yleisempää naisilla kuin miehillä, ja viisikymppisillä yleisempää kuin nuoremmilla.

Noin 2/3 viisikymppisistä on tyytyväinen työaikaansa, palkansaajat hieman useammin kuin yrittäjät. Ylipitkää työaikaa tekeviä, mutta lyhyempää työaikaa toivovien määrä oli noin 100 000 henkeä, viidennes miehistä ja neljännes naisista. Toivottu ja vastentahtoinen osa-aikatyö kohdentuvat eri tavoin erityyppisille työpaikoille ja eri alueille. Pienillä työpaikoilla sekä Itä- ja Pohjois-Suomessa tehdään useimmin osa-aikatyötä kokoaikatyön puutteesta, suuremmilla työpaikoilla ja julkisella sektorilla yleisimmin omasta halusta ja osa-aikaeläkkeellä. Tyytyväisyys työaikaan yleistyy osa-aikaeläkkeeseen oikeuttavasta ikärajusta eteenpäin, mutta ikärajan ylittäneiden osa-aikatyön suosio on vuoden 2003 uudistusten jälkeen laskenut. Osa-aikaeläke muuttaa työaikajärjestelyjä. Alle 57-vuotiaiden yleisin osa-aikatyön muoto on lyhennetty työpäivä, vanhempien lyhennetyt työviikot tai vuoroviikot.

Viisikymppisten työllisten sairauspoissaolot lisääntyvät iän karttuessa suhteellisen vähän, mutta pitkäaikaissairaiden määrä työvoiman ulkopuolella kasvaa. Vuonna 2004 50-vuotiaasta väestöstä kahdeksan prosenttia, mutta 59-vuotiaasta väestöstä jo 18 prosenttia oli työkyvyttömyyseläkkeellä tai pitkäaikaissairana työvoiman ulkopuolella. Enemmän sairauspoissaolojen kohdentumisessa on eroja toimialoittain. Toisaalta myös ikäjakautumat vaihtelevat toimialoittain.

Asiasanat: ikääntyminen, sairauspoissaolot, työaika, väestönmuutokset

Sammandrag

Anita Haataja. Faktorer som förutspår hur sysselsatta femtioåringar i arbete kommer att fortsätta i arbetet. Helsingfors 2007. 78 s. (Social- och hälsovårdsministeriets rapporter, ISSN 1236-2115; 2007:18)
ISBN 978-952-00-2292-1 (inh.), ISBN978-952-00-2293-8 (PDF)

Rapporten beskriver arbetsmarknadsläget för femtioåringar, i åldersgruppen 50–59 år, och faktorer som förutspår hur sysselsatta personer i arbete kommer att fortsätta i arbetet. Jämförelsegruppen utgörs i regel av 45–49- och 60–64-åringar. Undersökningen utfördes sektorsvis, branschvis och områdesvis samt enligt åldersgrupperingar på 1 år. Av faktorer som förutspår huruvida man blir kvar i arbete undersöktes arbetstidsfrågor och sjukfrånvaro. Materialet utgörs av Statistikcentralens arbeidskraftsundersökning från år 2004.

År 2004 var antalet femtioåringar drygt 800 000 personer, en femtedel av hela den arbetsföra befolkningen i åldern 15–74. Andelen sysselsatta män i åldersgruppen var 71 procent och andelen kvinnor 74 procent. Andelen sysselsatta bland 50–52-åringarna var ungefär lika stor som bland 45–49-åringarna, dvs. drygt 80 procent, bland 59-åringarna under 60 procent. Utanför arbetskraften stod en dryg femtedel (152 000 personer) och de arbetslösa uppgick till 5–6 procent (45 000 personer). Männerna var något oftare än kvinnorna både arbetslösa och stod utanför arbetskraften.

För en majoritet av femtioåringarna förblev arbetsmarknadsläget detsamma åren 2003–2004. Av de 50–54-åringar som varit sysselsatta föregående år var 95 procent och av 55–59-åringar 88 procent sysselsatta även följande år. Den tilltagande åldern minskade sysselsättningen statistiskt signifikativt först från och med det 56:e levnadsåret. För kvinnor ökade utbildningsnivån och för män civilståndet sysselsättningen statistiskt signifikativt.

Av de femtioåringar som varit arbetslösa föregående år var en majoritet arbetslösa även år 2004. Åldern försvagade sysselsättningen statistiskt signifikativt för 56–57-åringar och äldre. Under året blev en av fyra 50–54-åringar sysselsatt men av 55–59-åringarna endast en av tio. Av de som blivit sysselsatta var 39 procent av männen och 26 procent av kvinnorna löntagare med fast heltidsanställning. Närmare hälften av de femtioåringar som definierat sig själv som undersysselsatta var sysselsatta under året. Undersysselsättning var vanligare bland kvinnor än män och vanligare bland femtioåringar än bland yngre sysselsatta.

Cirka 2/3 av femtioåringarna är nöjda med sin arbetstid, löntagare något oftare är företagare. Antalet personer med överlånga dagar, men som önskar kortare arbetstid, var cirka 100 000, var femte man och var fjärde kvinna. Önskat och ofrivilligt deltidsarbete fördelade sig olika på olika typer av arbetsplatser och inom olika områden. På små arbetsplatser i både östra och norra Finland arbetar man oftast deltid i brist på heltidsarbete, på större arbetsplatser och i den offentliga sektorn oftast av egen vilja och i form av deltidspension. Ökad tillfredsställelse med arbetstiden är vanligare från och med den åldersgräns som berättigar till deltidspension, men deltidarbetets popularitet har efter 2003 års reformer sjunkit hos dem som överskridit åldersgränsen. Deltidspensionen ändrar arbetstidsarrangemangen. Den vanligaste formen för deltidsarbete för personer under 57 år är förkortad arbetsdag, för äldre förkortade arbetsveckor eller varannan vecka.

Sjukfrånvaron för sysselsatta femtioåringar ökar relativt lite men antalet långtidssjuka utanför arbetsmarknaden ökar med tilltagande ålder. År 2004 hade åtta procent av 50-åringarna men hela 18 procent av 59-åringarna invalidpension eller var långtidssjuka och stod utanför arbetsmarknaden. Större skillnader i fråga om sjukfrånvarons fördelning finns branschvis. Å andra sidan varierar även åldersfördelningarna branschvis.

Sakord: åldrande, sjukfrånvaro, arbetstid, befolkningsförändringar

Summary

Anita Haataja. Factors predicting the staying on at work of 50-59-year-old employed people. Helsinki 2007. 78 pp. (Reports of the Ministry of Social Affairs and Health, Finland, ISSN 1236-2115; 2007:18)
ISBN 978-952-00-2292-1 (paperback), ISBN 978-952-00-2293-8 (PDF)

The report deals with the labour market status and factors predicting staying on at work of employed people in the age group 50 to 59 years. The reference groups are, as a rule, 45-49-year-olds and 60-64-year-olds. The review was made by sector, branch and region, and by 1-year age group. The factors that were looked at as those predicting staying on at work included working hour issues and sickness absence. The report is based on information from Statistics Finland's Labour Force Survey 2004.

In 2004 the 50-59-year-olds numbered about 800,000, which is one fifth of the entire working-age population aged 15 to 74 years in Finland. The employment rate was 71 per cent among the men in the age group and 74 per cent among the women. Among the 50-52-year-olds, the employment rate was roughly the same as among the 45-49-year-olds, i.e. a good 80 per cent, while it was less than 60 per cent among the 59-year-olds. More than one fifth of the population (152,000 people) in the age group were economically inactive and 5 – 6 per cent (45,000) were unemployed. Men were slightly more often both unemployed and economically inactive than women.

For the majority of the 50-59-year-olds the labour market status remained unchanged in 2003 to 2004. As much as 95 per cent of the employed 50-54-year-olds who had been employed the previous year, were also employed the next year, while 88 per cent of the 55-59-year-olds were employed the next year. In terms of statistics, ageing considerably reduced the staying on at work only after the age of 56. The level of education considerably increased women's and the marital status men's remaining at work.

The majority of the 50-59-year-olds who had been unemployed the previous year were also unemployed in 2004. In terms of statistics, a person's age considerably weakened access to employment starting from the age 56 – 57. During the year every fourth person among the 50-54-year-olds obtained employment, whereas only every tenth among the 55–59-year-olds. Of the men who found jobs 39 per cent and of the women 26 per cent became wage/salary-earners with permanent fulltime employment. Almost 50 per cent of those 50-59-year-olds defining themselves as underemployed had obtained employment during the year. Underemployment is more common among women than men; it is likewise more common among over-fifties than among under-fifties.

About two-thirds of the 50-59-year-olds were satisfied with their working hours; wage/salary-earners slightly more often than self-employed people. The number of those with overlong working hours but hoping to have shorter working hours was about 100,000, one fifth of the men and one quarter of the women. The prevalence of desired and undesired part-time work varies according to different types of workplaces and different regions. People have most often part-time jobs due to the lack of fulltime employment on small workplaces and in Eastern and Northern Finland, while on larger workplaces and in the public sector people have more often part-time jobs out of their own will and while being on a part-time pension. The satisfaction with one's working hours increases after one has reached the eligible age for a part-time pension, but the popularity of part-time work among those who have reached the eligible age has decreased since the reforms implemented in 2003. A part-time pension involves changes in the working hour arrangements. The most common types of part-time work are shorter workdays among employees aged under 57 years and shorter working weeks or shift weeks among those over 57.

Sickness absence among the 50-59-year-olds increased relatively little but the proportion of people with long-term illness outside the labour force increases with ageing. In 2004, 8 per cent of the 50-year-old population, but as much as 18 per cent of the 59-year-olds were receiving a disability pension or had a long-term illness and were outside the labour force. There were more differences in sickness absence when examined per branch. On the other hand, also the age breakdowns vary according to branch.

Key words: ageing, demographic changes, sickness absence, working hours

Esipuhe

Sosiaali- ja terveysministeriön Veto-ohjelman (2003–2007) tarkoituksena on ylläpitää ja edistää työn ja työelämän vetovoimaa. Veto-ohjelma on rahoittanut myös käsillä olevan selvityksen *Viisikymppisten työssä jatkamista ennakoivat tekijät*.

Selvitys pohjautuu Tilastokeskuksen työvoimatutkimuksen yksilötason aineistoon vuodelta 2004. Se jakautuu tulokset esittelevään johdanto-osaan ja laajempaan tilastoliitteeseen. Selvitys kuvaa suurten ikäluokkien, nykyisten viisikymppisten työssäkäyntiä ja työmarkkina-asemaa 1-vuotisikäryhmittäin, sektoreittain, toimialoittain ja alueittain. Selvityksessä analysoidaan myös niitä työhön liittyviä tekijöitä, jotka liittyvät työssä pysymiseen tai eläkkeelle siirtymiseen. Kiinnostuksen kohteena ovat erityisesti työaikajärjestelyt ja sairauspoissaolot. Lisäksi selvitys arvioi viisikymppisten työmarkkina-aseman pysyvyyteen ja muutoksiin yhteyksissä olevien taustatekijöiden tilastollista merkitsevyyttä.

Selvityksen on tehnyt erikoistutkija, VTT Anita Haataja Valtion taloudellisesta tutkimuskeskuksesta (VATT). Arvioinnissa käytetyn tilastollisen monimuuttujamallin valinnan ja soveltamisen asiantuntijoina toimivat tutkimusjohtaja Heikki Räisänen sekä tutkija Ossi Korkeamäki Valtion taloudellisesta tutkimuskeskuksesta.

Projektipäällikkö

Ismo Suksi

Sisältö

1. JOHDANTO	11
1.1. Hankkeen tavoite.....	11
1.2. Työvoimatutkimus tutkimusaineistona.....	11
1.3. Selvityksen rakenne	13
2. PÄÄTULOKSET JA TILASTOANALYYSIEN TIIVISTELMÄT	15
2.1 Viisikymppisten työllisyyskehitys ja sijoittuminen	15
2.2 Työssä jatkamista ennakoivia tekijöitä	16
2.3 Työvoimassa pysyminen ja siirtymät.....	21
2.4 Tulosten pohdintaa	25
TILASTOLIITEOSA.....	29
Lähdeluettelo.....	74

1. Johdanto

1.1. Hankkeen tavoite

Tutkimushankkeen tavoitteena oli toteuttaa valtakunnalliseen, sosiaali- ja terveysministeriön koordinoimaan Veto-ohjelmaan liittyvä selvitys suurten ikäluokkien, nykyisten viisikymppisten työssä jatkamista ennakoivista tekijöistä. Kiinnostuksen kohteena oli samalla ikäluokan työssäkäynti sektoreittain, toimialoittain ja alueittain ja erityisesti yksivuotisikäryhmittäiset tarkastelut.

Toisena tavoitteena oli analysoida ikäluokan sellaisia työhön liittyviä tekijöitä, joilla on aikaisemmissa tutkimuksissa todettu olevan vaikutusta joko työssä pysymiseen tai eläkkeelle siirtymiseen. Työaikajärjestelyt ja sairauspoissaolot olivat pääkiinnostuksen kohteena. Kolmantena tavoitteena oli tarkastella suuren ikäluokan työmarkkina-aseman muutoksia viimeisen vuoden aikana sekä arvioida, mitkä tekijät selittivät yhtäältä työssä pysymistä tai muutoksia työmarkkina-asemassa.

Aikaisemmin Veto-ohjelmaan on tuotettu ikääntyvien työmarkkina-aseman pidemmän aikavälin kehitystä taustoittava selvitys. Selvitys perustui Tilastokeskuksen työvoimatutkimuksen valmiiksi luokiteltuihin 5-vuotisikäryhmittäisiin aikasarjoihin vuosilta 1989–2005 (Haataja 2006). Tässä tutkimuksessa käytetään vuoden 2004 työvoimatutkimuksen yksilötasoisista tutkimusaineistoa, joka tutkimusajankohtana oli tuorein tutkimuskäyttöön saatavana oleva asiakastiedosto. Hankkeen kontribuutio aikaisempaan ikääntyvien työmarkkina-asemaa koskevaan tutkimukseen perustuu niihin työssäoloa ja työelämää koskeviin tietoihin, mitä aiempi tutkimus ei ole voinut tuottaa johtuen joko tutkimusten erilaisesta tietosisällöstä tai tutkimusaineiston otoskoon pienuudesta.

1.2. Työvoimatutkimus tutkimusaineistona

Vuoden 2004 työvoimatutkimuksen aineistoa hyödynnetään käyttämällä sekä vuositason että toisen vuosineljänneksen aineistoa. Jälkimmäiseen aineistoon on liitetty ad hoc -kysely, joka sisältää yhtäältä yrittäjien itsenäisyyttä koskevia tietoja ja toisaalta myös palkansaajien työaikajärjestelyjä.

Vuositason aineisto koostuu yhteensä yli 120 000 haastattelusta, kadon jälkeen. Jokaisen kuukauden aikana kerätään tiedot noin 12 000 henkilöltä. Perusjoukon tasolla haastattelut edustavat 3,93 miljoonaa 15–74-vuotiasta henkilöä. Työvoimatutkimuksen haastattelut toteutetaan rotatoivalla menetelmällä, eli jokainen otosjoukkoon valittu henkilö on mukana tutkimuksessa 15 kuukautta ja haastatellaan kaikkiaan viisi kertaa. Yhden vuoden aikana noin puolet haastatteluista on kohdentunut vain kerran yhdelle henkilölle ja puolet kaksi kertaa samalle henki-

lölle, mutta pienelle osalle haastateltu on kohdentunut myös kolme kertaa. Vuositasoin aineistossa jokainen haastattelu edustaa kuitenkin eri tapausta. (Työvoimatilasto 2005, 28–31). Viisikymppisiä 50—59-vuotiaita oli vuoden 2004 vuosiaineistossa 25 498 henkeä.

Yhden vuosineljänneksen eli kolmen peräkkäisen kuukauden aikana kaikki haastatellut ovat eri henkilöitä. Tässä selvityksessä on käytetty toisen vuosineljänneksen (huhti-, touko- ja kesäkuu) aineistoa, johon em. ad hoc –tutkimuksen tiedot sisältyvät. Vuoden 2004 otos koostuu 30 300 henkilön haastattelusta, jotka edustavat perusjoukon tasolle korotettuna noin 3.93 miljoonan 15–74-vuotiaan työikäisen perusjoukkoa kuten vuosiaineistokin. Viisikymppisiä toisen neljänneksen vuoden aineistossa oli otostasolla 6 324 henkeä.

Hytin ja Nion (2004) arvion mukaan työvoimatutkimusta ei voida, suuresta otoskoostaan huolimatta, varauksetta soveltaa mihin tahansa 1-vuotiskohorttien tarkasteluun. Erityisen kriittisiä he ovat Euroopan komission kehittämään mittariin, jolla kuvataan keskimääräistä työstä poistumisikää. Heidän mukaansa työvoimatutkimuksen 1-vuotiskohortteja käyttävä, kaikille maille 49-vuotiaiden työvoimaosuuteen kiinnitetty mittari vaikuttaa paitsi yllättävän epävakailta myös epäloogiselta. Komission mittarin mukaan työn jättämisikä on aikaistunut Suomessa vuosina 2002–2003 vuoteen 2001 verrattuna, vaikka samasta työvoimatutkimuksen aineistosta lasketut ikääntyvien työllisyysasteet ja työvoimaosuudet ovat kohonneet. (Hytti ja Nio 2004; Employment in Europe 2005, 58). Tässäkin tutkimuksessa 1-vuotiskohorttitarkasteluista voi havaita eri ikävuosien välillä satunnaisvirheistä johtuvia vaihteluja. Esitetyt 1-vuotiskohorttitarkastelut antavat kuitenkin yleiskuvan iän lisääntymisen vaikutuksesta viisikymppisten työmarkkina-aseman kehitykseen.

Työvoimatutkimuksen aineisto on Tilastokeskuksen suurin säännöllisesti vuosittain toteutettava tutkimus, jonka yksilötason aineistoa voidaan hyödyntää myös tutkimuskäytössä. Muut haastattelutietoa sisältävät tutkimukset, kuten esimerkiksi vuotuinen tulonjakotutkimus tai joka 6-7 vuosi toteutettava työolotutkimus ovat kooltaan huomattavasti pienempiä. Tulonjakotutkimuksen kotitalouspohjaisen otoksen koko vuonna 2004 oli runsaat 11 000 taloutta, joissa asui kaikkiaan 29 000 henkeä. Väestötasolla tulonjakotutkimus edustaa 2,4 miljoonaa kotitaloutta ja runsaan viiden miljoonan hengen kotitalousväestöä. Työolotutkimus kohdennetaan vain palkansaajaväestölle ja tutkimuksen otoskoko on vaihdellut 3 000-7 000 palkansaajaan vuosina 1977–2003 (Lehto ja Sutela 2004). Tulonjakotilasto antaa hyvän kuvan väestön tulonmuodostuksesta, mutta hyvin vähän tietoja työssäkäyntiin liittyvistä kysymyksistä. Työolotutkimuksen tietosisältö on laajin työhön liittyvissä kysymyksissä, mutta jää otoskooltaan pieneksi erityisryhmien yksityiskohtaisempaan tarkasteluun. Työolojen kehittymistä on seurattu myös työministeriön vuotuisesti laadittavassa työolobarometrissa, jota on tehty jo 15 vuotta. Barometrin kysely on suunnattu palkansaajaväestölle ja otoskoko on ollut vajaa 1 300 henkeä. Vuoden 2006 työoloba-

rometrin erityisteemana olivat työaikajoukot ja työaikapankit (Työolobarometri, lokakuu 2006; ks. myös esim. Ylöstalo 2006).

Kansanterveyslaitoksen vuotuinen aikuisväestön terveyskäyttäytyminen ja terveys -tutkimus (AVTK) on toteutettu vuosittain noin 5 000 hengen satunnaisotokselle aikuisväestöstä, josta lopulliseksi otoskooksi esimerkiksi vuonna 2004 muodostui noin 68 prosenttia. Tutkimuksen otoskoko on niin pieni, että ikäryhmittäisestä terveydestä ja sairastavuudesta julkaistaan käytännössä tietoa pääasiassa 10-vuotisikäryhmittäin (Helakorpi ym. 2004 ja 2005). Kansanterveyslaitoksen koordinoimassa edellistä laajemmassa Terveys 2000 -tutkimuksessa on keskitytty erityisesti työikäisen 30–64-vuotiaan väestön työkyyn. Ikäryhmästä haastatteluun osallistui kaikkiaan noin 5 200 henkeä (Gould ym. 2005, 35–40). Ikään-tyvien työllisten ja työttömien työkykyä on selvitetty myös muiden tutkimusaineistojen avulla (esim. Pelkonen 2005 ja Holm. ym. 2006). Lisäksi viimeaikoina on tehty, työolotutkimusten lisäksi runsaasti tutkimusta työssä jaksamisesta, työssä viihtymiseen liittyvistä tekijöistä sekä eläkesuunnitelmista (Savioja 2005; Pelkonen 2005; Tuominen 2004; Forma ym. 2004).

Rekisteripohjaisiin, koko väestön kattaviin aineistoihin, kuten Tilastokeskuksen työssäkäyntitilastoon ja sitä hyödyntäviin pitkittäisaineistoihin (esimerkiksi ns. vaikuttavuusaineisto ja työnantajatietoja sisältävä ns. Flead –aineisto) ei liity otoksen pienuudesta johtuvia rajoituksia. Niiden rajoituksena ovat työelämään liittyvien subjektiivisten tietojen puute, mutta niiden avulla on eri ikäryhmiä voin- tu tarkastella yksityiskohtaisemmin (esimerkiksi Hämäläinen ja Tuomala 2006; Myrskylä 2005; Aho 2005; Rantanen ja Romppanen 2004).

1.3. Selvityksen rakenne

Tutkimuskohteena ovat viisikymppiset työlliset. Viisikymppisillä tarkoitetaan tässä raportissa vuonna 2004 viisikymmentä mutta ei vielä kuusikymmentä täyt- täneitä henkilöitä, 50–59-vuotiaita, ns. suurta sotien jälkeen syntynyttä ikäluok- kaa. Vanhin polvi, 55–59-vuotiaat syntyivät sotien jälkeen vuosina 1945–1949 ja nuorempi 50–54-vuotiaiden polvi vuosina 1950–1954.

Raportti jakautuu johdanto-osaan ja liiteosaan. Johdanto-osan luku 2 toimii koko selvityksen tulosten raportoinnin tiivistelmänä. Liiteosassa esitetään viisikymppisten työmarkkina- asemasta, erityisesti työssä jatkamista ennakoivien tekijöiden kannalta yksityiskohtaisemmat tilastoanalyysin tulokset taulukkoina ja kuvioina lyhyin selostuksin.

Liiteosan ensimmäinen jakso sisältää tiivistelmän viisikymppisten työllisyyskehi- tyksestä vuosina 1989–2005 (ks. lisätietoja Haataja 2006). Tämän jälkeen jaksos- sa 2 tarkastellaan viisikymppisten työmarkkina- asemaa 1-vuotisikäryhmittäin, toimialoittain ja sektoreittain vuonna 2004. Jaksossa 3 tarkastellaan viisikymppisten työmarkkina- aseman muutoksia viimeksi kuluneen vuoden aikana. Työ- markkina- aseman muutoksia ja pysyvyyttä selittävien tekijöiden vaikutusta on

analysoitu myös logistisella regressiomallilla. Nämä tulokset esitetään tämän johdanto-osan luvuissa 2.3 ja 2.4. Liiteosan jaksoissa 4-5 tarkastellaan työssä jatkamiseen vaikuttavien tekijöiden ilmenemistä. Näitä tekijöitä on työvoimatutkimuksen pohjalta saatu seuraavasti: työaikakysymykset, pienyrittäjien vaikutusmahdollisuudet työhönsä ja osa-aikatyö (jaksot 4 ja 5), sairauspoissaolojen kohdentuminen (jakso 6), koulutustaso ja työhön liittyvä kurssitoiminta resurssina (jakso 7).

2. Päätulokset ja tilastoanalyysien tiivistelmät

2.1 Viisikymppisten työllisyyskehitys ja sijoittuminen

Euroopan Unioni arvioi suomalaisten keskimääräiseksi työstä pois siirtymisen iäksi 61.4 vuotta vuonna 2001, ja pari vuotta myöhemmin 60.3 vuotta (vrt. Hytti ja Nio 2004; *Employment in Europe 2005*, 58). Samanaikaisesti viisikyksikymppisten (55–64-vuotiaiden) työllisyysaste kasvoi Suomessa nopeammin kuin keskimäärin Euroopassa. Työllisyysaste nousi vuoden 2001 45.8 prosentista 49.6 prosenttiin vuonna 2003 ja 52.7 prosenttiin vuonna 2005. Suomi saavutti ikäkäämmälle väestölle vuodelle 2010 asetetun 50 prosentin työllisyysastetavoitteen vuonna 2004. Sekä 55–59-vuotiaiden ja 60–64-vuotiaiden naisten ja miesten työllisyysaste ylitti 2000-luvulla lamaa edeltäneen tason. Sen sijaan 50–55-vuotiaiden työllisyyskehitys pysähtyi 1990-luvun lopulla. Ikäryhmän miesten työllisyysaste on yhä alempana kuin ennen lamaa, mutta naisten työllisyysaste on juuri saavuttanut lamaa edeltäneen tason. (Liiteosan jakso 1, kuvat 1.2–1.4).

Viisikymppisiä oli vuonna 2004 hieman lähes miljoona (802 000) henkeä. Työllisiä ikäryhmästä oli 74 prosenttia eli 583 000 henkeä. Vaikka viisikymppisten työttömyysaste on, lukuun ottamatta 55–59-vuotiaita miehiä, pienempi kuin kaikkien työkäisten, on suuressa ikäluokassa määrällisesti kuitenkin paljon työttömiä. Työttöminä oli 44 700 eli 5-6 prosenttia ikäryhmän väestöstä. Runsas 20 000 henkeä eli noin prosentti ikäryhmästä oli työvoiman ulkopuolella piilotyöttömänä, työn etsimiseen turhautuneena tai halukkaana työhön, mutta oli muista syistä lopettanut työn etsimisen. Noin 152 000 henkeä, eli joka viides mies ja lähes joka viides nainen, oli työvoiman ulkopuolella pysyvästi joko pitkäaikaissairana, työkyvyttömyys- tai muulla eläkkeellä tai muista syistä. (Liiteosan jakso 2, taulukko 2.1.)

Nuoren, 25–49-vuotiaan työkäisen väestön osuuksien alueelliset erot olivat suurimmillaan 11 prosenttiyksikköä¹. Tämänikäisen väestön osuus oli Uudellamaalla lähes puolet 15-74-vuotiaasta väestöstä, mutta Etelä-Savossa alle 40 prosenttia. Sen sijaan 50 vuotta täyttänyt väestö jakautui alueellisesti tasaisemmin: alueiden väliset erot olivat enimmillään neljä prosenttiyksikköä. Työllisyysasteiden vaihtelu oli etenkin 50 vuotta täyttäneiden kesken alueittain huomattavasti suurempaa kuin väestöosuuksien. Nelikymppisten työllisyysasteiden ero alueiden välillä oli korkeimmillaan 18 prosenttiyksikköä mutta 50–54-vuotiailla 33 prosenttiyksikköä ja 55–59-vuotiailla 24 prosenttiyksikköä. (Taulukko 2.2.)

Eri-ikäiset jakautuvat eri toimialoille epätasaisesti². Suhteellisesti eniten, eli yli 30 prosenttia alan työllisistä, oli 50–59-vuotiaita tekstiili- ja vaatetusalaalla, rahoitus- ja vakuutus-toiminnassa, maa- ja metsätaloudessa sekä kaivostoiminnassa

¹ Tilastokeskuksen NUTS3 alueluokitus.

² 2-numerotason toimialaluokitus NTOL2.

vuonna 2004. Julkisen hallinnon työllisistä viisikymppisten osuus oli myös 25 prosentin keskiarvoa selvästi korkeampi. Vähiten, enintään 20 prosenttia, sijoittui viisikymppisiä vähittäiskaupan, moottoriajoneuvo ym. kaupan, majoitus- ja ravitsemustoiminnan sekä konttori-, sähkö- radio-, lääkintäkojeiden ym. valmistuksen aloille. Mediaani-ikä oli korkein maa- ja metsätalouden 47 ikävuoden lisäksi tekstiili- ja vaatetusosalalla (46 vuotta). Työllisten alhaisin mediaani-ikä 34 vuotta oli majoitus- ja ravitsemustoiminnassa. (Taulukko 2.3.)

Sektoreittain työllisten korkein keskimääräinen ikä oli vuonna 2004 julkisella sektorilla, kuntasektorilla 43.5 ja valtiolla 42.5. Yksityisen sektorin työllisten ikä oli keskimäärin 40 vuotta. Toisella tavalla tarkasteltuna sektoreiden väliset ikäerot ilmenevät esimerkiksi siten, että julkisella sektorilla alle 40-vuotiaiden osuus työllisistä oli 40 prosenttia mutta yksityisellä sektorilla hieman yli 50 prosenttia. (Liiteosa, taulukko 2.4 ja kuvio 2.2.)

2.2 Työssä jatkamista ennakoivia tekijöitä

Aikaisemman tutkimuksen mukaan työssä jatkamista ennakoivat tekijät ovat pääasiassa samoja kuin työssä jaksamista ja viihtymistä ennakoivat tekijät. Terveys 2000-tutkimuksen mukaan hyvä työkyky tukee väestön työllisyyttä ja hyvä työ turvaa työkyvyn säilymisen pidempään. Iän karttumisella on suora yhteys työkyvyn heikkenemiseen, toisin sanoen kysymys ei ole pelkästään kohorttivaikutuksesta. Työllisten työkyvyn on todettu olevan maatalousyrittäjiä lukuun ottamatta hyvä vielä 54 vuoden iässä (Peltoniemi 2005). Työikäisestä 63–67-vuotiaasta väestöstä noin kolmannes suoriutuisi vielä oman arvionsa mukaan työstä. (Gould ym. 2006). Käytännössä työvoimaan kuuluu tämän ikäisistä enää 13 prosenttia (vuoden 2004 työvoimatutkimus). Rajoittunut työkyky on yleisempää työttömillä kuin työssäkäyvillä (Holm ym. 2006). Tästä on omat haittavaikutuksensa myös vanhempien työttömien työllistymiselle. Toisaalta myös sosiaalipoliittisilla järjestelyillä, kuten eläkeikärajojen muutoksilla tai työllistämistoimenpiteillä on yhteys iäkkäämmän väestön työssä jatkamispäätöksiin ja työllistymiseen (Kyyrä ja Wilke 2004; Pelkonen 2005; Hämäläinen ja Tuomala 2006). Palkansaajien toteutunutta työaika ja työaikatoiveita on aikaisemmin laajasti selvitetty palkansaajakeskusjärjestöjen yhteisessä tutkimuksessa (Laukkanen 2003). Tässä tutkimuksessa kohderyhmänä ovat viisikymppiset palkansaajat ja yrittäjät. Seuraavassa esitetään yhteenveto liiteosassa esitetyistä tuloksista.

Tehty työaika ja työaikatoiveet. Alle 57-vuotiaiden viisikymppisten keskimääräinen säännöllinen ja tehty työaika eivät juuri eroa nelikymppisten työajoista. Keskimääräiset työajat alkavat laskea vasta tämän jälkeen sekä kaikilla työllisillä että palkansaajilla. Osa-aikaeläkkeeseen oikeuttava ikäraja vuonna 2004 oli 58 vuotta. Noin kaksi kolmasosaa 45–57 vuotiaista palkansaajista on tyytyväinen toteutuneeseen työaikaansa. Kuitenkin reilu viidennes tämän ikäisistä haluaisi lyhentää työaikaansa ja reilu 10 prosenttia toivoisi pidempää työaika. Tyytyväisyys toteutuneeseen työaikaan yleistyy osa-aikaeläkkeeseen oikeuttavasta ikävuodesta eteenpäin.

Ne, jotka ovat tyytyväisiä työaikaansa, tekevät viisikymppisinä pääsääntöisesti kokoaikatyötä. Toisaalta 55–59-vuotiaiden palkansaajien keskimääräinen viikkotyöaika on kuitenkin pari tuntia lyhyempi kuin nuorempien, miehillä keskimäärin 37 ja naisilla 35 tuntia. Pidempää työaikaan toivovien toteutunut työaika vastaa viisikymppisillä miehillä pitkää osa-aikatyöaika (33–35 tuntia viikossa), naisilla lyhyempää alle 30 tunnin työaika. Molemmat haluaisivat kokoaikatyötä vastaavan työajan, miehet jopa yli 40 viikkotyötuntia. Lyhyempää työaikaan toivovat naiset ja miehet tekevät yli 40 tunnin työviikkoa. Keskimääräinen työajan lyhennystoive on viisikymppisillä miehillä noin 35 ja naisilla 31–32 tuntiin. Yrittäjien työaikatoiveet olivat samansuuntaiset, mutta erot toteutuneen ja toivotun työajan välillä olivat suuremmat kuin palkansaajilla. Ylipitkää työaikaan tekevien, ja siis työuupumusuhan alaisia 50–54-vuotiaita oli runsaat 63 000 ja 55–59-vuotiaita lähes 49 000 eli yhteensä runsaat 100 000 viisikymppistä vuonna 2004. (Liiteosan jakso 4, kuvio 4.2 ja taulukot 4.1 ja 4.2.)

Pitkääkin työaikaan on helpompi tehdä, jos työaikaan voi joustaa. Kolme neljästä viisikymppisestä tekee säännöllistä päivätyötä kello 6 ja 18 välillä. Vajaa viidennes on vuorotyössä ja muutama prosentti muissa työaikajärjestelyissä. Noin puolella viisikymppisistä palkansaajista on vain määrätty tulo- ja lähtöajat, miehillä hieman harvemmin (47–48 %) kuin naisilla (52–55 %). Suunnilleen joka neljännen viisikymppisen työaikajärjestelyjä helpottivat liukuvat työajat tai työaika-pankki. Vähintään puolen tunnin liukumamahdollisuus, mutta kiinteä työajan pituus, oli 11–13 prosentilla viisikymppisistä. Kaiken kaikkiaan viisikymppisten työaikajärjestelyt eivät juuri eronneet vuonna 2004 nelikymppisten työaikajärjestelyistä. (Taulukot 4.3 ja 4.4.)

Osa-aikatyö. Viisikymppisten osa-aikatyö on vielä suhteellisen harvinaista. Kaikkiaan osa-aikatyössä vuonna 2004 oli hieman alle 70 000 henkeä. Osa-aikatyötä tekevästä 50–54-vuotiaista naisten osuus oli 70 ja 55–59-vuotiaista 61 prosenttia. Osa-aikatyötä tekevien osuus kasvoi yli 55-vuotiailla työllisillä 1990-luvun puolivälistä lähtien aina vuoteen 2003–2004 asti, mutta on sen jälkeen hieman laskenut. Tähän on voinut vaikuttaa sekä osa-aikaeläkkeeseen oikeuttavan alaikärajan ylentäminen 1990-luvun jälkipuolella että eläkekarttumien pieni heikennys. Mahdollisuus osa-aikaeläkkeeseen on paitsi kasvattanut osa-aikatyötä tekevien määrää, vaikuttanut myös osa-aikatyön syihin. Nelikymppisistä osa-aikatyöntekijöistä yli puolet ja 50–56-vuotiaista hieman alle puolet tekee osa-aikatyötä kokoaikatyön puutteesta, mutta 57 vuotta täyttäneistä vain 10 prosenttia. Jälkimmäisestä ryhmästä lähes 80 prosenttia tekee osa-aikatyötä osa-aikaeläkkeellä. Alle 57-vuotiaista viisikymppisistä tekee osa-aikatyötä terveydellisistä syistä 8 prosenttia, muun kuin ikään perustuvan osa-aikaeläkkeen takia 15 prosenttia ja 19 prosenttia siksi, ettei halua kokoaikatyötä.

Osa-aikaeläkkeen yleistäminen vaikuttaa myös osa-aikatyön muotoon. Ennen 57 vuoden ikää osa-aikatyön yleisin työaikajärjestely on lyhennetty työpäivä, miehistä 30 ja naisista 41 prosentilla. Ikävuodesta 57 alkaen lyhennettyä työpäivää

tekevien osuus laskee miehillä 10 ja naisilla 19 prosenttiin. Sen sijaan lyhyemmät työviikot sekä vuoroviikoin tehtävät työjaksot yleistyvät. Vastentahtoisen osa-aikatyön ja osa-aikaeläkkeen työaikajärjestelyt poikkeavat toisistaan usein siten, että osa-aikaeläke tarjoaa pidempiä poissaoloja ja lepojaksuja kuin vastentahtoinen osa-aikatyö, jossa tehdään usein lyhennettyä työpäivää. (Liiteosan jakso 5, kuvat 5.1 ja 5.2, taulukot 5.1 ja 5.2.)

Osa-aikatyö, etenkin kokoaikatyön puutteesta tehtävä osa-aikatyö, kasaantuu pienille työpaikoille, kun taas mahdollisuutta osa-aikaeläkkeeseen käytetään suhteellisesti eniten 20–200 hengen työpaikoilla. Julkisen sektorin osuus on kaikista palkansaajista 40 prosenttia, kaikesta osa-aikatyöstä 34 prosenttia ja kaikesta vastentahtoisesta osa-aikatyöstä vain 25 prosenttia. Osa-aikaeläkkeellä on julkisen sektorin osa-aikatyöntekijöistä 43 prosenttia. (Kuvio 5.2 ja taulukko 5.3.)

Osa-aikatyön yleisyydessä on alueellisia ja toimialakohtaisia eroja. Viisikymppisten palkansaajien osa-aikatyö on harvinaisinta Pääkaupunkiseudulla (9 %) ja yleisintä Oulun seudulla (13 %). Miesten vastentahtoinen, kokoaikatyön puutteesta johtuva osa-aikatyö kasaantuu Itä-Suomeen ja Lappiin, naisten edellisten lisäksi Oulun seudulle. (Taulukko 5.4 ja kuvio 5.4.)

Jaksossa 5 on tarkasteltu myös toimialoittain viisikymppisten ja alle viisikymppisten osa-aikatyön ja osa-aikatöiden syiden kohdentumista sekä osa-aikatyön, vastentahtoisen osa-aikatyön, ylitöiden ja sivutyötä tekevien osuuksia. Osa-aikatyö ja vastentahtoinen osa-aikatyö kohdentuvat yleisimmin sekä viisikymppisille että nuoremmille vähittäiskaupan sekä majoitus- ja ravitsemusliiketoiminnan sektoreille. Seuraavaksi yleisintä osa-aikatyö on koulutuksessa ja tutkimuksessa, sosiaali- ja terveysalalla sekä muissa palveluissa. Vastentahtoisen osa-aikatyön osuus edustaa näillä aloilla kuitenkin, muuta palvelutoimintaa lukuun ottamatta, keskimääräistä tasoa. Viisikymppiset tekevät keskimääräistä hieman harvemmin ylitöitä (11 %) kuin nuoremmat palkansaajat (14 %). Sen sijaan sivutyötä tekevien osuus on suunnilleen yhtä suuri eli kolme prosenttia. (Taulukot 5.5 ja 5.6.)

Yrittäjien osuus työllisistä on Suomessa selvästi harvinaisempaa kuin EU:ssa keskimäärin (Employment in Europe 2005, 50). Yrittäjäksi ryhtymistä on kuitenkin suosittu sekä yhtenä työllistämistoimenpiteenä (mm. starttiraha) että yksityisen ja julkisen sektorin tehtävien ulkoistamistoimenpiteiden johdosta. Yrittäjien osuus työllisistä kasvaa iän myötä. Keskimäärin yrittäjiä tai yrittäjäperheenjäseniä oli työllisistä 13 prosenttia, viisikymppisistä 16–17 prosenttia. Viisikymppiset ovat yhtä usein 1-5 hengen pienyrittäjiä kuin nuoremmat (57 % kaikista yrittäjistä). Naisia on pienyrittäjistä samoin kuin kaikista yrittäjistä noin kolmannes. Pääosa kaikenikäisistä pienyrittäjistä (87 %) työskentelee itsenäisesti useille toimeksiantajille, sillä vain 13 prosenttia on riippuvainen yhdestä toimeksiantajasta. Itsenäisesti työtavoistaan voi kuitenkin päättää yli 90 prosenttia. Viisikymppiset olivat harvemmin kuin nuoret toimineet aikaisemmin palkansaajina saman toimeksiantajan palveluksessa. Kaikille yrittäjäyys ei ole vapaaehtoinen valinta. Vii-

sikymppisistä hieman useampi (18 %) kuin nuoremmista (16 %) toimisi mieluummin palkansaajana kuin yrittäjänä. (Taulukot 4.5–4.7.)

Työllisten sairauspoissaolojen kohdentumista voidaan työvoimatutkimuksissa tarkastella haastatteluviikon sairauspoissaolojen avulla. Kyselytavasta johtuen ei viikkoa pidemmistä sairauspoissaoloista saada tietoa. Haastatteluviikon poissaolot on estimoitu viikkotietojen perusteella kuukausitasolle työvoimatutkimuksen muita tarpeita kuin sairauspoissaolojen pituuksien mittaamista varten. Työttömien sairastavuutta ei työvoimatutkimuksessa tiedustella. Työttömien työkyky on muissa tutkimuksissa havaittu heikommaksi kuin työssäolevien, mutta työkyky on hyvä tai erinomainen kuitenkin vielä 55 vuotta täyttäneistä työttömistä miehistä 55 ja naisista 40 prosentilla (Holm ym. 2006). Työvoimatutkimuksista saadaan tietoa myös työvoiman ulkopuolelle siirtyneiden pitkäaikaissairaiden ja työkyvyttömien määristä.

Useat ja/tai pitkät sairauspoissaolot ennakoivat ikääntyvällä väestöllä työkyvyn heikkenemistä ja työkyvyttömyyseläkkeelle siirtymistä. Suomessa siirrytään yleensä täysiaikaiselle työkyvyttömyyseläkkeelle. Osa-aikaiselle työkyvyttömyyseläkkeelle siirtyvien osuus kaikista työeläkkeenä työkyvyttömyyseläkettä saavista kasvoi 1990-luvun jälkipuolella, mutta osuus on 2010-luvun puolivälissä yhä vain 8 prosenttia. Ruotsissa ja Norjassa alkavista työkyvyttömyyseläkkeistä noin kolmannes on osa-aikaeläke. (Hytti 2006; Gould ym. 2003). Työvoimatutkimuksissa sairauspoissaolojen osuus työllisistä muodostuu pienemmäksi kuin niissä tutkimuksissa, joissa poissaoloja tiedustellaan pidemmältä ajanjaksolta. Mittaustapa on eri, mutta tulokset samansuuntaisia vaikkakin eri luokkaa muiden tutkimusten kanssa. Työvoimatutkimusten sairauspoissaolot tai niiden esiintymättömyys tuovat oman lisänsä työllisten sairastavuutta kuvaaviin tietoihin.

Ikä lisäsi työllisten sairauspoissaoloja (haastateltua) työviikkoa kohti 45–51-vuotiaiden neljästä prosentista viiteen prosenttiin 52–64-vuotiailla vuonna 2004. Sairauspoissaoloja (haastattelu-) viikon aikana oli 3.7 prosentilla kaikista työllisistä. Vastaavasti sairauspoissaoloja ei ollut lainkaan noin 96 prosentilla³. Kun työllisten poissaolot suhteutetaan työllisten sijasta väestöön, sairauspoissaolot lisääntyvät aina 55 vuoden ikään asti. Tämän jälkeen poissaolot alkavat uudelleen vähetä. Tämä johtuu siitä, että työllisten alkaa tässä iässä vähetä ja kokonaan työvoiman ulkopuolelle siirtyvien määrä kasvaa. Nyt sairaimmat siirtyvät koko-

³ Lokakuun 2006 Työolobarometrin mukaan 45–54-vuotiaista 43 prosentilla ja yli 55 vuotiaista 45 prosentilla ei ollut lainkaan sairauspoissaoloja vuonna 2006. Niillä 45–54-vuotiailla, joilla oli sairauspoissaoloja, poissaolon keskimääräinen pituus oli 17 ja 55 vuotta täyttäneillä 24 päivää vuonna 2006. Kansanterveyslaitoksen kyselyn mukaan (Helakorpi ym. 2004) ikääntyvillä miehillä on jonkin verran harvemmin poissaolopäiviä kuin naisilla. Vuonna 2004 ero oli 45–54-vuotiailla lähes 10 prosenttiyksikköä, mutta 55–64-vuotiailla enää pari prosenttiyksikköä. Vuoden 2005 tutkimuksessa 45–54-vuotiaiden miesten ja naisten poissaolo-osuuksissa ei ollut käytännössä lainkaan eroa, molemmista 36 % oli sellaisia, joilla ei ollut lainkaan poissaolopäiviä (Helakorpi ym. 2005). Sen sijaan erot 55 vuotta täyttäneiden keskuudessa olivat suurentuneet. Molempina vuosina naisten lyhyet poissaolot olivat jonkin verran yleisempiä kuin miesten, ja miesten pitkät poissaolot jonkin verran yleisempiä kuin naisten etenkin 55 vuotta täyttäneillä.

naan työvoiman ulkopuolelle työkyvyttömyyseläkkeelle. Uusi osa-aikainen sairaspäiväraha pyrkii omalta osaltaan siihen, että osittain heikentyneestä työkyvystä huolimatta mahdollisuus jatkaa työelämässä säilyisi. Osatyökyvyttömyyseläke ei tässä suhteessa ole onnistunut, sillä etuuden saajia on vain 8 prosenttia työkyvyttömyyseläkkeellä olevista. (Liiteosan jakso 6, kuvio 6.1.)

Pitkäaikaissairaiden ja työkyvyttömyyseläkkeelle siirtyneiden yhteismäärä oli työvoiman ulkopuolella olevasta 50–56-vuotiaasta väestöstä noin kaksi kolmasosaa vuonna 2004. Tämän jälkeen pitkäaikaissairaiden osuus työvoiman ulkopuolella olevista laskee. Osuus on 59-vuotiailla alle 50 prosenttia ja 64 vuotta täyttäneillä 25 prosenttia. Työvoiman ulkopuolelle siirtyvien määrä kasvaa vanhemmissa ikäryhmissä nopeammin työttömyyseläkeputken ja muun eläkkeen kuin työkyvyttömyyseläkkeelle siirtymisen johdosta. Iän karttuminen kasvattaa kuitenkin pitkäaikaissairaiden osuutta koko väestöstä. Pitkäaikaissairaiden osuus on 50-vuotiaista vain 8 prosenttia, 55-vuotiaista 14 prosenttia ja 60-vuotiaista 18 prosenttia. Ikääntymisen yhteys sairastavuuteen on esitetty liiteosassa myös sairauspoissaolojen ja pitkäaikaissairastavuuden yhteissummana 1-vuotisikäryhmittäin. Viisikymppisten osuus 15–64-vuotiaasta väestöstä on 20 prosenttia, työllisistä 25 prosenttia, mutta työllisistä, joilla oli sairauspoissaoloja, 36 prosenttia ja työvoiman ulkopuolella pitkäaikaissairaina olevista 46 prosenttia. (Kuvio 6.1, taulukko 6.1.)

Työllisten työviikko jakautui 50-vuotiailla siten, että työssäolopäiviä oli keskimäärin 58 prosenttia, sairauspoissaolopäiviä 2 prosenttia ja muita päiviä 40 prosenttia. 59-vuotiailla vastaavat osuudet olivat 52, 3 ja 45 prosenttia. 64-vuotiailla työllisillä työpäivien osuus viikossa oli enää 48 prosenttia, sairauspoissaolopäivien edelleen 3 prosenttia ja muiden päivien osuus 40 prosenttia. Sairauspoissaolot eivät siis selitä työssäolopäivien osuuden vähenemistä ikääntyvillä vaan muiden poissaolopäivien osuuden lisääntyminen. Yksi syy tähän voi olla osa-aikaeläkkeeseen liittyvät työaikajärjestelyt, jotka lyhentävät viikoittaista (tai kuukausittaista) työaikaa, kuten osa-aikatyötä kuvaavassa jaksossa kävi ilmi. (Taulukko 6.2.)

Naisten ja miesten kuukausitasolle korotettu sairauspäivien pituus ei eroa iän karttuessa 1-vuotisikäryhmittäisessä tarkastelussa systemaattisesti suuntaan tai toiseen. Tämä voi johtua siitä, että tiedon pohjalla oleva viikon tarkastelujakso on liian lyhyt em. arviointiin. Naisten osuus sairauspoissaolopäivistä on keskimäärin 58 prosenttia viisikymppisten sairauspoissaolopäivistä. Työkykytutkimuksissa on arvioitu, että naiset mahdollisesti sinnittelevät pidempään työelämässä heikomalla työkyvyllä kuin miehet, joilla työssä jatkamiseen on liittynyt enemmän positiivista työn imua. (Gould ja Polvinen 2006, 289).

Edellä kävi ilmi, ettei viisikymppisten työllisten keskimääräisissä sairauspoissaoloissa ole työviikon aikana iän karttuessa kovinkaan suuria vaihteluja. Toimialoittain sairauspoissaolot vaihtelevat enemmän kuin iän mukaan, toisaalta myös toimialojen ikäjakautumat eroavat toisistaan. Keskimäärin sairauspoissaoloja oli 4.4 prosentilla 50–59-vuotiaista. Keskimääräistä enemmän, yli 5 prosentilla alan

työllisistä, poissaoloja oli majoitus- ja ravitsemustoiminnan, koneiden ja laitteiden valmistuksen, tekstiili- ja vaatetusalan, sosiaali- ja terveystoimen, maa- ja metsätalouden sekä sahatavara- ja paperialan työllisillä (taulukko 6.3).

2.3 Työvoimassa pysyminen ja siirtymät

Vuoden 2004 työvoimatutkimuksen toisen vuosineljänneksen väestöltä on kysyty toiminta vuotta aikaisemmin. Tällä tiedolla voitiin tarkastella viisikymppisten pysyvyyttä ja siirtymiä työllisyyden ja ei-työllisyyden välillä. Pääosalla (88 %) viisikymppisistä työmarkkina-asema säilyi ennallaan vuosina 2003–2004, olivatpa kysymyksessä vuotta aikaisemmin työllisenä, työttömänä tai kokonaan työvoiman ulkopuolella olevat. (Liiteosan jakso 3, taulukot 3.1–3.2).

Tämän luvun tarkoituksena on tiivistää aikaisemmin esitetty informaatio siten, että eri tekijöiden yhteyksiä työllisenä pysymiseen ja työllistymiseen vuoden aikana tarkastellaan samanaikaisesti. Yhteyksiä analysoidaan logistisella regressiomallilla estimoitujen riskisuhteiden avulla. Riskisuhteet kuvaavat niitä todennäköisyyksiä, joilla eri taustatekijät selittävät tutkittavaa ilmiötä referenssiryhmään (vertailuryhmään) verrattuna, kun muiden tekijöiden vaikutus on vakioitu. Logistinen regressiomalli sovitettiin kahdelle erilaisessa työmarkkina-asemassa vuotta aikaisemmin olleelle ryhmälle:

1) Työlliset vuonna 2003. Selitettävänä muuttujana on työmarkkina-asema vuonna 2004 (työllinen tai ei-työllinen). Tähän ryhmään kuului kaikkiaan runsas miljoona henkeä, työssä pysyviä oli runsas 900 000 ja työllisestä ei-työlliseksi siirtymiä oli noin 90 000.

2) Työttömänä tai työvoiman ulkopuolella (muut kuin eläkkeellä tai pitkäaikaissairaina olevat) vuonna 2003. Selitettävänä muuttujana on työmarkkina-asema työllisenä tai ei-työllisenä vuonna 2004. Tällaisia henkilöitä oli kaikista 45–64-vuotiaista noin 175 000 henkeä ja heistä työllistyviä oli noin 30 000 henkeä.

Regressiomallit sovitettiin 45–64-vuotiaille, jotta iän karttumisen vaikutus voitaisiin havaita sekä ennen että jälkeen 50–59 ikävuoden. Lisäksi mallit sovitettiin erikseen naisille ja miehille. Iän karttumisen ja sukupuolen lisäksi oletetaan, että myös muilla tekijöillä on vaikutusta työssä pysymiseen ja työmarkkina-aseman muutoksiin.

Selittävien taustatekijöiden valintaa rajoitti tutkimusaineiston suppea tietosisältö vuoden takaisesta tilanteesta. Vuoden takaisesta tilanteesta ei tiedetä työmarkkina-aseman, iän, sukupuolen tai koulutustason lisäksi juurikaan muuta. Esimerkiksi siviilisäätö on voinut muuttua vuoden aikana, mutta haastatteluhetken siviilisäätötieto otetaan yhdeksi henkilökohtaiseksi taustamuuttujaksi.

Toimiala- ja sektorikohtaiset taustatekijät ovat tiedossa haastatteluhetkeltä. Työllisenä kahden vuoden aikana pysyneistä viisikymppisistä pysyi samassa työpaikassa 97 prosenttia, joten useimpien toimiala ja sektori on myös pysynyt ennallaan. Muuttoalttius on sitä heikompaa mitä vanhemmasta ikäryhmästä on kysy-

mys (Myrskylä 2006), joten asuinpaikan ja alueen vaikutus työmarkkina-aseman muutoksen otettiin malliin mukaan. Toimialaan ja sektoriin liittyvät rakenteelliset tekijät voivat vaihdella suurestikin vuosittain alueiden välillä. Toimialaa, sektoria ja muita työpaikkaa koskeviin taustatietoja ei otettu mukaan malliin, koska molemmissa kohderyhmissä osa väestöstä on ei-työllisenä ilman näitä tietoja.

Työmarkkina-aseman pysyvyyttä vs. muutosta 45-64-vuotiaiden keskuudessa analysoitiin seuraavien taustatietojen avulla:

- *Sukupuoli*, miehet referenssiryhmänä. Mallit sovitettiin lisäksi erikseen naisille ja miehille.
- *Ikäryhmät* siten, että alle viisikymppisten 45–49-vuotiaiden ja yli viisikymppisten 60–64-vuotiaiden iät summattiin yhteen viisivuotisikäryhmiksi. Viisikymppisistä muodostettiin viisi 2-vuotisikäryhmää. Referenssiryhmäksi valittiin juuri viisikymmentä täyttäneet 50–51-vuotiaat.
- *Koulutustaso* siten, että vähiten koulutusta saaneista muodostettiin referenssiryhmä. Keskiasteen koulutusta ja alempia korkea-asteen tutkintoja suorittaneista muodostettiin ensimmäinen ja ylemmän korkea-asteen suorittaneista (vähintään yliopistollinen loppututkinto) toinen vertailuryhmä.
- *Siviilisääty* siten, että naimisissa olevat muodostivat referenssiryhmän ja muut (naimattomat, eronneet, asumerossa olevat) vertailuryhmän.
- *Kuntamuoto* siten, että kaupungit muodostivat referenssiryhmän.
- *Asuinseutu* siten, että Pääkaupunkiseutu muodosti referenssiryhmän.

Mallien sopivuutta testattiin Hosmer'in ja Lemeshow'n χ^2 (Goodness-of-Fit Test) testillä. testi ei hylkää mallia, joten sitä voidaan käyttää. mallien selitysasetta kuvattiin pseudoselitysasteen (r^2) ja skaalatun pseudoselitysasteen avulla (ps). Tulokset esitetään taulukossa 1.

Iän merkitys

Työllisenä pysyvät. Iän karttumisen tulee tilastollisesti merkitseväksi (***) selittäjäksi työssä pysymiselle vs. työstä poistumiselle ikäryhmästä 56–57-vuotiaat lähtien, jolloin todennäköisyys pysyä työllisenä on enää noin 30 prosenttia 50–51-vuotiaisiin verrattuna. Mielenkiintoista on se, että 50–51-vuotiaat pysyvät työssä todennäköisemmin kuin 45–49-vuotiaiden viisivuotisikäryhmä ja 52–55-vuotiaat, joiden todennäköisyys pysyä työllisenä on noin 70 prosenttia siitä mitä 50–51-vuotiaiden. Erot eivät ole tilastollisesti merkitseviä.

Työllisen aseman säilyminen kahden vuoden aikana on miehille hieman todennäköisempää kuin naisille, mutta ero ei ole tilastollisesti merkitsevä. Iän merkitys on kuitenkin jossain määrin erilainen naisten ja miesten työssä pysymiselle. Miesten todennäköisyys pysyä työllisenä alle ja yli 50–51-vuotiaana on aina 56 vuoden ikään asti suunnilleen sama. Sen sijaan naisten todennäköisyys pysyä työssä on kaikissa vertailuryhmissä heikompi kuin 50–51-vuotiailla. Erot ovat ikäryhmää 54–55-vuotiaat lukuun ottamatta tilastollisesti merkitseviä.

Työllistymisen todennäköisyys (pl. eläkkeellä olevat ja pitkäaikaissairaat) oli naisilla suurempi kuin miehillä, mutta ero ei ollut tilastollisesti merkitsevä. Naisien todennäköisyys työllistyä sekä alle viisikymppisenä että 52–53-vuotiaana on suurempi kuin 50–51-vuotiaana, mutta ero ei ole tilastollisesti merkitsevä. Miesten työllistyvyys on kaikissa ikäryhmissä heikompi kuin 50–51-vuotiaiden ja erot ovat lähes kaikissa ikäryhmissä tilastollisesti merkitseviä.

Koulutustaso

Koulutustason kohoaminen lisää tilastollisesti merkitsevästi työllisenä pysymistä vähiten koulutettuihin verrattuna. Koulutustason vaikutus on naisilla tilastollisesti merkitsevä kaikilla tasoilla, miehillä vain yliopistollisen loppututkinnon suorittaneilla. Sen sijaan työllistymiseen vuoden aikana koulutustasolla ei ollut tilastollisesti merkitsevää vaikutusta. Keskiasteen koulutustasolla merkitys oli kuitenkin naisille ja miehille erisuuntainen ja naisilla koulutustason kohoaminen lisäsi työllistymisen todennäköisyyttä selvemmin kuin miehillä.

Siviilisääty

Naimisissa olo selitti tilastollisesti merkitsevästi työssä pysymistä. Vaikutus oli samansuuntainen myös työllistymiseen, muttei tilastollisesti merkitsevä. Käytännössä siviilisäädyn vaikutus oli merkitsevä vain miesten työllisen aseman pysyvyydelle, mutta naisillakin siviilisääty selitti työmarkkina-asemaa samansuuntaisesti kuin miehillä.

Asuinpaikkakunta

Kuntamuoto ei selittänyt tilastollisesti merkitsevästi työmarkkina-aseman muutoksia, mutta vaikutus oli jossain määrin erisuuntainen naisilla ja miehille. Miesten työllisenä pysyminen ja työllistyminen oli todennäköisempää muissa kuin kaupunkikunnissa, naisilla päinvastoin. Työllisenä pysyminen oli Pääkaupunkiseudulla hieman todennäköisempää, Ahvenanmaata lukuun ottamatta, kuin muilla alueilla. Miehet poistuivat työllisen asemasta tilastollisesti merkitsevästi vain Lapissa, naiset Itä-Suomessa ja Oulun läänissä. Myös työllistymisen todennäköisyys oli muilla asuinseuduilla epätodennäköisempää kuin Pääkaupunkiseudulla. Poikkeuksena olivat Lapissa asuvat naiset, mutta erot eivät olleet tilastollisesti merkitseviä.

Taulukko 1. Työmarkkina-aseman pysyvyyttä vs. muutosta vuoden aikana selittävät tekijät. Logistisen regressiomallin riskisuhteet (Odds ratio) referenssiryhmään verrattuna.

Selittävät muuttujat	1) Työllinen vuonna 2003: työssä pysyvyys 2003-2004		2) Työtön tms. vuonna 2003: työllistyvyys 2003- 2004			
	Kaikki	Miehet	Naiset	Kaikki	Miehet	Naiset
Sukupuoli (ref. Mies)	0.925			1.275		
Ikäryhmä (ref. 50-51 v)						
45-49	0.721	0.929	0.546 *	0.943	0.787	1.1
52-53	0.705	1.111	0.456 **	0.672	0.293 *	1.197
54-55	0.736	0.773	0.674	0.64	0.561	0.731
56-57	0.313 ***	0.413 ***	0.230 ***	0.303 ***	0.389 *	0.253 **
58-59	0.332 ***	0.340 ***	0.305 ***	0.111 ***	0.105 ***	0.113 ***
60-64	0.131 ***	0.151 ***	0.106 ***	0.113 ***	0.138 ***	0.083 ***
Koulutustaso (ref. Alle keskiaste)						
Keskiaste ja al. korkea-aste	1.576 ***	1.194	2.019 ***	1.221	0.961	1.524
Väh. loppututkinto yliopistossa	2.443 ***	1.909 **	3.071 ***	1.545	1.044	2.158
Siviilisääty (ref. Puoliso)	0.734 ***	0.625 ***	0.813	0.754	0.681	0.825
Kuntamuoto (ref. Kaupunki)	1.022	1.058	0.991	0.983	1.25	0.83
Asuinseutu (ref. Pääkaupunkiseutu)						
Muu Etelä-Suomi	0.843	0.873	0.825	0.564 *	0.581	0.566
Länsi-Suomi	0.766 *	0.818	0.722	0.722	0.63	0.775
Itä-Suomi	0.672 *	0.789	0.564 *	0.72	0.448	0.98
Oulu	0.827	1.190	0.616 *	0.753	0.619	0.919
Lappi	0.578 *	0.459 *	0.793	1.432	0.914	1.861
Ahvenanmaa (ja eos)	1.983	2.188	1.974
N						
Perusjoukko						

Riskisuhteet kuvaavat työssä pysymisen, työhön palaamisen ja työllisyydestä poistumisen yleisyyttä kunkin muuttujan muissa luokissa suhteessa referenssi- luokkaan. Kun riskisuhte on pienempi kuin 1, verrattavan ryhmän todennäköisyys pienempi kuin referenssiryhmän suhteessa samaan lopputulokseen ja päinvastoin. Erojen tilastollinen merkittävyys on luokiteltu seuraavasti: * $p < 0,05$, ** $p < 0,01$ ja *** $p < 0,001$.

Testitulokset:

Malli 1): Kaikki pr 0.433, $r^2 = 0.044$ ja ps= 0.099; Miehet pr 0.642, $r^2 = 0.044$ ja ps= 0.098; Naiset pr 0.360, $r^2 = 0.050$ ja ps= 0.113.

Malli 2): Kaikki pr 0.343, $r^2 = 0.092$ ja ps= 0.1491; Miehet pr 0.758, $r^2 = 0.071$ ja ps= 0.1248; Naiset pr 0.723, $r^2 = 0.123$ ja ps= 0.1946.

2.4 Tulosten pohdintaa

Iän vaikutus työmarkkina-asemaan osoittautui yllättäväksi siten, että nelikymppisten (45–49-vuotiaiden) työssä pysyminen ja työhön paluu vuoden aikana on vähemmän todennäköistä kuin referenssiryhmäksi valittujen 50–51-vuotiaiden, vaikka erot eivät olleetkaan tilastollisesti merkitseviä. Toisaalta työllisyysasteen erot nelikymppisten ja 50–51-vuotiaiden välillä ovat hyvin pienet (Liiteosa, kuvio 2.1).

Tulos voi osittain johtua otokseen liittyvästä satunnaisvaihtelusta etenkin työllistyvien osalta, sillä ryhmän koko oli pieni. Myös osalla nelikymppisistä on työmarkkina-asema epävakaa ja ikääntyvien riski pitkäaikaistyöttömyyteen ulottuu myös heihin. Vuonna 2004 työttömien viisikymppisten viimeisestä työsuhteesta oli kulunut keskimäärin 1,5 vuotta ja 45–46-vuotiailla 1,1 vuotta (laskelma työvoimatutkimuksesta, ei raportoitu liiteosassa muuta kuin viisikymppisten osalta, vrt. liiteosan taulukot 3.3–3.5). Alle vuoden sisällä työttömäksi joutuneista viisikymppisistä oli noin puolet, mutta viimeisestä työsuhteesta oli kulunut vähintään kolme vuotta noin viidenneksellä (taulukko 3.4).

Työvoimatutkimuksessa ei ole tietoa vuotta aikaisemman työmarkkina-aseman laadusta niillä työllisillä, jotka tutkimusvuonna eivät enää olleet työllisiä. Aikaisempien tutkimusten perusteella tiedetään esimerkiksi, että määräaikaisten työsuhteiden osuus alenee iän kasvaessa. Äitien määräaikaisten työsuhteiden osuus nousi 2010-luvun alussa kuitenkin suuremmaksi kuin muiden nelikymppisten ja miehillä määräaikaiset työsuhteet olivat yleisimmillään lapsettomilla. (Haataja 2005, 62). Kuitenkin suurella osalla viisikymppisistä nykyinen työsuhde oli kestänyt yli 20 vuotta. Miehistä tähän ryhmään kuului 44 ja naisista 37 prosenttia (Liiteosa, taulukko 3.3).

Iän karttuminen alkaa alentaa tilastollisesti merkittävästi työssä pysymistä ja työllistymistä vasta 56–57-vuotiailla. Tähän ikäryhmään sisältyvät myös ne, jotka voivat päätyä työttömyyden kautta työttömyyseläkeputkeen. Vuoden aikana työllistyneitä oli kaiken kaikkiaan suhteellisen vähän. Edellisen vuoden 45–64-vuotiaista työttömistä oli vuoden kuluttua yhä kaksi kolmasosaa työttömänä (Liiteosa, taulukko 3.1). Minkälaisiin työsuhteisiin ikääntyvät työllistyvät? Tämän kysymyksen selvittämiseksi työsuhteen laatua verrattiin lopuksi sekä työssä pysyneiden että vuoden aikana työllistyneiden kesken (taulukko 2).

Työllisenä edellisestä vuodesta pysyneistä noin kolme neljästä oli palkansaajana pysyvässä kokoaikatyössä. Miehistä viidennes toimi yrittäjänä tai yrittäjäperheenjäsenenä. Naisista yksi kymmenestä oli joko palkansaajana pysyvässä osa-aikatyössä tai yrittäjänä tai yrittäjäperheenjäsenenä. Määräaikaisissa työsuhteissa oli miehistä 3 ja naisista 6 prosenttia. Alityöllisten osuus oli vain kolme prosenttia, mutta heistä 69 prosenttia oli naisia. Työllisenä pysyvien enemmistöllä työmarkkina-asema oli siis suhteellisen vakaa. Sen sijaan vuoden aikana työllistyneistä suurin osa työllistyi epätyypilliseen työsuhteeseen: Pysyvään kokoaikatyö-

hön oli palkattu miehistä 39 ja naisista 26 prosenttia. Määräaikaista koko- tai osa-aikatyötä teki miehistä runsas 40 prosenttia ja naisista 60 prosenttia. Joka viides vuoden aikana työllistynyt oli työllistyessään alityöllinen, ja alityöllisistä reilu kaksi kolmasosaa oli naisia.

Taulukko 2. Edelliseen vuoteen verrattuna työssä pysyneiden sekä työllistyneiden työmarkkina-asema, naisten osuus työllisistä %, työmarkkina-aseman jakautumat naisilla ja miehillä sekä alityöllisten määrä ja osuudet, ikäryhmä 45–64-vuotiaat vuonna 2004.

Työmarkkina-asema 2004	Työssä vuosina 2003 ja 2004			Työllistyneet vuonna 2004		
	Yhteensä lkm	Naisten osuus %	Jakautumat Mie- Naiset het	Yhteensä lkm	Naisten osuus %	Jakautumat Mie- Nai- het set
Yhteensä	920 700	50	100 100	30 100	58	100 100
Pysyvä kokoaikatyö	671 900	50	72 74	9 500	48	39 26
Määräaik. kokoaikatyö	35 200	61	3 5	9 400	62	28 33
Pysyvä osa-aikatyö	64 100	73	4 10	1 100	62	3 4
Määräaikainen osa- aikatyö	6 100	88	0 1	6 400	75	13 27
Yrittäjä tai yr. per- heenjäsen	143 300	33	21 10	3 800	44	17 9
Alityöllisiä	26 900			24 000		
Osuudet %	3	69	2 4	20	66	16 23

Työssä pysyneiden ja työllistyneiden työmarkkina-asema on monessa suhteessa sama kuin nuorempien työikäisten, 30–44-vuotiaiden, mutta erojakin löytyy. Suurimmat erot ikäryhmittäin työssä pysyneiden kesken löytyvät miesten pysyvistä kokoaikaisista työsuhteista, joita nuoremmilla miehillä oli enemmän (78 %) kuin viisikymppisillä, naisten määräaikaisista kokoaikatyösuhteista, joita taas nuoremmilla naisilla oli enemmän (10 %) kuin viisikymppisillä sekä naisten pysyvistä osa-aikatyösuhteista, joita nuoremmilla naisilla oli viisikymppisiä vähemmän (6 %). Muut erot liittyvät yrittäjänä ja yrittäjäperheenjäsenenä toimimiseen. Nuoremmista miehistä tähän ryhmään kuului 16 ja naisista 8 prosenttia. Alityöllisiä oli samassa suhteessa nuoremmassa ja vanhemmassa ikäryhmässä vuoden aikana työssä pysyneistä, eli 2–4 prosenttia.

Eroja oli myös vuoden aikana työllistyneiden kesken. Työllistyminen pysyvään kokoaikatyöhön oli nuoremmilla miehillä sama kuin vanhemmilla, mutta naisilla yleisempää (30 %). Määräaikaiseen kokoaikatyöhön nuoremmat miehet ja naiset työllistyivät useammin kuin viisikymppiset, 36 % sekä naisista että miehistä. Nuoret naiset työllistyivät viisikymppisiä useammin pysyvään osa-aikatyöhön (12 %) ja harvemmin määräaikaiseen osa-aikatyöhön (14 %). Alityölliseksi työllistyminen oli nuoremmilla harvinaisempaa (13 %) kuin vanhemmilla, eikä naisten ja miesten välillä ollut eroja toisin kuin vanhemmassa ikäryhmässä.

Viisikymppisten työllisyysasteet ovat nykyisin keskimäärin korkeammat kuin ennen lamaa, mutta työttömyys on tässä ikäryhmässä monella tavalla sosiaalinen riski. Uudelleen työllistyminen on yhä hidasta ja johtaa useammin epätyypillisiin työsuhteisiin. Vasta pidemmän aikavälin seuranta antaisi vastauksia siihen, johdavatko työhön paluun tarjonneet epätyypilliset työsuhteet myöhemmin pysyviin ja työssä jatkamista kannustaviin työtehtäviin.

Toinen ehkä yllättävä tulos oli se, että koulutustason kohoaminen paransi työssä pysymisen todennäköisyyttä tilastollisesti selvästi enemmän naisilla kuin miehillä, vaikka koulutustason vaikutussuunta oli sama. Sen sijaan työllistymiseen koulutustasolla ei ollut kummallekaan sukupuolelle tilastollisesti merkitsevää yhteyttä, mutta vaikutus oli naisille suurempi kuin miehille. Koulutustason suurempi merkitsevyys naisille saattaa johtua osittain naisten ja miesten erilaisista työmarkkinoista. Se, että koulutustason kasvu pidentää työuraa ja työssä pysymistä on tullut selvästi esille aikaisemmissa tutkimuksissa (esim. Haataja 2006, 44–47). Sen sijaan se, ettei koulutustasolla ollut tilastollisesti merkittävää vaikutusta työllistymiseen, saattaa johtua siitä, että koulutetuista viisikymppisistä vain pieni osa on työttömänä. Työttömyys koskee eniten vähiten koulutusta saaneita, joiden työllistyminen on nuoremmisakin ikäryhmissä koulutettuja hankalampaa ja kestää pidempään.

Tilastoliiteosa

Sisällysluettelo

1. NELIKYMPPISTÄ VIIKIKYMPPIKSI	35
2. TILANNE VUONNA 2004.....	38
Työmarkkina-asema	38
Alueelliset erot.....	40
Toimialat.....	40
Sektorit	9
3. TYÖMARKKINA-ASEMAN MUUTOKSET 2003–2004	10
4. TOTEUTUNUT TYÖAIKA JA TYÖAIKATOIVEET.....	13
Säännöllinen ja tehty viikkotyöaika	13
Tyytyväisyys työaikaan ja työaikatoiveet	13
Tyytyväisyys osa- ja kokoaikatyön työaikaan.....	16
Mahdollisuudet joustaa työajoissa.....	17
Yrittäjyys ja pienyrittäjien työn itsenäisyys	18
5. OSA-AIKATYÖ.....	21
Osuus ja syyt.....	21
Osa-aikatyön työaikamuodot.....	22
Työpaikan koko ja osa-aikatyömuodot	23
Osa-aikatyön alueellinen jakautuminen.....	24
Osa-aikatyö ja ”ylityöllisyys” sektoreittain.....	25
6. SAIRAUSPOISSAOLOJEN KOHDENTUMINEN	27
7. KOULUTUSTASO JA TYÖHÖN LIITTYVÄ KOULUTUS.....	32
Yleissivistävä pohjakoulutus	32
Työhön liittyvä koulutus ja kurssitoiminta.....	41

Taulukkuuettelo

- Taulukko 2.1. 50–59-vuotiaiden työmarkkina-asema vuonna 2004.
- Taulukko 2.2. Työkäisen väestön väestöosuudet koko työkäisestä (15–74-vuotiaat) väestöstä sekä työllisyys- ja työttömyysasteet ja työvoiman ulkopuolella olevan väestön osuudet (%) ikäryhmittäin ja alueittain (alueluokitus NUTS3) vuonna 2004.
- Taulukko 2.3. Toimialat 50–59-vuotiaiden osuuden mukaisessa järjestyksessä sekä toimialan työllisten määrä, mediaani-ikä, kaikkien 60–64-vuotiaiden osuus sekä alan naisvaltaisuus vuonna 2004.
- Taulukko 2.4. Työlliset ja työllisten keski-ikä sektoreittain sekä ikääntyvien osuudet sektorin työllisyydestä vuonna 2004, %.
- Taulukko 3.1. 45–64-vuotiaat 5-vuotiskäryhmittäin ja työmarkkina-aseman pysyvyyden mukaan vuosina 2003–2004. (Lähde: Työvoimatutkimus, II vuosineljännes).
- Taulukko 3.2. 45–64-vuotiaat 5-vuotiskäryhmittäin työmarkkina-aseman muutossuunnan mukaan vuosina 2003–2004. (Lähde: Työvoimatutkimus, II vuosineljännes).

- Taulukko 3.3. Viisikymppisten (50–59-vuotiaat) palkansaajien jakautuminen nykyisen työsuhteen keston mukaan vuonna 2004.
- Taulukko 3.4. Aika vuosina siitä, kun työvoiman ulkopuolella olevalla tai työttömällä oli viimeksi voimassa oleva työsuhte, osuudet vuosien mukaan %, sekä keskimääräinen aika vuosina viimeisestä työsuhteesta.
- Taulukko 3.5. Työsuhteen päättymisen syy viisikymppisillä, kuusikymppisillä ja koko työikäisellä väestöllä, viimeisen 8 vuoden aikana, vuonna 2004.
- Taulukko 4.1. 45–64-vuotiaiden palkansaajanaisten ja -miesten osuudet työaikatöiden mukaan vuonna 2004.
- Taulukko 4.2. 45–64-vuotiaiden palkansaajien tyytyväisyys työaikaansa, keskimääräinen säännöllinen viikkotyöaika, toivottu viikkotyöaika sekä näiden työaikojen erotus vuonna 2004.
- Taulukko 4.3. Osa- ja kokoaikatyötä tekevien määrä ja työajan lyhennys tai pidennystoiveet vuonna 2004.
- Taulukko 4.4. Palkansaajien jakautuminen työaikamuotojen mukaan vuonna 2004.
- Taulukko 4.5. Palkansaajien mahdollisuudet vaikuttaa työaikaansa vuonna 2004.
- Taulukko 4.6. Yrittäjät ja yrittäjäperheenjäsenet, yrittäjien osuus kaikista työllisistä sekä yrittäjien ja palkansaajien jakautumat ikäryhmittäin vuonna 2004.
- Taulukko 4.7. Maa- ja metsätalouden yrittäjien osuus sekä yrittäjäasema vuonna 2004.
- Taulukko 4.8. Tietoja viisikymppisten ja alle viisikymppisten pienyrittäjien toiminnallisuudesta itsenäisyydestä vuonna 2004 (ei sisällä avustavia perheenjäseniä).
- Taulukko 5.1. Osa-aikatyötä tekevien määrä ja osuudet osa-aikatyön syyn mukaan ikäryhmittäin vuonna 2004.
- Taulukko 5.2. Osa-aikatyötä tekevien palkansaajien työaikajärjestelyt 45–49, 50–56 ja 57–63-vuotiailla vuonna 2004.
- Taulukko 5.3. Viisikymppiset (50–59 v) palkansaajat ja osa-aikatyöntekijät työpaikan koon mukaan, sekä julkisen sektorin osuus ikäryhmän palkansaajista ja osa-aikatyöntekijöistä vuonna 2004.
- Taulukko 5.4. Viisikymppisten palkansaajien määrä, naisten osuus %, osa-aikatyötä tekevien määrä ja naisten osuus, sekä osa-aikatyötä tekevien osuus palkansaajista ja osa-aikatyön syyt, osuus % osa-aikatyötä tekevästä alueittain vuonna 2004.
- Taulukko 5.5. Viisikymppiset työlliset sekä osa-aikatyötä tekevien osuus % alan työllisistä osa-aikatyön syyn mukaan sekä kaikkien viisikymppisten ja osa-aikatyöllisten (syiden mukaan) jakautuminen toimialoittain (toimialat yhteensä = 100 %) vuonna 2004.
- Taulukko 5.6. Alle ja yli viisikymppiset palkansaajat sektoreittain, osa-aikatyön ja vasentahtoisen osa-aikatyön osuus palkkatyöstä sekä ylityötä tai sivutyötä tehneiden osuudet palkansaajista vuonna 2004, %.
- Taulukko 6.1. Väestö, työlliset ja työvoiman ulkopuolella olevat iän mukaan sekä sairauspoissaolojen osuus työllisistä, pitkäaikaissairauden osuus työvoiman ulkopuolella olevista ja sairastaneet (poissaolleiden ja pitkäaikaissairaiden yhteissumma) yhteensä väestöstä, % vuonna 2004.
- Taulukko 6.2. Työllisten sairauspäivät kuukausitasolle korotettuna, haastatteluviikon jakautuminen työpäiviin, sairauspoissaolopäiviin ja muihin päiviin, sairauspäivät keskimäärin sairastanutta kohti, naiset ja miehet ja erotus, sekä naisten osuus sairauspäivistä, 1-vuotisikäryhmittäin vuonna 2004.

- Taulukko 6.3. Toimialat kuukausitasolle korotettujen sairauspoissaolopäivien keskimääräisen pituuden (kuukaudessa) sekä (haastatteluviikolla) poissaolojen yleisyyden mukaan vuonna 2004, 50–59-vuotiaat.
- Taulukko 7.1. Viisikymppiset ja toiminta koulutustason mukaan (%) vuonna 2004.
- Taulukko 7.3. Koulutus- ja kurssitoimintaan 4 viimeisen viikon aikana osallistuneet, naisten osuus osallistuneista sekä osallistuminen koulutustason mukaan, %, vuonna 2004.
- Taulukko 7.4. Työhön tai ammattiin liittyvän koulutuksen palkallisuus vs. omakustanteisuus, osuus % koulutukseen osallistuneista, sekä naisten osuudet % vuonna 2004.

Kuvioluettelo

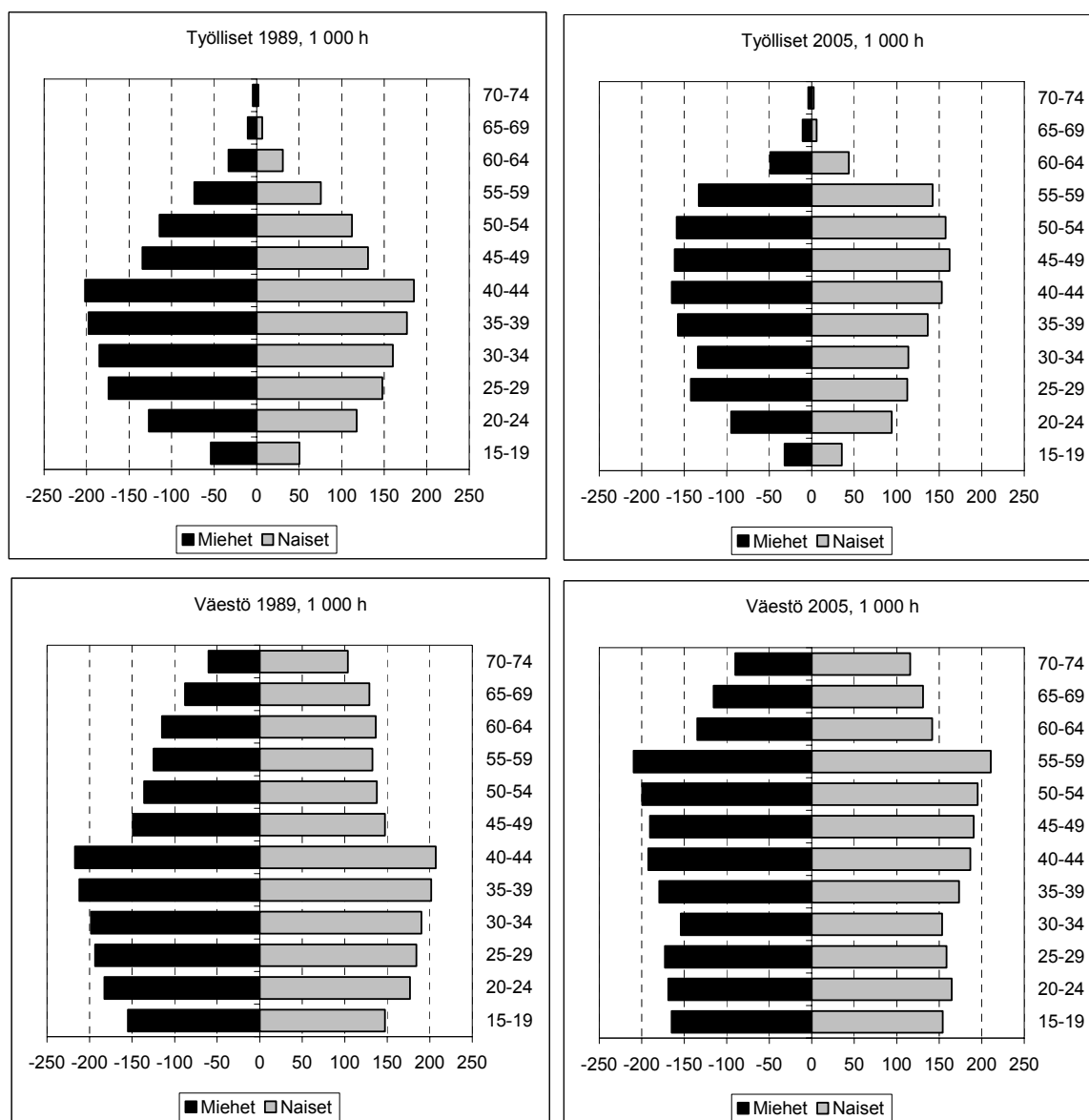
- Kuvio 1.1 Viisivuotiskäpyramidit: Työkäinen, 15–74-vuotias väestö ja työlliset sukupuolen mukaan vuonna 1989 ja 2005.
- Kuvio 1.2. Viisikymppisten, 60–64-vuotiaiden sekä kaikkien työkäisten naisten ja miesten työllisyysasteet vuosina 1989–2005, %.
- Kuvio 1.3. Viisikymppisten ja kaikkien työkäisten työttömyysaste vuosina 1989–2005, %.
- Kuvio 1.4. Työvoiman ulkopuolella olevan väestön osuus, viisikymppiset ja koko työkäinen väestö vuosina 1989–2005, %.
- Kuvio 2.1. Työvoimaan kuuluvien työllisten ja työttömien osuus (%) väestöstä sekä työttömyysasteet (%) ikäryhmittäin, vuonna 2004. Lähde: Työvoimatutkimus 2004.
- Kuvio 2.2 Yksityisen ja julkisen sektorin työlliset: kumulatiiviset osuudet iän mukaan vuonna 2004.
- Kuvio 3.1 Työllisten ja työttömien työmarkkina-aseman pysyvyys sekä työttömyydestä työhön palaavien ja työllisyydestä ulos siirtyvien osuudet 1-vuotiskäryhmittäin vuodesta 2003 vuoteen 2004. (Lähde: Työvoimatutkimus, II vuosineljännes).
- Kuvio 4.1. Kaikkien työssä olevien ja palkansaajien säännöllinen ja tehty viikkotyöaika sukupuolen ja iän mukaan vuonna 2004.
- Kuvio 4.2. 45–64-vuotiaiden palkansaajien käsitys säännöllisen työaikansa pituuden sopivuudesta, osuudet % 1-vuotiskäryhmittäin vuonna 2004.
- Kuvio 5.1. Osa-aikatyötä tekevien viisi- ja kuusikymppisten sekä kaikkien työkäisten naisten ja miesten osuudet työllisistä vuosina 1989–2005, %.
- Kuvio 5.2. Koko-aika- ja osa-aikatyötä tekevien osuus ikäryhmästä 1-vuotiskäryhmittäin ja sukupuolen mukaan vuonna 2004.
- Kuvio 5.3. Kaikkien 50–59-vuotiaiden palkansaajien jakautuminen työpaikan koon mukaan ja vastaavan ikäryhmän osa-aikatyötä tekevien jakautumat vuonna 2004, %.
- Kuvio 5.4 Viisikymppisten osa-aikatyötä tekevien mies- ja naispalkansaajien osa-aikatyön syy sekä osa-aikatyön osuus työllisyydestä alueittain, % vuonna 2004.
- Kuvio 6.1. Työvoiman ulkopuolella olevien pitkäaikaissairaiden osuus väestöstä ja työvoiman ulkopuolella olevista sekä sairauspoissaolojen yleisyys työllisistä ja väestöstä mitattuna vuonna 2004 (%), 1-vuotiskäryhmittäin työvoimatutkimuksen mukaan.

- Kuvio 7.1. 45–59-vuotiaiden työllisyysasteet koulutustason ja -alan mukaan vuonna 2004, %.
- Kuvio 7.2. Työlliset, jotka ovat osallistuneet vähintään kerran viimeisen 4 viikon aikana mille tahansa kurssille tai koulutukseen, ja niiden työllisten osuus, joiden kurssi tai koulutus on liittynyt työhön tai ammattiin, % työllisistä, vuonna 2004.

1 Nelikymppisistä viisikymppiseksi

Nykyiset viisikymppiset, 50–59-vuotiaat, olivat 35–44-vuoden iässä 1980-luvun lopussa. Nämä suuret ikäluokat muodostivat tuolloin 25 prosenttia koko 15–64-vuotiaasta väestöstä. Vuonna 1989 viisikymppisiä oli työkäisistä vain 16 prosenttia. Nykyisin viisikymppisiä on työkäisestä väestöstä 23 %, runsaat 800 000 henkeä.

Kuvio 1.1 Viisivuotiskäpyramidit: Työkäinen, 15–74-vuotias väestö ja työlliset sukupuolen mukaan vuonna 1989 ja 2005.

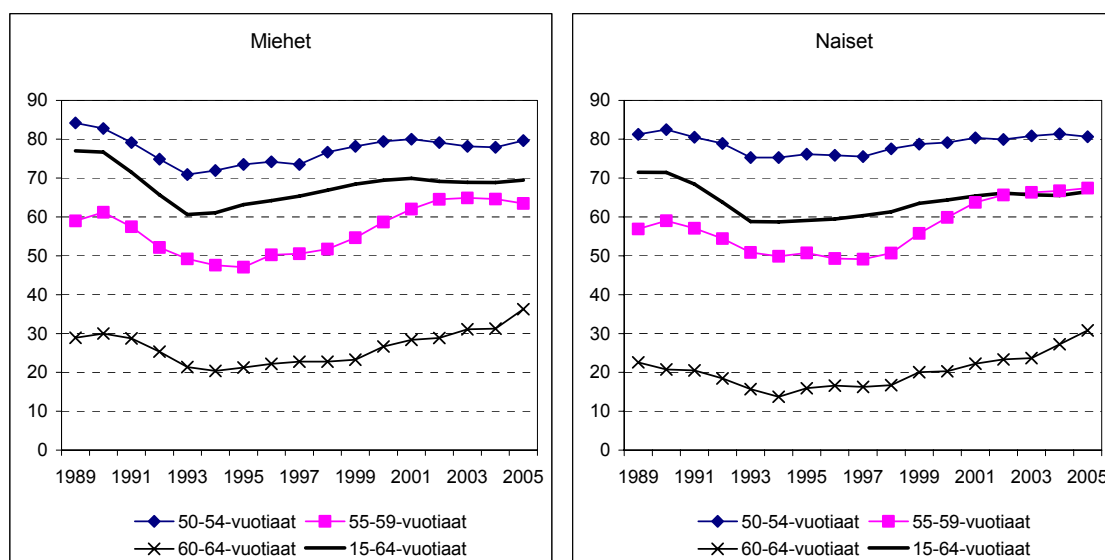

Suuret ikäluokat muodostivat kolmi-nelikymppisinä 1990-luvun vaihteessa 31 prosenttia kaikista työllisistä. Vuonna 2005 viisikymppisinä osuus kaikista työllisistä on yhä korkea eli 26 prosenttia.

Viisikymppisten työllisyysaste kääntyi 1990-luvun laman jälkeen myöhemmin kasvuun kuin koko työikäisen väestön, mutta työllisyysaste kasvoi sitten nopeampaa kuin muun väestön. Työllisyysasteet ohittivat ikäryhmässä 55–59-vuotiaat 2000-luvun vaihteessa 1980-luvun lopun nousukauden tason sekä naisilla että miehillä. Ikäryhmän miesten työllisyysaste on noin viisi prosenttiyksikköä alempi kuin miesten keskimäärin, mutta naisten työllisyysaste on 2000-luvulla saavuttanut kaikkien naisten keskimääräisen työllisyysasteen.

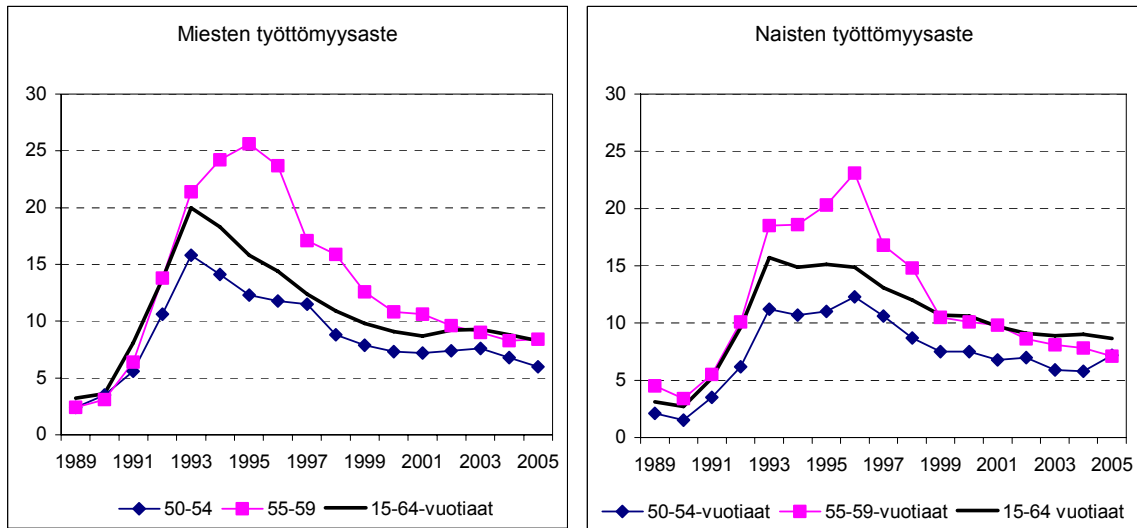
Nuorempien, 50–54-vuotiaiden miesten työllisyysaste on 2010-luvun puolivälissä yhä hieman alempi kuin ennen lamaa, mutta naisten työllisyysaste on saavuttanut lamaa edeltävän tason. Ikäryhmän 50–54-vuotiaat työllisyysaste on ollut lamavuotia lukuun ottamatta noin 80 prosenttia ja korkeampi kuin koko työikäisen väestön. Myös ennen sotia syntyneiden, 1990-luvun vaihteessa 60–64-vuotiaiden työllisyysasteet olivat aikanaan alhaisemmat kuin saman ikäluokan työllisyysaste on 2010-luvun puolivälissä. (Kuvio 1.2.)

Kuvio 1.2. Viisikymppisten, 60–64-vuotiaiden sekä kaikkien työikäisten naisten ja miesten työllisyysasteet vuosina 1989–2005, %.

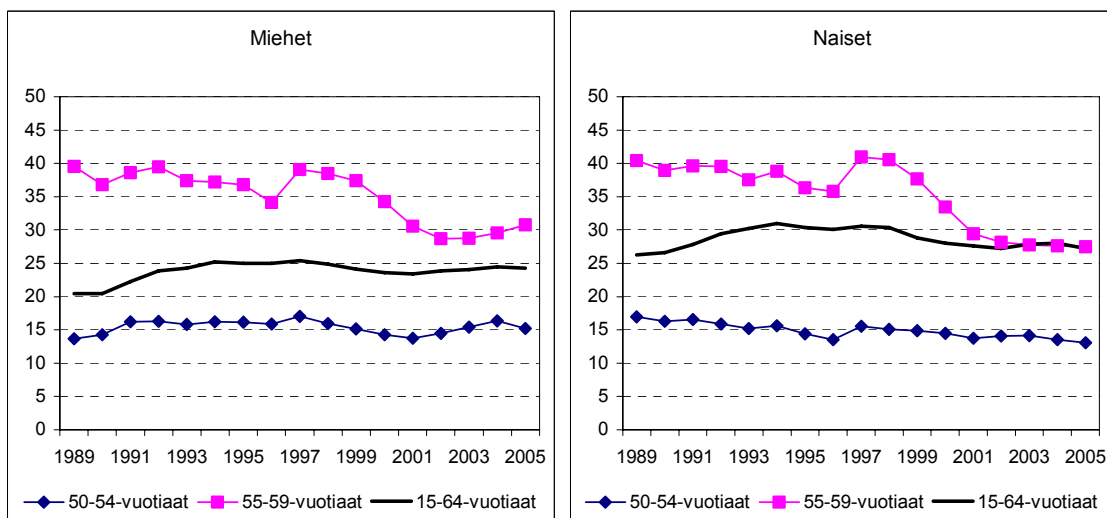

Viisikymppisten työttömyysaste on laskenut 2010-luvun puoliväliin mennessä alemmaksi kuin koko väestön keskimäärin. Suurin muutos on tapahtunut 55–59-vuotiaiden työttömyyskehityksessä, naisilla hieman aikaisemmin kuin miehillä (kuvio 1.3). Yksi syy työttömyyden alenemisesta tässä ikäryhmässä johtuu pitkäaikaistyöttömien siirtymisestä työttömyysputkeen ja sitä kautta työttömyyseläkkeelle 60-vuotiaana. Sen sijaan 50–54-vuotiaiden työttömyysasteet ovat olleet koko ajan alle keskitason ja samaa suuruusluokkaa kuin 45–49-vuotiaiden (Haataja 2006, 64–68). Mahdollisuus päästä työttömyyseläkeputken työttömyyden lisäpäivien kautta myöhenei vuoden 1997 alusta 53 ikävuodesta 55 vuoteen, jolloin lisäpäiväoikeuden ikäraja nostettiin 55 vuodesta 57 vuoteen. Työttömyyseläkeputken iän täyttäneistä työttömistä työllistytään huomattavasti harvemmin kuin nuorempana (Kyyrä ja Wilke 2004 ja 2005).

Kuvio 1.3. Viisikymppisten ja kaikkien työikäisten työttömyysaste vuosina 1989–2005, %.

Kuvio 1.4. Työvoiman ulkopuolella olevan väestön osuus, viisikymppiset ja koko työikäinen väestö vuosina 1989–2005, %.

Työvoiman ulkopuolella olevien 50–54-vuotiaiden osuus väestöstä on miehillä pysytellyt viimeisen 15 vuoden aikana 15 prosentin molemmin puolin mutta laskenut naisilla 17:stä 13 prosenttiin (kuvio 1.4). Työvoiman ulkopuolella olevien 55–59-vuotiaiden osuudet ovat 2000-luvulla laskeneet 1990-luvun jälkipuolen noin 40 prosentista miehillä 30 prosenttiin ja naisilla 28 prosenttiin, samalle tasolle kuin koko työikäisellä naisväestöllä. Osa muutoksesta johtuu työvoiman ulkopuolelle työttömyysputkeen siirtyneiden määrän laskusta (Haataja 2006, 65).

2 Tilanne vuonna 2004

Työmarkkina-asema

Vuonna 2004 viisikymmppiseen 50–59-vuotiaaseen väestöön kuului runsaat 800 000 henkeä, noin 20 prosenttia koko työikäisestä 15–64-vuotiaasta väestöstä. Viisikymmppisistä noin kolme neljästä oli työllinen, 5-6 prosenttia työttömiä työnhakijoita ja reilu viidennes kokonaan työvoiman ulkopuolella. Naisten osuus työllisistä ja työttömistä oli 48 prosenttia sekä työvoiman ulkopuolella olevista 50 prosenttia. (Taulukko 2.1.)

Taulukko 2.1. 50–59-vuotiaiden työmarkkina-asema vuonna 2004.

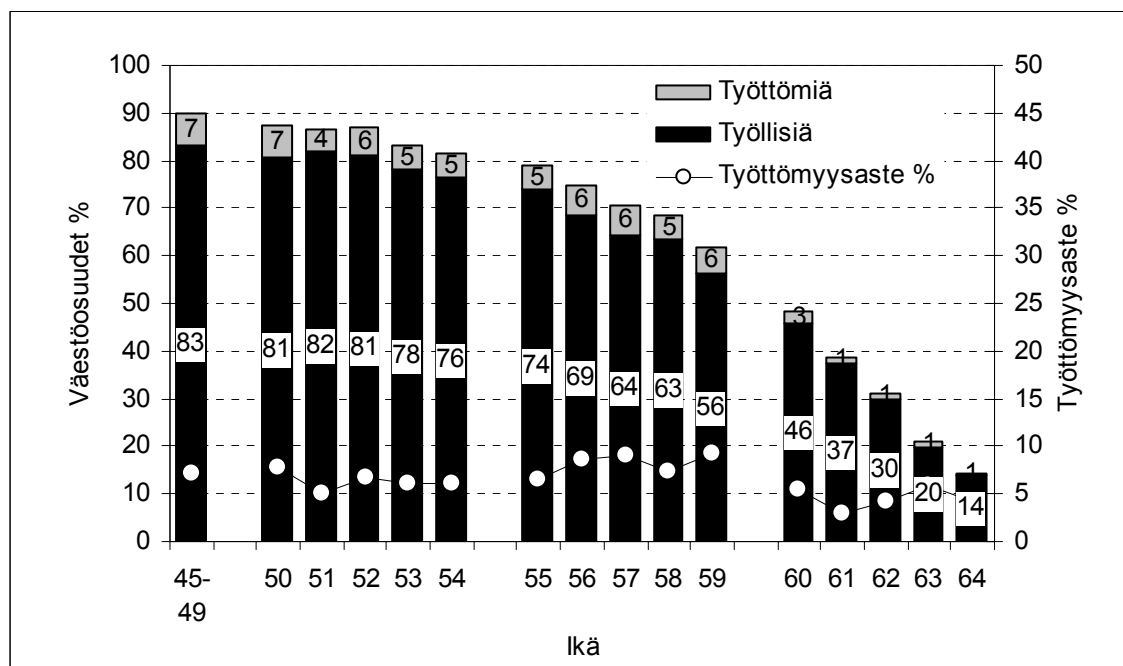
Työmarkkina-asema	Lukumäärä	Naisten osuus %	Työmarkkina-aseman jakautuminen, % väestöstä	
			Miehet	Naiset
Yhteensä	802 100	49	100	100
palkansaaja, pysyvä kokoaikatyö	407 600	51	49	52
palkansaaja, määräaikainen kokoaikatyö	26 100	58	3	4
palkansaaja, pysyvä osa-aikatyö	45 600	71	3	8
määräaikainen osa-aikatyö	9 000	64	1	1
yrittäjä tai yrittäjäperheenjäsen, jatkuva	87 700	34	14	8
muu yrittäjä tai yrittäjäperheenjäsen	6 700	33	1	1
Työlliset yhteensä	582 700	48	71	74
- Määräaikaiset yhteensä	35 100	59	3	5
- Osa-aikaiset yhteensä	54 600	70	4	10
Työtön, ILO / EU- määritelmä	44 700	48	6	5
piilotyötön, turhautunut työnetsimiseen	10 900	51	1	1
haluaisi työtä, ei etsi muusta syystä	9 200	45	1	1
opiskelija, ei piilotyötön	2 500	59	0	0
Muu	152 100	46	20	18
Työvoiman ulkopuolella yhteensä	219 400	50	23	21

Viisikymmppisestä väestöstä osa-aikatyötä teki useampi nainen (9 %) kuin mies (4 %). Työllisistä laskettuna vastaavat osuudet olivat 11 ja 5 prosenttia. Yrittäjien ja yrittäjäperheenjäsenten osuus väestöstä oli korkeampi miehillä (15 %) kuin naisilla (9 %). Työllisistä laskettuna vastaavat osuudet olivat 20 ja 10 prosenttia. Määräaikaisessa kokoaikatyössä tai osa-aikatyössä oli 3 prosenttia mies- ja 5 prosenttia naisväestöstä, 5 ja 7 prosenttia työllisistä laskettuna. Määräaikaisissa työsuhteissa työskenteli kaikkiaan noin 35 000 henkeä. Osa-aikatyötä teki 4 prosenttia ja tästä pääosa tapahtui pysyvässä työsuhteessa. Kaikkiaan osa-aikatyössä oli noin 55 000 viisikymmppistä. Osa-aikatyötä tarkastellaan jäljempänä lisää, mutta määräaikaisia työsuhteita ei jatkoanalysoida ryhmän pienuuden takia.

Työvoiman ulkopuolella oli noin 20 000 viisikymppistä lukeutui piilotyöttömiin tai muuten työtä haluaviin, jotka kuitenkin eri syistä olivat lopettaneet työnhaun. Pääosa oli työvoiman ulkopuolella lähinnä työkyvyttömyyden, pitkäaikaissairauden tai työttömyyseläkeputkeen siirtymisen johdosta (Haataja 2006, 64–73).

Työllisyysaste oli 45–49-vuotiailla keskimäärin 83 prosenttia vuonna 2004. Seuraavalla viisivuotisikäryhmällä työllisyysaste oli keskimäärin vajaa neljä prosenttiyksikköä alempi, mutta työllisyysaste laski 80 prosentin alapuolelle vasta 53-vuotiailla. 55 ikävuoden jälkeen työvoimaosuus ja työllisyysaste laskevat huomattavasti nopeammin, noin 2-3 prosenttiyksikköä iän kasvaessa yhdellä vuodella: 59-vuotiaiden työllisyysaste oli 14 prosenttiyksikköä alempi kuin 55-vuotiaiden. Vanhimmissa 60–64-vuotiaiden ikäryhmässä työllisyysaste oli keskimäärin vain 29 prosenttia. Jokainen ikävuosi alensi työllisyysastetta vajaat 10 prosenttiyksikköä. 60-vuotiaista vielä 45 prosenttia oli työllisiä, mutta 64 vuotiaista vain 14 prosenttia vuonna 2004. (Kuvio 2.1.)

Kuvio 2.1. Työvoimaan kuuluvien työllisten ja työttömien osuus (%) väestöstä sekä työttömyysasteet (%) ikäryhmittäin, vuonna 2004. Lähde: Työvoimatutkimus 2004.

Työttömien osuus viisikymppisestä väestöstä oli vuonna 2004 noin 5-6 prosenttia, työttömyysasteet työvoimasta mitattuna pari prosenttiyksikköä korkeammat. Kuusikymppisessä väestössä työttömyys vähenee huomattavasti eläkkeelle siirtymismahdollisuuksien myötä.

Alueelliset erot

Väestön ikärakenteessa on alueellisia eroja, mutta alueellisia eroja on myös saman ikäryhmän kesken eri alueiden välillä. Eri ikäryhmien alueittaiset väestöosuudet sekä eri ikäryhmien työmarkkina-asemaa kuvaavat tunnusluvut vuonna 2004 on esitetty taulukossa 2.2. Taulukko on muodostettu siten, että ensimmäisessä sarakeryhmässä esitetään eri ikäryhmien osuudet työikäisestä 15–74-vuotiaasta väestöstä. Alle viisikymppisistä on esitetty parhaassa 25–49-vuoden työiässä olevan aikuisväestön osuus. Sen sijaan alle viisikymppisten työllisyysasteet, työttömyysasteet ja työvoiman ulkopuolella olevan väestön osuudet on esitetty vain kaikista nelikymppisistä. Taulukon alalaidassa esitetään yhtäältä korkeimmat ja toisaalta alhaisimmat mittarit, mitä alueiden kesken esiintyy.

Parhaassa työiässä (25–49-vuotiaat) olevan väestön osuus koko työikäisestä väestöstä on keskimäärin 45 prosenttia. Korkeimmillaan osuus on Uudellamaalla (49 %) ja alhaisimmillaan Etelä-Savossa (38 %). Viisikymppisten ja 60–64-vuotiaiden väestöosuuksien väliset alueelliset erot ovat sen sijaan huomattavasti pienemmät eli noin neljä prosenttiyksikköä. Tästä näkökulmasta tarkasteltuna onkin yllättävää, miten suuresti työllisyys- ja työttömyysasteet sekä työvoiman ulkopuolella olevan väestön osuudet vaihtelevat alueittain.

Työllisyysasteiden alueiden väliset erot ovat 40–49-vuotiaiden keskuudessa 18 prosenttiyksikköä, mutta 50–54-vuotiaiden keskuudessa yli 30 prosenttiyksikköä. Keskimääräistä korkeammat työllisyysasteet nelikymppisillä ennakoivat jossain määrin keskimääräistä korkeampaa työllisyyttä myös vanhemmissa ikäryhmissä ja päinvastoin. Nelikymppisten keskimääräistä alhaisimmat, 71–79 prosentin työllisyysasteet löytyivät vuonna 2004 Itä- ja Pohjois-Suomesta ja korkeimmat, 90 prosentin työllisyysasteet Ahvenanmaalta ja Itä-Uudeltamaalta sekä 88 prosentin työllisyysasteet Uudeltamaalta ja Keski-Pohjanmaalta. 50–54-vuotiailla vähintään 85 prosentin työllisyysasteet löytyivät Uudeltamaalta, Pohjanmaalta sekä Ahvenanmaalta. Sen sijaan 55–59-vuotiaiden viisikymppisten korkeimmat työllisyysasteet eivät Uttamaata lukuun ottamatta kohdentuneet enää samoille alueille vaan Kanta-Hämeeseen ja Päijät-Hämeeseen.

Viisikymppisten alhaiset työllisyysasteet liittyvät sekä korkeisiin työttömyysasteisiin että korkeisiin työvoiman ulkopuolelle siirtyneiden osuuksiin.

Toimialat

Viisikymppiset jakautuvat epätasaisesti eri sektoreille. Kaikkien työllisten mediaani-ikä oli 43 ja 50–59-vuotiaiden osuus kaikkien toimialojen työntekijöistä oli 25 prosenttia vuonna 2004. Sektorikohtaiset mediaani-ikä ja viisikymppisten osuudet on esitetty taulukossa 2.3.

Työvoimatutkimuksessa käytetyn suppean (2-numerotason) toimialaluokituksen (NTOL2) mukaan suurimmat toimialat vuonna 2004 olivat sosiaali- ja terveysala, jossa työskenteli yhteensä lähes 375 000 henkeä (15 % työllisistä) sekä kiinteistö- ja elinkeinoelämää palveleva toiminta, jossa työskenteli noin 285 000 henkeä (11 % työllisistä). Sosiaali- ja terveysala on hyvin naisvaltainen ja alan työntekijät ovat keskimääräistä hieman iäkkäämpiä: Alan mediaani-ikä oli 44 vuotta ja alan työntekijöistä oli 50 vuotta täyttäneitä 31 prosenttia. Kiinteistö- ym. palvelutoimen keski-ikä oli 40 vuotta ja viisikymppisten osuus alalla oli keskimääräistä selvästi alhaisempi eli 22 prosenttia.

Mediaani-ian perusteella iäkkäin väki sijoittui maa- ja metsätalouteen (47 vuotta), tekstiili- ja vaatetusosalalle sekä kaivostoimintaan (46 vuotta molemmissa). Viisikymppisten osuus näiden alojen työntekijöistä oli yli keskiarvon eli 30 prosenttia. Myös rahoitus- ja vakuutustoiminnan työntekijöistä yli 30 prosenttia oli 50–59-vuotiaita, mutta keski-ikä vain hieman keskimääräistä korkeampi, eli 44 vuotta. Julkisen hallinnon alan työntekijöiden keski-ikä oli myös 44 vuotta, mutta viisikymppisten osuus jäi alle 30 prosenttiin.

Taulukko 2.2. Työikäisen väestön väestöosuudet koko työikäisestä (15–74-vuotiaat) väestöstä sekä työllisyys- ja työttömyysasteet ja työvoiman ulkopuolella olevan väestön osuudet (%) ikäryhmittäin ja alueittain (alueluokitus NUTS3) vuonna 2004.

Alue (NUTS3)	Ikäryhmän osuus väestöstä %				Työllisyysaste, %				Työttömyysaste, %				Väestö työvoiman ulkopuolella, %			
	25-49 v	50-54	55-59	60-64	40-49	50-54	55-59	60-64	40-49	50-54	55-59	60-64	40-49	50-54	55-59	60-64
Yhteensä	45	10	10	7	84	80	66	29	7	6	8	5	10	15	29	69
Uusimaa	49	10	10	6	88	85	75	37	5	4	6	3	7	11	20	62
Varsinais-Suomi	44	10	10	7	83	82	67	32	8	4	6	8	11	14	29	65
Satakunta	42	10	11	8	83	81	64	25	8	7	9	4	10	13	30	74
Kanta-Häme	43	11	11	7	84	78	76	27	9	4	4	6	8	18	21	72
Pirkanmaa	45	9	11	6	86	80	61	23	6	7	9	11	9	14	33	74
Päijät-Häme	42	11	12	7	85	76	70	22	6	8	7	5	9	18	24	77
Kymenlaakso	42	11	12	7	82	76	59	25	7	7	6	2	12	19	37	75
Etelä-Karjala	42	11	11	8	80	76	62	27	6	10	7	5	15	15	33	72
Etelä-Savo	38	12	11	9	83	79	58	29	8	6	10	3	10	16	35	70
Pohjois-Savo	42	11	10	7	77	78	59	21	10	6	10	3	14	17	34	78
Pohjois-Karjala	42	11	11	7	75	67	52	15	13	14	15	20	14	22	38	82
Keski-Suomi	44	10	9	8	80	74	53	25	11	11	13	8	10	17	39	73
Etelä-Pohjanmaa	41	12	10	7	86	84	69	25	5	6	5	1	10	11	28	74
Pohjanmaa	43	10	10	8	87	87	68	39	5	2	9	1	8	11	26	60
Keski-Pohjanmaa	41	11	11	6	88	82	59	26	9	6	8	6	3	13	36	73
Pohjois-Pohjanmaa	46	9	8	6	84	72	63	29	7	8	9	4	10	21	31	70
Kainuu	41	12	11	6	71	61	51	18	15	16	18	4	16	27	38	81
Lappi	42	11	10	7	79	79	57	25	10	8	13	2	13	14	34	75
Itä-Uusimaa	47	9	10	8	90	80	74	38	2	5	7	2	7	16	20	62
Ahvenanmaa	47	9	8	10	90	95	69	49	4	3	5	2	7	3	28	50
Suurin	49	12	12	10	90	95	76	49	15	16	18	20	16	27	39	82
Pienin	38	9	8	6	71	61	52	15	2	2	4	1	3	3	20	50
Erotus %-yks	11	4	4	4	18	33	24	34	13	14	14	19	14	25	19	32

Taulukko 2.3. Toimialat 50–59-vuotiaiden osuuden mukaisessa järjestyksessä sekä toimialan työllisten määrä, mediaani-ikä, kaikkien 60–64-vuotiaiden osuus sekä alan naisvaltaisuus vuonna 2004.

NTOL2. Toimialat 50–59-vuotiaiden osuuden mukaisessa järjestyksessä	Järjestys no.	Toimialan henkilö-määrä	Osuus työllisistä %	50–59 -vuotiaiden osuus, %	50–64 -vuotiaiden osuus, %	Mediaani-ikä	Alan naisvaltaisuus %
17-19 Tekstiili ja vaateus	1	18 200	0.7	33	38	46	72
65-69 Rahoitus- ja vak. toiminta	2	49 900	2.0	31	33	44	71
1-5 Maa- ja metsätal. ym	3	120 400	4.8	31	38	47	29
10-14 Kaivostoiminta	4	5 500	0.2	31	38	46	7
75 Julkinen hallinto	5	122 000	4.9	29	33	44	54
34-39 Muu teollisuustoiminta	6	37 900	1.5	28	31	43	22
85 Sosiaali- ja terveys	7	374 400	14.9	28	31	44	87
40-49 Rakennus ym. toim.	8	183 800	7.3	28	31	43	9
80 Koulutus ja tutkimus	9	179 900	7.2	28	32	43	67
22 Kustannus- ja painotoiminta	10	37 000	1.5	27	31	42	46
20-21 Sahatavara ja paperi	11	68 200	2.7	26	29	42	20
27-28 Metallin jalostus ja tuotteet	12	62 700	2.5	25	29	42	15
99 Muu/tuntematon	13	9 100	0.4	24	27	43	35
90-98 Muut palvelut	14	155 400	6.2	24	29	42	58
29 Koneiden ja laitteiden valm.	15	61 600	2.5	24	27	41	16
60-64 Kuljetus ja tietoliik.	16	179 600	7.1	23	27	41	26
51 Tukkukauppa	17	99 000	3.9	23	26	41	31
23-26 Öljy, kemikaali ja kumi ym.	18	60 800	2.4	22	24	40	30
70-74 Kiinteistö- ja elink. palvelutoim.	19	284 900	11.3	22	25	40	43
15-16 Elintarvike ja tup.	20	46 900	1.9	21	23	40	48
52 Vähittäiskauppa	21	161 100	6.4	20	22	36	69
50 Moottorijon. kauppa ym	22	49 200	2.0	17	21	39	18
55 Majoitus ja ravitsemus	23	80 600	3.2	15	17	34	72
30-33 Konttori-, sähkö-, radio-, lääkintä ym.	24	64 700	2.6	14	15	37	33
Yhteensä		2 513 000	100.0	25	28	43	48

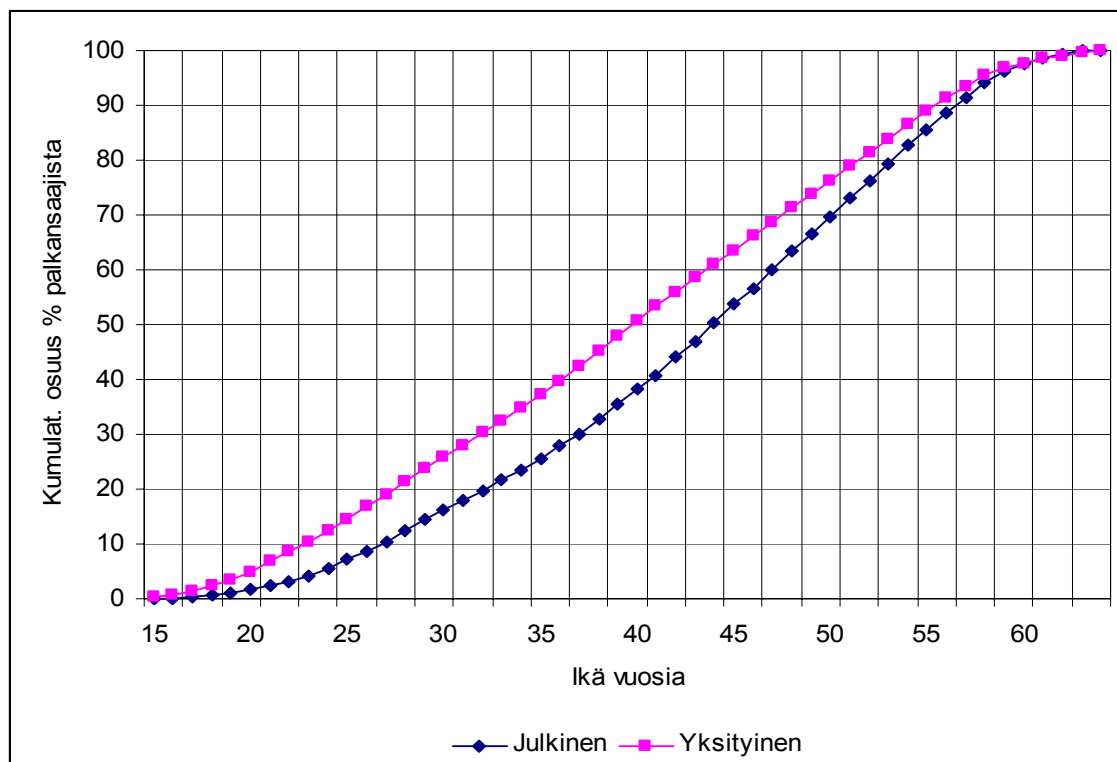
Sektorit

Väestö on aikaisempien tutkimusten mukaan ikääntymässä erityisesti julkisella sektorilla (Haataja 2006; Myrskylä 2005). Vuonna 2004 kuntasektorin työntekijöiden keski-ikä olikin 3.5 vuotta korkeampi kuin yksityisen sektorin. Ikärakenteen vanheneminen julkisella sektorilla ilmenee myös siten, että viisikymppisiä ja 60 vuotta täyttäneitä on suhteellisesti enemmän kunnissa (30 %) ja valtiolla (28 %) kuin yksityisellä sektorilla (23 %) kaikista sektorin työllisistä. Yksityisen sektorin työllisistä puolet on alle 40-vuotiaita, julkisella sektorilla vain 40 prosenttia. (Taulukko 2.4 ja kuvio 2.2.)

Taulukko 2.4. Työlliset ja työllisten keski-ikä sektoreittain sekä ikääntyvien osuudet sektorin työllisyydestä vuonna 2004, %.

Sektorit	Työlliset	Keski-ikä	Osuus kaikista, %			
			25-49	50-54	55-59	60-64
Yhteensä	2 344 800	40.9	61.2	13.6	11.2	3.4
Valtio	148 500	42.5	62.5	15.2	12.8	4.3
Kunta yms.	506 200	43.5	60.6	16.2	13.9	3.6
Yksityinen	1 690 000	40.0	61.3	12.7	10.3	3.3

Kuvio 2.2 Yksityisen ja julkisen sektorin työlliset: kumulatiiviset osuudet iän mukaan vuonna 2004.

3. Työmarkkina-aseman muutokset 2003–2004

Työvoimatutkimuksen toisen vuosineljänneksen otoshenkilöiltä on kysytty edellisen vuoden työmarkkina-asema. Tällä tiedolla on mahdollista hahmottaa, miten yleisiä ja minkä suuntaisia viisikymppisten työmarkkina-aseman muutokset ovat olleet viimeisen vuoden aikana ja miten iän karttuminen vaikuttaa niihin. Yhteenvedo muutoksista on esitetty 45–64-vuotiaiden keskuudessa 5-vuotiskäryhmittäin taulukoissa 3.1–3.2 ja 1-vuotiskäryhmittäin kuvioissa 3.1 ja 3.2.

Työmarkkina-asema pysyi pääosalla 45–64-vuotiaista samana (88 %) viimeisen vuoden aikana. Eniten muutoksia oli 60 vuotta täyttäneillä (17 %) ja muutoksen pääsuuntana oli eläkkeelle siirtyminen sekä työllisistä että työttömistä. Yli 60-vuotiaista pysyi kuitenkin 74 prosenttia työllisinä ja työttöminä noin puolet vuotta aikaisemmin työttömänä olleista. Vähiten työmarkkina-aseman muutoksia oli 50–54-vuotiailla (10 %). Erot 45–49-vuotiaiden sekä 50–54-vuotiaiden välillä eivät kuitenkaan ole suuria.

Taulukko 3.1. 45–64-vuotiaat 5-vuotiskäryhmittäin ja työmarkkina-aseman pysyvyyden mukaan vuosina 2003–2004. (Lähde: Työvoimatutkimus, II vuosineljännes).

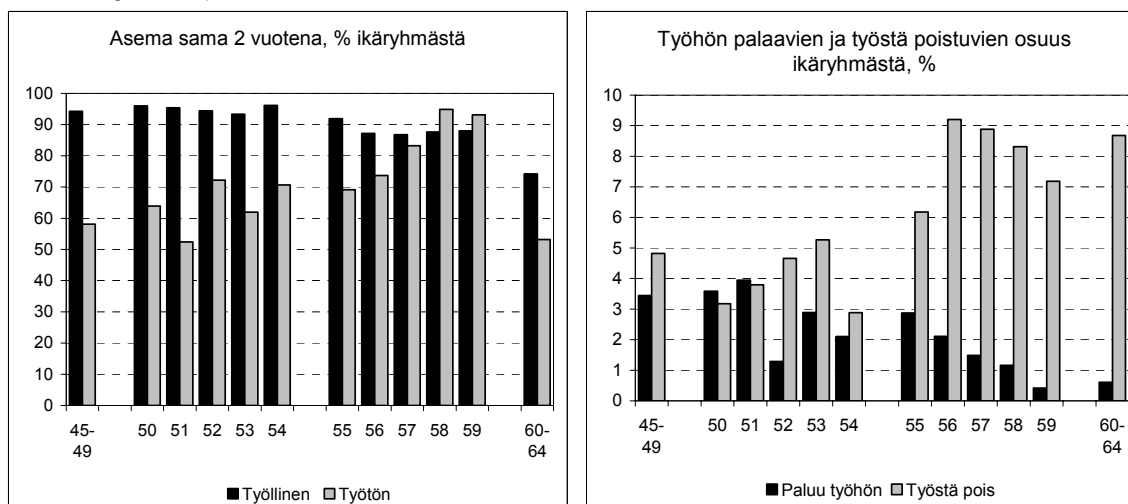
Ikäryhmä	Henkilöitä yhteensä	Asema sama		Työllisenä		Työttömänä	
		2003–04	% väestöstä	2003 - 2004, %	2003 - 2004, %		
Yht. 45-64	1 456 600	1 277 700	88	1 010 500	91	123 600	68
45-49	385 200	344 100	89	323 100	94	31 000	58
50-54	402 100	362 500	90	321 100	95	31 400	64
55-59	397 500	345 600	87	274 700	88	43 300	84
60-64	271 900	225 500	83	91 600	74	17 800	53

Taulukko 3.2. 45–64-vuotiaat 5-vuotiskäryhmittäin työmarkkina-aseman muutos suunnan mukaan vuosina 2003–2004. (Lähde: Työvoimatutkimus, II vuosineljännes).

Alue	Palkan- saajat lkm	Naisia %	Palkan- saajien jakautu- minen %	Osa-aikatyössä			Osa-aikatyön syyt, % osa- aikatyöstä		
				lkm	Naisia %	Osuus % palkan- saajista	Ei koko- aikatyötä	Osa-aika- eläke	Muut syyt
Keskimäärin	488 300	53	100	54 600	70	11	28	47	26
Pääkaupunkiseutu	101 200	58	21	9 500	72	9	16	55	29
Muu Etelä-Suomi	116 700	52	24	12 900	74	11	24	45	31
Länsi-Suomi	164 600	53	34	19 600	67	12	28	46	26
Itä-Suomi	52 200	51	11	6 000	61	11	45	46	10
Oulu	34 300	53	7	4 400	71	13	34	44	22
Lappi	17 100	51	4	1 900	73	11	46	35	19
Ahvenanmaa	2 200	42	0	400	76	17	28	12	59

Työllisenä pysyi 50–54-vuotiaista työllisistä 95 prosenttia ja 55–59-vuotiasta 88 prosenttia vuosina 2003–2004. Työttömyydestä oli vaikea työllistyä. Alle 50-vuotiaista nelikymppisistä työllistyi vajaa kolmannes, 50–54-vuotiaista noin neljännes, mutta 55 vuotta täyttäneistä vain 10 prosenttia.

Kuvio 3.1 Työllisten ja työttömien työmarkkina-aseman pysyvyys sekä työttömyydestä työhön palaavien ja työllisyydestä ulos siirtyvien osuudet 1-vuotiskäryhmittäin vuodesta 2003 vuoteen 2004. (Lähde: Työvoimatutkimus, II vuosineljännes).

Useat työlliset viisikymppiset ovat olleet nykyisessä työsuhteessaan pitkään. Vuonna 2004 työssä olevien viisikymppisten palkansaajien voimassa oleva työsuhde oli kestänyt keskimäärin 17 vuotta, miesten noin vuoden pidempään (17.9 vuotta) kuin naisten (16.9 vuotta). Toisaalta noin 10 prosenttia (54 000 henkeä) oli sellaisia, joiden työsuhde oli kestänyt korkeintaan vuoden. Yli 30 vuotta työsuhde oli kestänyt noin 100 000 palkansaajalla, 19 prosentilla miehistä, 14 prosentilla naisista. (Taulukko 3.3.)

Taulukko 3.3. Viisikymppisten (50–59-vuotiaat) palkansaajien jakautuminen nykyisen työsuhteen keston mukaan vuonna 2004.

Työsuhteen kesto, vuosia	Yhteensä lkm	Naisten osuus %	Työsuhteen kesto, %	
			Miehet	Naiset
Yhteensä	580 500	50	100	100
0-1	54 000	51	10	9
2-5	69 400	47	11	12
6-10	76 600	51	14	13
11-20	138 600	45	21	26
21-30	146 400	51	25	25
31+	95 700	42	19	14

Ne viisikymppiset palkansaajat, jotka vuonna 2004 olivat työttömänä, olivat olleet työssä edellisen kerran keskimäärin 1.5 vuotta sitten. Yli puolella 50–54-vuotiaista ja lähes puolella 55–59-vuotiaista työttömistä edellisestä työsuhteesta oli kulunut alle vuosi ja 21–24 prosentilla noin vuosi. Yli viisi vuotta työttöminä oli molemmista ikäryhmistä ollut vajaa 10 prosenttia. Työttömyys oli tällöin keskinäinen 8.4 vuotta. Jos viisikymppinen oli siirtynyt kokonaan työvoiman ulkopuolelle, oli siirtyminen tapahtunut noin puolella yli viisi vuotta, mutta keskimäärin siirtyminen oli tapahtunut 12 vuotta aikaisemmin. (Taulukko 3.4.)

Taulukko 3.4. Aika vuosina siitä, kun työvoiman ulkopuolella olevalla tai työttömällä oli viimeksi voimassa oleva työsuhte, osuudet vuosien mukaan %, sekä keskimääräinen aika vuosina viimeisestä työsuhteesta.

Aika viim. työsuhteesta	Työvoiman ulkopuolella			Keskim. vuosia	Työttömät			Keskim. vuosia
	Yhteensä	50-54	55-59		Yhteensä	50-54	55-59	
Yhteensä	76 000	100	100	7.3	44 300	100	100	1.5
Alle vuoden	8 400	12	11	0.0	22 000	54	46	0.0
Noin vuoden	8 100	12	11	1.0	10 000	21	24	1.0
2 vuotta	7 800	10	10	2.0	4 400	8	12	2.0
3-4 vuotta	11 400	16	15	3.4	4 000	9	9	3.3
5+ vuotta	40 300	50	53	12.3	3 900	9	9	8.4

Taulukossa 3.5 tarkastellaan ei-työllisten työsuhteen päättymisen syitä vuonna 2004. Viisikymppisillä yleisin syy (58–59 %) työsuhteen päättymiseen on pitkäaikaissairaus ja työkyvyttömyys. Kuusikymmentä täyttäneillä varhaiseläkkeelle tai eläkkeelle iän perusteella siirtyminen on yleisin syy. Koko työikäisessä väestössä yleisin työsuhteen päättymissyynä vuonna 2004 oli määräaikaisen tai kausiluontoisen työn päättymisen. Ikäryhmässä 50–54-vuotiaat työsuhteen päättymisen oli syynä joka viidennelle, 55–59-vuotiailla enää vain 10 prosentille, sillä eläkkeelle tai työttömyysputken siirtymiset yleistyvät tässä ryhmässä työkyvyttömyyden ohella.

Taulukko 3.5. Työsuhteen päättymisen syy viisikymppisillä, kuusikymppisillä ja koko työikäisellä väestöllä, viimeisen 8 vuoden aikana, vuonna 2004.

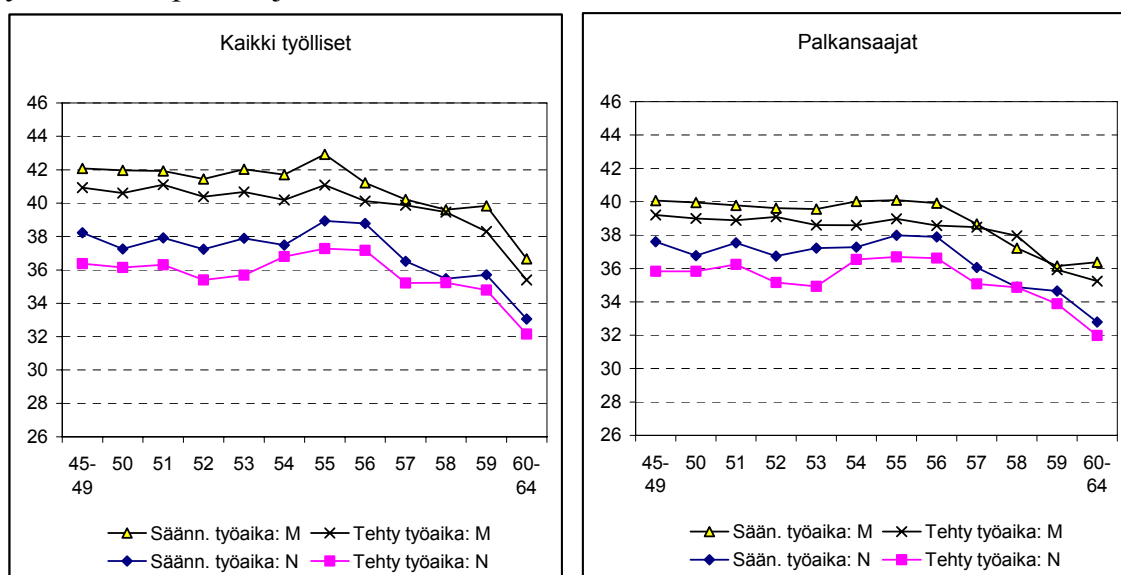
Viimeisimmän työsuhteen päättymisen syy:	15-64 %	Viisikymppiset				60-64 %
		50-54	%	55-59	%	
Yhteensä	100	25 300	100	45 500	100	100
Irtisanottiin, lomautettiin tai lopetti yrityksen	5	1 200	5	2 600	6	13
Määräaik. työsuhte/kausityö päättyi	38	5 000	20	4 800	10	9
Sairastui, työkyvyt. sairaseläkkeelle	15	14 800	59	26 500	58	20
Eläkkeelle iän, työvuosien perusteella	15	1 300	5	4 500	10	37
Varhaiseläkkeelle iän perusteella	5	100	1	3 200	7	17
Muut syyt	21	2 900	11	3 900	9	4

4. Toteutunut työaika ja työaikatoiveet

Säännöllinen ja tehty viikkotyöaika

Työllisten viisikymppisten keskimääräinen säännöllinen viikkotyöaika oli vuonna 2004 suunnilleen sama kuin nelikymppisillä noin 54-vuotiaaksi asti, 55–56-vuotiailla keskimääräinen säännöllinen työaika oli tätä hieman korkeampi, mutta tämän jälkeen työaika alkoi jyrkästi lyhetä. Ikääntyvien miespalkansaajien säännöllinen työaika on keskimäärin pari tuntia pidempi kuin kaikkien työllisten (yrittäjät mukaan lukien), mutta naisilla tämä ero oli hyvin pieni, jos ollenkaan. Ero säännöllisen ja tehdyn viikkotyöajan välillä vaihteli sekä nais- että miespalkansaajilla yhden tunnin molemmin puolin, ilman että ero olisi systemaattisesti kasvanut. Tämä tarkoittaa, etteivät tilapäiset poissaolot työstä esimerkiksi sairauden takia selitä lyhenevää tehtyä työaikaa iän kasvaessa vaan työajan yleinen lyheneminen. (Kuvio 4.1.)

Kuvio 4.1. Kaikkien työssä olevien ja palkansaajien säännöllinen ja tehty viikkotyöaika sukupuolen ja iän mukaan vuonna 2004.

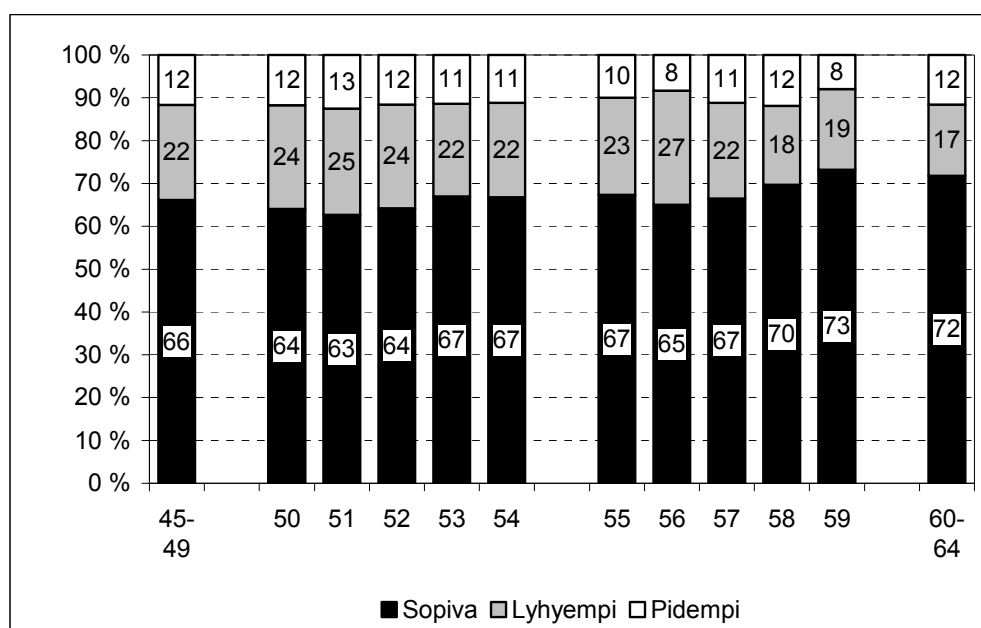
Tyytyväisyys työaikaan ja työaikatoiveet

Viisikymppisistä palkansaajista pääosa eli runsaat 60 prosenttia ja yrittäjistä 40 prosenttia on tyytyväinen työaikaansa. Yrittäjistä lähes yhtä suuri osuus toivoo lyhyempää työaikaa kuin työaikaansa on tyytyväisiä. Palkansaajista lyhyempää työaikaa toivoo noin neljännes. Sekä palkansaajista että yrittäjistä pidempää työaikaa toivoo runsaat 10 prosenttia. Pidempää työaikaa toivovien osuudet eivät systemaattisesti muutu iän myötä. Pidempää työaikaa toivovien osuus vaihtelee 8-12 prosentin välillä 45–64-vuotiailla. Kuvio 4.2 esittää 45–64-vuotiaiden palkansaajien jakautumat työaikatoiveensa suhteen 1-vuotisikäryhmittäin.

45–49-vuotiaat palkansaajat ovat hieman useammin (66 %) tyytyväisiä työaikaansa kuin 50–53-vuotiaat (63–64%), mutta 54–57-vuotiaiden tyytyväisyys toteutuneeseen työaikaan nousee noin 67 prosenttiin. Äskettäin 50 vuotta täyttäneet toivovat hieman useammin (24–25 %) lyhyempää työaikaa kuin tätä nuoremmat tai muutaman vuoden vanhemmat (22 %).

Osa-aikaeläkeikärajan saavuttaneissa tyytyväisyys työaikaan koskee jo yli 70 prosenttia palkansaajista ja lyhyempää työaikaa toivovien osuus putoaa alle 20 prosenttiin.

Kuvio 4.2. 45–64-vuotiaiden palkansaajien käsitys säännöllisen työaikansa pituuden sopivuudesta, osuudet % 1-vuotisikäryhmittäin vuonna 2004.

Tulokset viittaavat siihen, että työlliset saavat iän myötä sopeutettua työaikaansa lähemmäksi omia toiveitaan. Lyhyempää työaikaa toivoville on osa-aikaeläkkeelle siirtyminen ollut mahdollista vuodesta 2003 lähtien 58-vuotiaana. Koska työllisten osuus kuitenkin laskee iän myötä, viittaa tulos siihen, että ne, joiden työaika ei vastaa toivetta siirtyvät herkemmin työelämän ulkopuolelle.

Taulukko 4.1. 45–64-vuotiaiden palkansaajanaisten ja -miesten osuudet työaika-toiveiden mukaan vuonna 2004.

Ikäryhmä	Toivoo työaikaa, joka olisi (osuus % palkansaajista ikäryhmässä)					
	Lyhyempi		Pidempi		Nykyinen	
	Miehet	Naiset	Miehet	Naiset	Miehet	Naiset
Yhteensä	20	24	12	12	68	65
45-49	21	23	13	13	66	64
50-54	20	26	11	12	68	62
55-59	20	24	10	10	70	66
60-64	17	16	13	10	70	74

Naisten ja miesten välillä on jonkin verran eroja työaikatoiveissa. Miehet ovat 45–59-vuotiaina useammin tyytyväisiä toteutuneeseen työaikaansa kuin naiset. Naisten ja miesten osuuksissa ei kovin suuria eroja sen suhteen, kuinka usein haluttaisiin pidempää työaikaa. Molemmista 10–13 prosenttia toivoo sitä. Sen sijaan lyhyempää työaikaa viisikymppisistä naisista toivoo 24–26 prosenttia mutta miehistä vain 20 prosenttia. (Taulukot 4.1 ja 4.2.)

Lyhyempää työaikaa toivovat 50–59-vuotiaat palkansaajat tekevät keskimäärin pitkä, yli 40 tunnin työviikkoa, miehet noin 43–44 tuntia ja naiset 41 tuntia viikossa. Lyhyempää työaikaa toivoi ikäryhmästä 110 000 viisikymppistä palkansaajaa. Sekä naiset että miehet haluaisivat lyhentää työaikaansa 9-10 tunnilla viikossa. Miesten keskimääräinen toivottu viikkotyöaika on 34–35 tuntia ja naisten 31–32 tuntia. (Taulukko 4.2)

Taulukko 4.2 45–64-vuotiaiden palkansaajien tyytyväisyys työaikaansa, keskimääräinen säännöllinen viikkotyöaika, toivottu viikkotyöaika sekä näiden työaikojen erotus vuonna 2004.

Ikäryhmä	Lyhyempi työaika yht.	Naisten osuus %	Toivoo lyhyempää työaikaa, miehet			Toivoo lyhyempää työaikaa, naiset		
			Työaika	Toiveaika	Ero % -yks.	Työaika	Toiveaika	Ero % -yks.
Yhteensä	181 800	58	44	35	9	41	32	9
45-49	60 700	56	44	35	9	40	32	8
50-54	63 100	59	44	35	9	41	32	9
55-59	48 500	58	43	34	9	41	31	10
60-64	9 600	54	43	32	11	41	29	12
Ikäryhmä	Pidempi työaika yht.	Naisten osuus %	Toivoo pidempää työaikaa, miehet			Toivoo pidempää työaikaa, naiset		
			Työaika	Toiveaika	Ero % -yks.	Työaika	Toiveaika	Ero % -yks.
Yhteensä	85 500	54	34	43	-8	29	38	-9
45-49	32 700	53	36	45	-8	31	39	-9
50-54	28 600	56	35	43	-8	29	38	-9
55-59	18 600	54	33	42	-9	28	37	-9
60-64	5 600	47	29	38	-9	21	30	-9
	Sopiva työaika yht.	Naisten osuus %	Tyytyväinen työaikaan, miehet			Tyytyväinen työaikaan, naiset		
			Työaika	Toiveaika	Ero % -yks.	Työaika	Toiveaika	Ero % -yks.
Yhteensä	541 600	52	38	38	0	36	36	0
45-49	177 800	53	39	39	0	37	37	0
50-54	174 300	50	39	39	0	37	37	0
55-59	148 400	53	37	37	0	35	35	0
60-64	41 100	56	34	34	0	31	31	0

Pidempää työaikaa toivoi viisikymppisistä miehistä noin 21 000 henkeä ja naisista 26 000 henkeä, yhteensä vajaa 50 000 50–59-vuotiasta palkansaajaa. Miehistä ne, jotka toivovat pidempää työaikaa, tekevät nyt suunnilleen samaa työaikaa kuin mitä ne miehet toivovat, jotka haluaisivat työaikansa lyhenevän, eli 33–35 tuntia viikossa. Heidän toivetyöaikansa ylittää 40 tuntia viikossa. Sen sijaan pidempää työaikaa toivovat naiset tekevät alle 30 tuntia viikossa ja he toivovat kokotyöaikaa eli 37–38 tunnin työviikkoa.

Yrittäjillä erot työaikatoiveiden ja toteutuneen työajan välillä ovat suuremmat kuin palkansaajilla. Vuonna 2004 viisikymppisiä yrittäjiä oli noin 81 000 henkeä. Heistä puolet toivoi lyhyempää työaikaa, tehden nykyisin yli 50 tunnin työviikkoa toivotun noin 40 tunnin sijasta. Noin 13 000 yrittäjää toivoi pidempää työaikaa. Heidän säännöllinen työaikansa alitti 30 tuntia ja toivetyöaika oli noin 40 tuntia viikossa.

Tyytyväisyys osa- ja kokoaikatyön työaikaan

Taulukosta 4.2 kävi ilmi, että lyhyempää työaikaa toivovat yli 40 tunnin ja pidempää työaikaa toivovat tekevät joko pitkää yli 30 tunnin osa-aikatyöaikaa (miehet) tai jonkin verran alle 30 tunnin työaikaa (naiset). Seuraavassa taulukossa on tarkasteltu, miten kokoaikatyöntekijöiden ja osa-aikatyöntekijöiden työaikatoiveet kohtaavat toteutuneen työaikamuodon. Normaali kokoaikatyö nimitäin vaihtelee aloittain.

Taulukko 4.3. Osa- ja kokoaikatyötä tekevien määrä ja työajan lyhennys tai pidentystoiveet vuonna 2004.

Ikäryhmä	Kokoaikatyöntekijät yhteensä lkm	Työaikatoive, osuudet kokoaikatyöntekijöistä, %					
		Pidempää työaikaa toivovat		Lyhyempää työaikaa toivovat		Työaikaan tyytyväiset	
		Miehet	Naiset	Miehet	Naiset	Miehet	Naiset
Yhteensä	864 500	11	8	26	30	63	62
45-49	300 057	12	9	26	28	62	63
50-54	294 294	10	8	26	31	64	61
55-59	220 096	9	7	28	31	63	62
60-64	50 058	13	7	26	26	61	67
Ikäryhmä	Osa-aika-työntekijät yhteensä lkm	Työaikatoive, osuudet osa-aikatyöntekijöistä, %					
		Pidempää työaikaa toivovat		Lyhyempää työaikaa toivovat		Työaikaan tyytyväiset	
		Miehet	Naiset	Miehet	Naiset	Miehet	Naiset
Yhteensä	117 400	35	36	9	7	55	57
45-49	20 400	65	56	9	7	26	37
50-54	24 600	59	50	8	6	33	44
55-59	43 300	23	27	9	6	69	67
60-64	29 100	27	17	11	9	62	74

Kokoaikatyön tekijöistä runsaat 60 prosenttia on tyytyväisiä työaikaansa. Työaikaansa tyytymättömistä kokoaikatyöntekijämiehistä noin 10 prosenttia toivoi nykyistä pidempää työaikaa ja runsas neljännes lyhyempää aikaa. Naisista pidempää työaikaa toivoi vajaa 10 prosenttia ja yli 30 prosenttia lyhyempää työaikaa. Iän karttuminen 45–49 ikävuodesta 55–59-vuotiaisiin vähensi pidempää työaikaa toivovien osuuden kolmella prosenttiyksiköllä miehillä ja kahdella prosenttiyksiköllä naisilla. Lyhyemmän työajan toiveiden yleistymisen iän karttues- sa oli samaa suuruusluokkaa kuin pidemmän työajan toiveen väheneminen.

Tyytymättömyys työaikaan oli selvästi suurempi osa-aikatyöntekijöillä kuin koko-aikatyöntekijöillä, mutta vain alle 55-vuotiaisiin saakka. 55 vuotta täyttäneistä osa-aikatyöntekijöistä vielä lyhyempää työaikaan yhdeksän prosenttia miehistä, kuusi naisista. Alle 55-vuotiaista viisikymppisistä miehistä työaikaansa oli tyytyväisiä vain kolmannes, naisista 44 prosenttia, ja lyhyempää työaikaan toivovia oli yhtä vähän kuin 55 täyttäneistä.

Alle 55-vuotiaista osa-aikatyön miestyöntekijöistä lähes 60 prosenttia naisista 50 prosenttia toivoi pidempää työaikaan. Sen sijaan 55 vuotta täyttäneiden keskuudessa tyytyväisyys toteutuneeseen työaikaan oli kasvanut ja lyhyempää työaikaan toivoi enää noin neljännes. Luvussa 5 tarkastellaan lähemmin vastentahtoisen osa-aikatyön kohdentumista.

Mahdollisuudet joustaa työajoissa

Noin kolme neljästä palkansaajamiehestä ja -naisesta tekee säännöllistä, klo 6 ja 18 välille sijoittuvaa työaikaan. Miehet tekevät vuorotyötä jonkin verran harvemmin (alle 20 prosenttia) kuin naiset, joista vuorotyötä tekevien osuus on 20–23 prosenttia. Iällä ei ole suurta vaikutusta työaikamuotojen kehitykseen. (Taulukko 4.4.)

Noin puolella palkansaajista on määrätty lähtö- ja työajat työssään (taulukko 4.5). Palkansaajanaisilla (51–55 %) on miehiä (45–47 %) jonkin verran useammin määrätty työajat. Sukupuolella ja iällä ei muuten näytä olevat suurta vaikutusta työaikoihin. Runsaalla 10 prosentilla palkansaajista työpäivän pituus on aina sama, mutta he kuitenkin voivat vaikuttaa vähintään puolen tunnin joustoilla siihen. Liukuva työaika tai työaikapankki on joka neljännellä. Vaihtelevia yksilöllisiä sovittuja tulo- ja lähtötyöaikoja on noin viidellä prosentilla. Vapaita työaikoja on muihin ikäryhmiin verrattuna eniten 55–59-vuotialla, miehillä jopa kaksi kertaa useammin (12 %) kuin naisilla (6 %).

Taulukko 4.4. Palkansaajien jakautuminen työaikamuotojen mukaan vuonna 2004.

Työaikamuoto	Miehet			Naiset		
	45-49	50-54	55-59	45-49	50-54	55-59
Palkansaajia, lkm.	129 200	126 900	101 200	148 600	142 500	116 500
Työaikamuodot yht., %	100	100	100	100	100	100
Päivätyö (klo 6 ja 18 välillä)	75	76	77	73	75	72
Vuorotyö	19	19	16	23	20	23
Muu työaikamuoto	6	5	6	4	5	5

Taulukko 4.5. Palkansaajien mahdollisuudet vaikuttaa työaikaansa vuonna 2004.

Työaikajärjestely	Miehet			Naiset		
	45-49	50-54	55-59	45-49	50-54	55-59
Yhteensä	100	100	100	100	100	100
Määrätyt tulo- ja lähtöajat	45	48	47	51	52	55
Liukuva työaika tai työaikapankki	24	26	22	26	25	23
Työpäivän pituus aina sama, mutta vähintään ½ tunnin vaik. mahd.	13	11	13	14	12	11
Vaihtelevat, yksilöllisesti sovitut tulo- ja lähtöajat	5	6	5	5	5	5
Vapaat työajat	9	7	12	2	4	6
Muut järjestelyt	4	3	9	2	3	3

Yrittäjyys ja pienyrittäjien työn itsenäisyys

Yrittäjien osuus työllisistä on sitä suurempi mitä vanhemmista ikäryhmistä on kysymys. Viisikymppisiä yrittäjiä ja yrittäjäperheenjäseniä oli vuoden 2004 työllisistä hieman alle 100 000 henkeä ja lähes kolmannes kaikista yrittäjistä. Naisten osuus yrittäjistä oli keskimäärin 33 prosenttia, viisikymppisistä yrittäjistä lähes sama eli 34 prosenttia. Yritystoiminnassa avustavat perheenjäsenet ovat toisaalta sekä kaikkien nuorimmista että kaikkein vanhimmista ryhmistä. (Taulukko 4.6 ja 4.7)

Maa- ja metsätalouselämyksen yrittäjien osuus kasvaa myös iän myötä. Alle viisikymppisistä yrittäjistä on maa- ja metsätalouselämyksellä vain neljännes, mutta 65 vuotta täyttäneistä yli 40 prosenttia. Noin kahdella kolmasosalla yrittäjistä ei ollut lainkaan muita työntekijöitä. Muiden työllistäminen yritystoiminnassa oli yleisempää alle 50-vuotaiden kuin 50 vuotta täyttäneiden yrittäjien keskuudessa. (Taulukko 4.6 ja 4.7)

Taulukko 4.6. Yrittäjät ja yrittäjäperheenjäsenet, yrittäjien osuus kaikista työllisistä sekä yrittäjien ja palkansaajien jakautumat ikäryhmittäin vuonna 2004.

Ikäryhmä	Yrittäjiä yht.	Osuus % työllisistä	Jakautuma ikäryhmittäin		Naisten osuus %
			Palkansaajat	Yrittäjät	
Yhteensä	295 100	13	100	100	33
15-24	9 300	4	12	3	38
25-44	115 500	10	48	39	32
45-49	46 100	14	13	16	34
50-54	50 000	16	13	17	34
55-59	44 400	17	11	15	34
60-64	21 500	27	3	7	32
65-68	8 300	71	0	3	20
50-59-vuotiaat	94 400	16	24	32	34

Taulukko 4.7. Maa- ja metsätalouden yrittäjien osuus sekä yrittäjäasema vuonna 2004.

Ikäryhmä	Yrittäjiä yht.	Maa- ja metsätal. osuus %	Yrittäjäasema (yhteensä 100 %)		
			On työn-tekijöitä	Ei työn-tekijöitä	Avustava perheenjäsen
Yhteensä	295 100	27	32	65	3
15-24	9 300	33	18	50	32
25-44	115 500	23	35	64	1
45-49	46 100	25	34	66	1
50-54	50 000	29	32	67	1
55-59	44 400	31	31	65	4
60-64	21 500	31	29	64	7
65-68	8 300	42	18	63	19
50-59-vuotiaat	94 400	30	31	66	2

Pienyrittäjistä esitetään harvoin tietoja, vaikka yrittäjäksi ryhtymistä kannustetaan myös yhtenä työllistämistoimena. Pienyrittäjyyttä syntyy myös, kun suuremmat yritykset ulkoistavat tehtäviään. Vuoden 2004 työvoimatutkimukseen sisältyi ad hoc -tutkimusosa, joka tehtiin 2. vuosineljänneksen tutkimusjoukolle. Kyselystä yksi osa käsitteli pienyrittäjien, 1-5 hengen yritysten itsenäisyyttä. Kyselyn tuloksia tarkastellaan seuraavassa.

Vuonna 2004 viisikymppisistä työllisistä runsas 52 000 henkeä oli pienyrittäjiä. Naisten osuus oli 35 prosenttia. Naisten ja miesten erot osoittautuivat useimmissa viisikymppisten pienyrittäjien itsenäisyyttä kuvaavissa mittarissa varsin pieniksi, jos niitä oli lainkaan. Siksi taulukon 4.7 tulokset on esitetty ilman sukupuolierottelua. Yrittäjän työn itsenäisyydellä saattaa olla vaikutus jatkamishaluihin. Valmiit asiakassuhteet voivat helpottaa yrittäjänä jatkamisen paineita, mutta riippuvuudella yhdestä asiakassuhteesta voi olla rajoituksensa. Viisikymppisten pienyrittäjien tilannetta verrataan seuraavassa alle viisikymppisiin, 25–49-vuotiaisiin yrittäjiin. (Taulukko 4.8.)

Taulukko 4.8 Tietoja viisikymppisten ja alle viisikymppisten pienyrittäjien toiminnallisesta itsenäisyydestä vuonna 2004 (ei sisällä avustavia perheenjäseniä).

	Ikä: 50–59 v	25–49 v
Pienyrittäjät yhteensä	52 100	92 600
Pienyrittäjien osuus kaikista yrittäjistä	56.6	57.1
Naisten osuus pienyrittäjistä %	34.8	33.0
Työskentelee itsenäisesti useille asiakkaille/toimeksiantajille, %	86.7	88.0
On riippuvainen yhdestä toimeksiantajasta, %	13.3	12.0
- - > Oli aikaisemmin toiminut samassa ammatissa palkansaajana, %	25.3	47.3
- - -> Oli ennen toiminut palkansaajana saman toimeksiantajan palveluksessa, %	9.5	27.7
Päätää itsenäisesti työtavoistaan	92.6	91.5
Toimisi mieluummin palkansaajana, %	17.8	15.8

Pienyrittäjistä pääosa (87 %) oli vuonna 2004 itsenäisiä, usealle toimeksiantajalle työskenteleviä. Itsenäisesti työtavoistaan päättää reilu 90 prosenttia pienyrittäjäistä. Toisaalta 13 prosenttia oli riippuvaisia vain yhdestä toimeksiantajasta. Näissä ominaisuuksissa viisikymppisten ja nuorten pienyrittäjien väliset erot olivat vain prosenttiyksikön luokkaa. Sen sijaan viisikymppisten ja nuorempien pienyrittäjien väliset erot ovat suuret, kun tarkastellaan, miten suuri osa yhdestä toimeksiantajasta riippuvaisista on aikaisemmin toiminut palkansaajana samassa ammatissa tai saman toimeksiantajan palvelussa.

Jos pienyrittäjä oli riippuvainen vain yhdestä toimeksiantajasta, oli viisikymppisistä vain joka neljäs, mutta nuoremmista lähes puolet (47 %) toiminut aikaisemmin palkansaajana samassa ammatissa. Lisäksi viisikymppisistä pienyrittäjäistä vain noin 10 prosenttia, mutta nuoremmista noin 28 prosenttia oli toiminut ennen palkansaajana saman toimeksiantajan palveluksessa. Yritystoiminnan ulkoistamiset tai oman alan yrittäjäksi ryhtymiset liittyvät siis useammin nuoriin kuin iäkkäämpiin palkansaajiin.

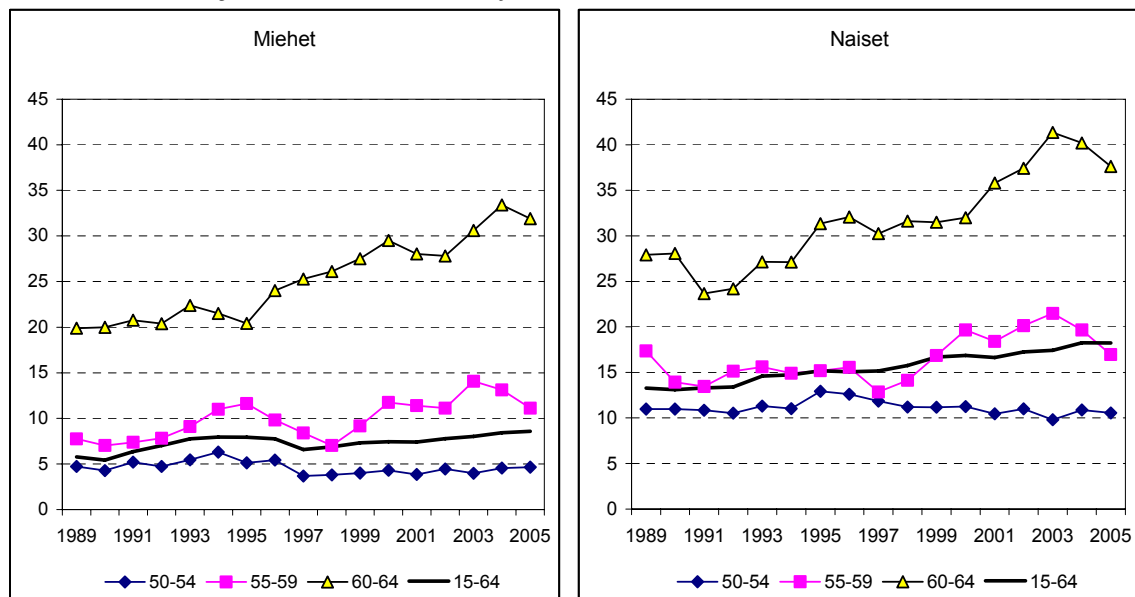
Yrittäjänä pysyminen oli viisikymppisillä vähemmän toivottua kuin nuoremmilla. Viisikymppisistä pienyrittäjistä 18 prosenttia toimisi mieluummin palkansaajana kuin yrittäjänä. Nuoremmilla pienyrittäjillä osuus oli pari prosenttiyksikköä pienempi.

5. Osa-aikatyö

Osuus ja syyt

Osa-aikatyötä tekevien osuus kaikista työllisistä kasvoi 1980-luvun lopun 9 prosentista runsaaseen 13 prosenttiin vuonna 2005 (Haataja 2006). Viisikymppisillä 50–54-vuotiailla työllisillä osa-aikatyön osuus on keskimääräistä pienempi. Sen sijaan 55 vuotta täyttäneistä osa-aikatyötä tekevien osuus oli 1990-luvun vaihteessa lähellä keskimääräistä, mutta nousi 1990-luvun jälkipuolella ja erityisesti 2000-luvun alussa keskimääräistä suuremmaksi. Kuusikymppisillä työllisillä, yrittäjät ja yrittäjäperheen jäsenet mukaan lukien, osa-aikatyöasteet ovat muita ryhmiä selvästi korkeammat. Osa-aikaeläkkeeseen ikäraja- ja eläkekarttumamuu- tokset ovat kuitenkin saaneet aikaan sen, että osa-aikatyöllisyyden kasvu on tait- tunut ja kääntynyt laskuun vuodesta 2004 lähtien. (Kuvio 5.1.)

Kuvio 5.1. Osa-aikatyötä tekevien viisi- ja kuusikymppisten sekä kaikkien työ-ikäisten naisten ja miesten osuudet työllisistä vuosina 1989–2005, %.

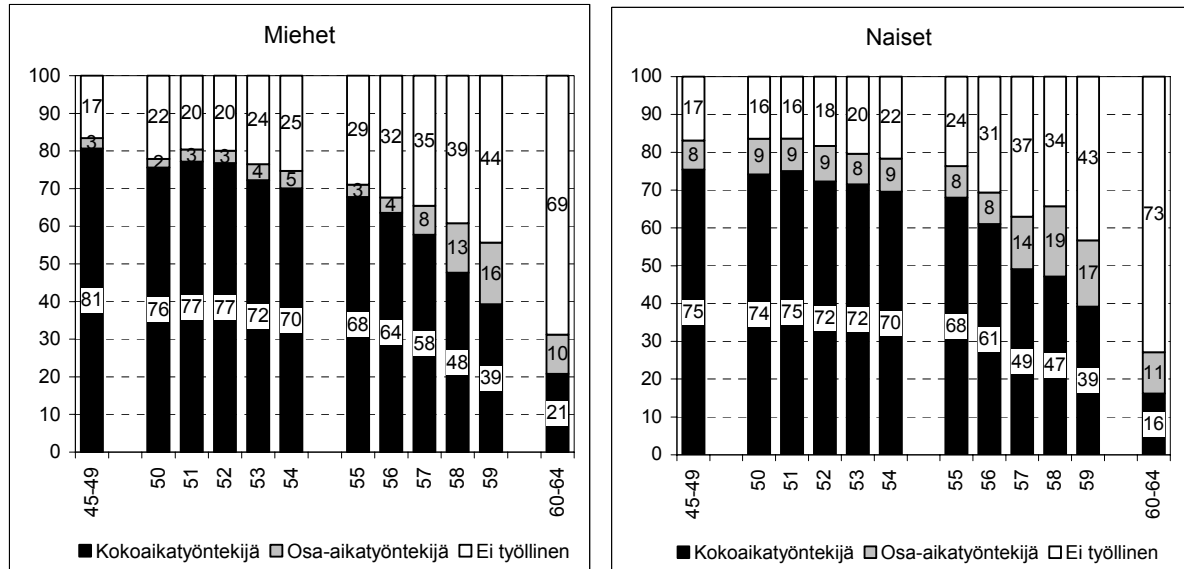

lällä on vaikutus paitsi työllisyysasteeseen myös osa-aikatyöasteeseen. 55 vuotta täyttäneiden osa-aikatyöaste, eli osa-aikatyötä tekevien osuus työllisistä, on kuitenkin osittain kasvanut myös siitä syystä, että työllisten määrä laskee iän kasva- essa. Osa-aikatyön osuus väestöön suhteutettuna pysyy 1-vuotiskäryhmittäin melko pienenä, eli 2-4 prosentissa, olivatpa kyseessä 45–49-vuotiaat tai 50–56- vuotiaat. Osa-aikatyötä tekevien osuus väestöstä alkaa kasvaa vasta, kun osa- aikaeläkkeen ikäraja on saavutettu. (Kuvio 5.2.)

Vastentahtoinen osa-aikatyö, eli se, ettei kokoaikatyötä ole saatavana, on yleisin syy (46 %) osa-aikatyön tekemiseen alle 57-vuotiailla. Lähes joka viides 50–56- vuotias teki osa-aikatyötä myös siksi, ettei halunnut kokoaikatyötä. Tästä ryh-

mästä pääosa on naisia. Sen sijaan 57 vuotiaista alkaen lähes 80 prosenttia teki osa-aikatyötä eläkejärjestelyjen tukena. Koko-aikatyön puute oli tässä ikäryhmässä osa-aikatyön syynä vain 10 prosentilla. (Taulukko 5.1.)

Kuvio 5.2. Koko- ja osa-aikatyötä tekevien osuus ikäryhmästä 1-vuotiskäryhmittäin ja sukupuolen mukaan vuonna 2004.

Taulukko 5.1 Osa-aikatyötä tekevien määrä ja osuudet osa-aikatyön syyn mukaan ikäryhmittäin vuonna 2004.

Osa-aikatyön syy Ikäryhmä	Osa-aikatyölliset, henkeä			Naisten osuus %			Osa-aikatyön syyt %		
	45-49	50-56	57-63	45-49	50-56	57-63	45-49	50-56	57-63
Koko-aikatyötä ei ollut	8 900	12 000	4 900	78	76	78	55	46	10
Eläke tai osa-aika-eläke	700	3 800	38 500	71	66	59	4	15	79
Terveydelliset syyt	600	2 000	1 000	79	74	78	4	8	2
Ei halua koko-aikatyötä	2 700	5 100	3 000	92	92	82	17	19	6
Muut syyt yht.	3 300	3 300	1 200	88	79	55	20	13	2
Yhteensä	16 200	26 200	48 600	82	78	62	100	100	100

Osa-aikatyön työaikamuodot

Osa-aikatyön muodot vaihtelevat iän ja sukupuolen mukaan. Alle viisikymppisillä, 45–49-vuotiailla sekä 50-56-vuotiailla osa-aikatyötä tekevästä miehistä lyhyempää työpäivää tekee vajaa kolmannes. Yleisin työaikajärjestely on ”jokin muu” kuin muuten tavallisimmat työaikajärjestelyt, muun muassa erilaiset seka-järjestelyt kuten lyhyemmän työpäivän ja lyhennetyn työviikon yhdistelmät. Lyhyempää työpäivää tekee vajaa kolmannes. Sen sijaan naisilla lyhyemmät työpäivät ovat yleisin osa-aikatyön muoto. Lyhyempää työpäivää tekee yli 40 prosenttia alle 57-vuotiaista naisista.

Osa-aikaeläkkeen ikärajan saavuttaminen muuttaa radikaalisti osa-aikatyön muotoja sekä naisilla että miehillä. Miehistä enää vain 10 prosenttia ja naisista 19 prosenttia tekee lyhennettyä työpäivää. Lyhennetty työviikko nousee naisilla ja miehillä toiseksi yleisimmäksi työaikamuodoksi, yleisin on jokin muu kuin taulukossa lueteltu yleinen työaikajärjestely. Kolmanneksi yleisimmäksi työaikajärjestelyksi nousee työskentely joka toisena viikkona. 57–63-vuotiaista naisista tässä työaikajärjestelyssä on 15 ja miehistä 13 prosenttia. (Taulukko 5.2.)

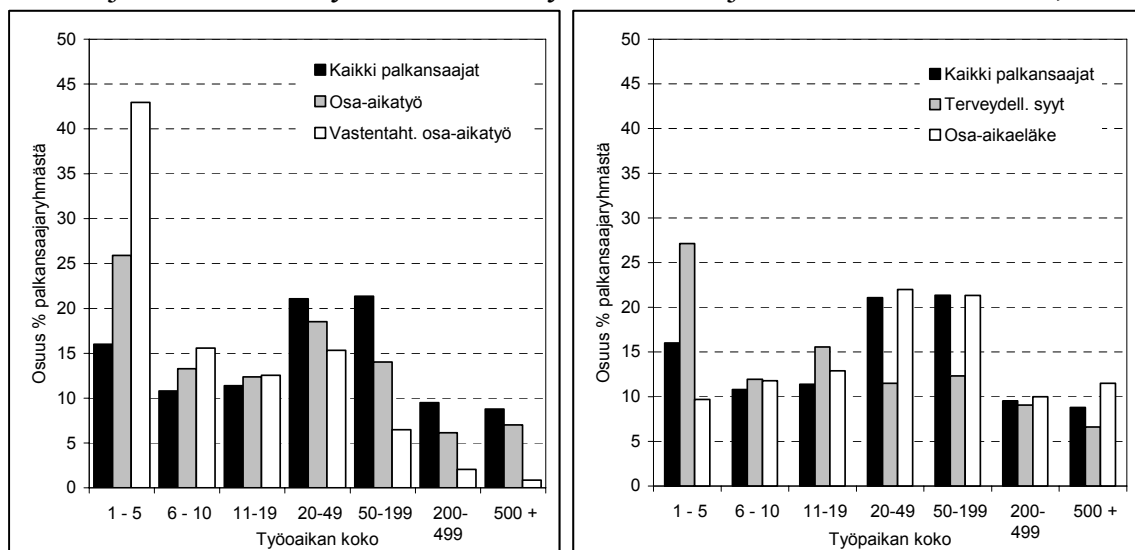
Taulukko 5.2. Osa-aikatyötä tekevien palkansaajien työaikajärjestelyt 45–49, 50–56 ja 57–63-vuotiailla vuonna 2004.

Osa-aikatyön työaikajärjestelyt	Miehet			Naiset		
	45-49	50-56	57-63	45-49	50-56	57-63
Palkansaajat yht.	4 700	8 900	27 400	14 300	23 400	35 600
Osuudet yhteensä, %	100	100	100	100	100	100
Lyhyemmät työpäivät	31	30	10	47	41	19
Lyhyempi työviikko	5	11	21	11	17	28
Sekä lyhyempi työpäivä että työvko	20	28	15	16	21	12
Työtä joka toinen viikko	0	3	13	1	2	15
Jokin muu järjestely	44	28	42	25	19	27

Työpaikan koko ja osa-aikatyömuodot

Viisikymppisistä palkansaajista runsaat 20 prosenttia työskentelee työpaikassa, jonka henkilöstömäärä on 20–49 henkeä ja toiset 20 prosenttia työpaikassa, jossa henkilöstömäärä on 50–200 henkeä. Seuraavaksi eniten (15 %) palkansaajista työskentelee pienissä, 1-5-hengen yrityksissä. Yrityksen koolla on jossain määrin vaikutusta siihen, miten osa-aikatyö ja osa-aikatyön syyt jakautuvat.

Kuvio 5.3. Kaikkien 50–59-vuotiaiden palkansaajien jakautuminen työpaikan koon mukaan ja vastaavan ikäryhmän osa-aikatyötä tekevien jakautumat vuonna 2004, %.

Kaikista osa-aikatyön tekijöistä pienimpiin, 1-5 hengen työpaikkoihin sijoittui 25 prosenttia, mutta kaikesta vastentahtoisesta osa-aikatyöstä lähes 45 prosenttia. Kun työpaikan koko ylittää 20 henkeä, alkaa vastentahtoisesta osa-aikatyön osuus alittaa selvästi osa-aikatyön keskimääräisen osuuden. Myös terveydelliset syyt osa-aikatyön syynä ovat pienillä työpaikoilla suhteellisesti yleisemmät kuin niiden osuus on palkansaajista. Sen sijaan osa-aikaeläkeläisten osuus on suhteellisesti sitä yleisempää mitä suuremmasta työpaikasta on kysymys. (Kuvio 5.2.)

Julkinen sektori työllistää viisikymppisistä palkansaajista 40 prosenttia, mutta ikäryhmän osa-aikatyöntekijöistä vain 34 prosenttia ja vastentahtoisesti osa-aikatyötä tekevästä 25 prosenttia. Sen sijaan osa-aikaeläkkeellä olevista julkinen sektori työllistää enemmän kuin sektorin osuus on palkansaajista, eli 43 prosenttia. (Taulukko 5.3.)

Taulukko 5.3. Viisikymppiset (50–59 v) palkansaajat ja osa-aikatyöntekijät työpaikan koon mukaan, sekä julkisen sektorin osuus ikäryhmän palkansaajista ja osa-aikatyöntekijöistä vuonna 2004.

Työpaikan koko	Palkansaajat yhteensä	Osa-aikatyö yhteensä	Julkisen sektorin osuus %			
			Yhteensä	Osa-aik. yhteensä	Vastentahtoiset	Osa-aikaeläkkeet
Yht.	488 100	54 600	40	34	25	43
1 - 5	78 100	14 100	31	15	12	30
6 - 10	52 600	7 200	35	28	25	32
11-19	55 500	6 800	43	44	39	53
20-49	102 800	10 100	50	48	38	51
50-199	104 200	7 700	42	44	29	50
200-499	46 400	3 400	33	35	48	31
500 +	42 900	3 800	35	38	77	41
tuntematon	5 600	1 500	48	54	41	58

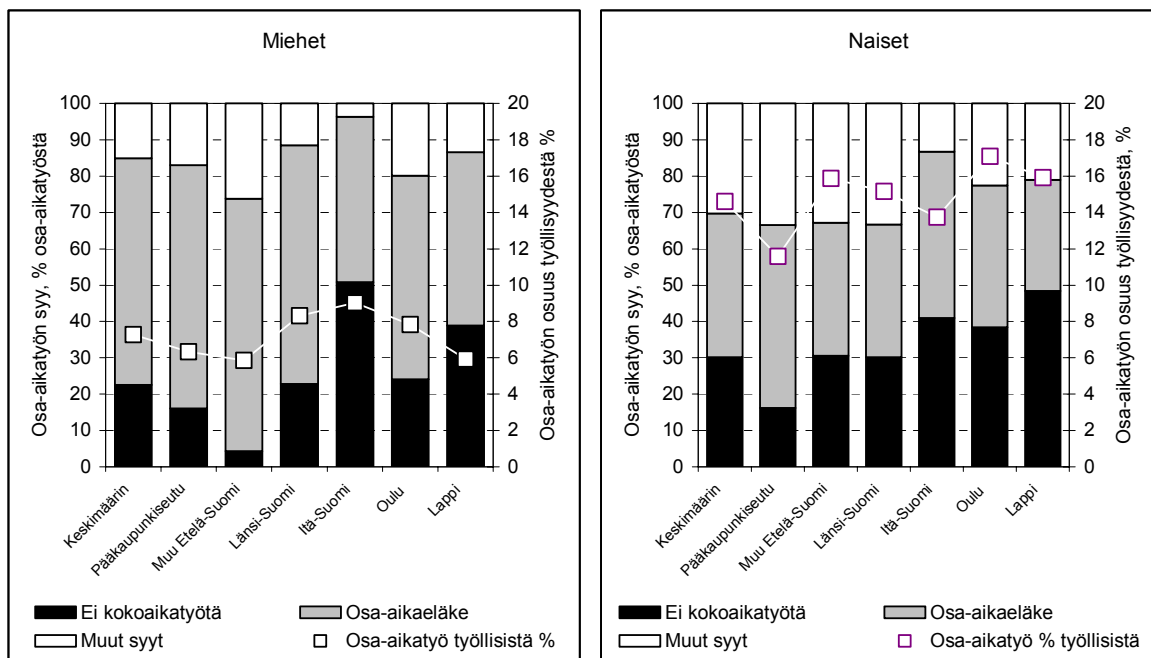
Osa-aikatyön alueellinen jakautuminen

Alueellisesti 50–59-vuotiaiden osa-aikatyö on jakautunut siten, että pääkaupunkiseudulla osa-aikatyön tekijöitä on keskimääräistä vähemmän ja Oulun läänissä, Länsi-Suomessa sekä Ahvenanmaalla osa-aikatyötä on keskimääräistä enemmän. Vastentahtoinen osa-aikatyö koko-aikatyön puutteen takia on yleisintä Lapissa ja Itä-Suomessa, ja harvinaisin Pääkaupunkiseudulla. Vastentahtoisesta osa-aikatyöstä Lapissa ja Itä-Suomessa on keskimääräistä yleisempää myös miesten keskuudessa. Pääkaupunkiseudulla osa-aikaeläke on taas yleisin osa-aikatyön syy. (Taulukko 5.4 ja kuvio 5.4.)

Taulukko 5.4 Viisikymppisten palkansaajien määrä, naisten osuus %, osa-aikatyötä tekevien määrä ja naisten osuus, sekä osa-aikatyötä tekevien osuus palkansaajista ja osa-aikatyön syyt, osuus % osa-aikatyötä tekevistä alueittain vuonna 2004.

Alue	Palkansaajat lkm	Naisia %	Palkansaajien jakautuminen %	Osa-aikatyössä		Osuus % palkansaajista	Osa-aikatyön syyt, % osa-aikatyöstä		
				lkm	Naisia %		Ei koko-aikatyötä	Osa-aika-eläke	Muut syyt
Keskimäärin	488 300	53	100	54 600	70	11	28	47	26
Pääkaupunkiseutu	101 200	58	21	9 500	72	9	16	55	29
Muu Etelä-Suomi	116 700	52	24	12 900	74	11	24	45	31
Länsi-Suomi	164 600	53	34	19 600	67	12	28	46	26
Itä-Suomi	52 200	51	11	6 000	61	11	45	46	10
Oulu	34 300	53	7	4 400	71	13	34	44	22
Lappi	17 100	51	4	1 900	73	11	46	35	19
Ahvenanmaa	2 200	42	0	400	76	17	28	12	59

Kuvio 5.4 Viisikymppisten osa-aikatyötä tekevien mies- ja naispalkansaajien osa-aikatyön syy sekä osa-aikatyön osuus työllisyydestä alueittain, % vuonna 2004.

Osa-aikatyö ja ”ylityöllisyys” sektoreittain

Taulukossa 5.5 on tarkasteltu osa-aikatyön yleisyyttä ja syitä toimialoittain 50–59-vuotiaiden työllisten (yrittäjät mukaan lukien) keskuudessa kahdella mittarilla. Ensiksi on verrattu eri toimialoilla osa-aikatyön yleisyyttä ja syitä suhteessa osa-aikatyön yleisyyteen ja syihin keskimäärin kaikilla aloilla. Toiseksi on tarkasteltu ikäryhmän osa-aikatyön ja osa-aikatyön syiden jakautumista eri toimialoille suhteessa ikäryhmän työllisten jakautumiin toimialoittain.

Osa-aikatyötä teki keskimäärin 9 prosenttia 50–59-vuotiaista työllisistä. Noin 3 prosenttia työllisistä teki osa-aikatyötä, koska kokoaikatyötä ei löytynyt, ja vain noin prosentti terveydellisistä syistä. Keskimääräistä yleisempää osa-aikatyö oli vähittäiskaupan (19 %) sekä majoitus- ja ravitsemustoiminnan (16 %) aloilla. Osa-aikatyötä tehtiin näillä aloilla neljä kertaa yleisemmin kokoaikatyön puuttumisen takia (12 %) kuin eri aloilla keskimäärin. Vastentahtoinen osa-aikatyö oli tavallista yleisempää myös maa- ja metsätaloudessa (9 %), mutta muuten osa-aikatyö oli alalla keskimääräistä harvinaisempaa (3 %). Sosiaali- ja terveystaloudessa, muissa palveluissa sekä kiinteistö- ja elinkeinon palvelutoiminnassa osa-aikatyö oli myös keskimääräistä yleisempää (10–12 %), mutta vastentahtoinen osa-aikatyö ei ollut kovin tyypillistä.

Kaikista 50–59-vuotiaista työllistä teki osa-aikatyötä 5 prosenttia osa-aika- tai muun eläkkeen johdosta. Osa-aika- tai muu eläke oli yleisin osa-aikatyön syy metallin jalostuksessa (7 %) sekä öljy-, kemikaali-, ym. jalostustoiminnassa, koneiden ja laitteiden valmistuksessa ja muussa teollisuustoiminnassa sekä julkisessa hallinnossa (6 % kussakin).

Taulukossa 5.6 on vertailtu ensiksikin 25–49-vuotiaiden ja viisikymppisten 50–59-vuotiaiden palkansaajien kaiken osa-aikatyön ja vastentahtoisesta osa-aikatyön yleisyyttä ja syitä toimialoittain. Toiseksi taulukossa esitetään ylityötä (palkallista tai palkatonta) tekevien sekä sivutyötä tekevien osuudet samoissa palkansaajaryhmissä.

Ikäryhmän 50–59-vuotiaat palkansaajat osa-aikatyön osuus on suurempi (11 %) kuin kaikkien työllisten, jossa yrittäjät ovat mukana (9 %). Se on keskimäärin yleisempää kuin 25–49-vuotiaiden palkansaajien (8 %). Vähittäiskaupassa osa-aikatyö oli kaikkein yleisintä sekä viisikymppisillä että nuoremmilla, 28 prosenttia molemmissa. Lisäksi vastentahtoinen osa-aikatyö oli tässä ryhmässä muita yleisempää, 16–17 prosenttia alan palkansaajista. Majoitus- ja ravitsemustoiminnassa osa-aikatyö oli seuraavaksi yleisintä, alle viisikymppisillä 18 ja viisikymppisillä 22 prosenttia. Myös vastentahtoinen osa-aikatyö oli alalla keskimääräistä yleisempää (10 %) sekä alle että yli viisikymppisillä (14 %).

Viisikymppisistä keskimäärin 11 prosenttia teki tutkimusviikon aikana ylityötä, alle viisikymppisistä 14 prosenttia. Molemmista ikäryhmistä keskimäärin 3 prosentilla oli päätyön lisäksi sivutyö. Molemmissa ikäryhmissä sivutyötä tehtiin yleisimmin koulutuksen ja tutkimuksen alalla (6–7 %), viisikymppisten keskuudessa lisäksi maa- ja metsätalouden töissä.

Taulukko 5.5. Viisikymppiset työlliset sekä osa-aikatyötä tekevien osuus % alan työllisistä osa-aikatyön syyn mukaan sekä kaikkien viisikymppisten ja osa-aikatyöllisten (syiden mukaan) jakautuminen toimialoitain (toimialat yhteensä = 100 %) vuonna 2004.

NTOL2 Toimialaluokitus	50-59-v. Ikm	Osa-aikatyön osuus toimialoilla			Kaikkien työllisten ja osa-aikatyöllisten jakautumat					
		Yhteensä	Ei koko-aikatyötä	Terv. syyt	Eläke	Kaikki	Osa-aika yht.	Ei koko-aikatyötä	Terv. syyt	Eläke
Yhteensä	623 400	9	3	1	5	100	100	100	100	100
1-5 Maa- ja metsätal. ym	37 100	3	9	1	3	6	2	16	8	4
10-14 Kaivostoiminta	1 700	0	0	0	0	0	0	0	0	0
15-16 Elintarvike ja tup.	10 000	9	3	0	5	2	2	1	0	2
17-19 Tekstiili ja vaatetus	6 100	5	3	0	3	1	1	1	1	1
20-21 Sahatavara ja paperi	17 600	6	1	0	5	3	2	1	1	3
22 Kustannus- ja painotoiminta	9 800	8	1	0	3	2	1	1	0	1
23-26 Öljy, kemikaali ja kumi ym.	13 600	6	0	0	6	2	2	0	0	3
27-28 Metallin jalostus ja tuotteet	16 000	7	0	1	7	3	2	0	3	4
29 Koneiden ja laitteiden valm.	14 800	6	1	0	6	2	2	0	0	3
30-33 Konttori-, sähkö-, radio-, lääkintä ym.	9 300	7	0	1	4	1	1	0	2	1
34-39 Muu teollisuustoiminta	10 800	6	1	0	6	2	1	0	0	2
40-49 Rakennus ym. toim.	51 300	4	1	0	3	8	4	3	5	5
50 Moottoriajon. kauppa ym	8 400	6	1	1	3	1	1	1	2	1
51 Tukkukauppa	22 300	6	2	1	3	4	2	2	7	3
52 Vähittäiskauppa	31 400	19	12	1	3	5	11	18	8	3
55 Majoitus ja ravitsemus	12 000	16	12	0	4	2	4	7	2	2
60-64 Kuljetus ja tietoliik.	42 100	7	2	0	4	7	6	4	5	6
65-69 Rahoitus- ja vak.toiminta	15 700	9	3	0	5	3	3	2	2	3
70-74 Kiinteistö- ja elink. palvelutoim.	62 900	10	4	0	5	10	12	11	8	11
75 Julkinen hallinto	35 500	7	1	0	6	6	5	2	2	7
80 Koulutus ja tutkimus	50 100	9	3	0	4	8	9	6	5	8
85 Sosiaali- ja terveys	104 800	11	3	1	5	17	20	13	30	20
90-98 Muut palvelut	37 900	12	6	1	5	6	9	11	7	7
99 Muu/tuntematon	2 200	13	6	3	1	0	1	1	2	0

Taulukko 5.6. Alle ja yli viisikymppiset palkansaajat sektoreittain, osa-aikatyön, osa-aikatyön ja vastentahtoisen osa-aikatyön osuus palkkatyöstä sekä ylityöä tai sivutyötä tehneiden osuudet palkansaajista vuonna 2004, %.

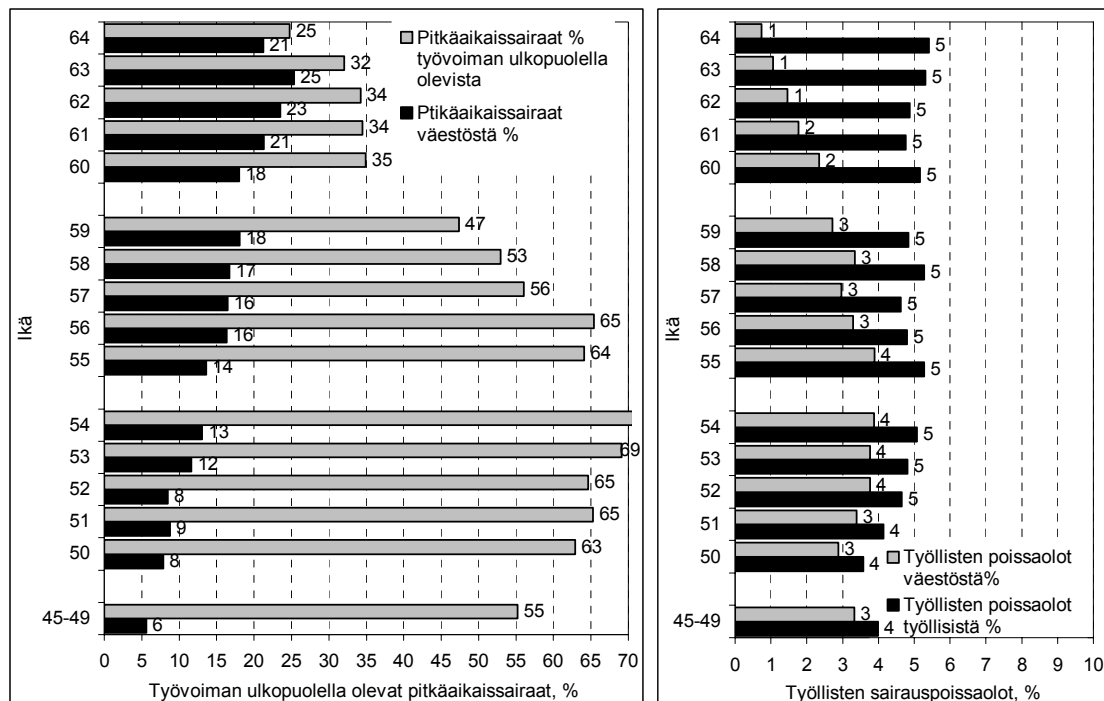
Toimiala NTOL2	Palkansaajat		Osa-aikatyön osuus %		Vastentahtoisen osuus %		Ylityötä tekevien osuus %		Sivutyötä tekevien osuus	
	25-49 v	50-59 v	25-49 v	50-59 v	25-49 v	50-59 v	25-49 v	50-59 v	25-49 v	50-59 v
Yhteensä	1 273 300	488 300	8	11	3	3	14	11	3	3
1-5 Maa- ja metsätal. ym	19 000	7 700	4	16	2	6	14	7	4	6
10-14 Kaivostoiminta	2 200	1 300	1	0	1	0	27	31	5	0
15-16 Elintarvike ja tup.	27 000	8 900	3	10	1	3	17	13	1	2
17-19 Tekstiili ja vaatetus	8 100	4 600	3	6	0	3	14	6	4	1
20-21 Sahatavara ja paperi	38 400	15 900	1	7	0	1	9	7	2	1
22 Kustannus- ja painoiminta	20 400	8 400	9	9	4	2	19	14	3	4
23-26 Öljy, kemikaali ja kumi ym.	38 800	12 100	2	7	0	0	17	14	3	2
27-28 Metallin jalostus ja tuotteet	33 500	13 500	1	9	0	0	13	10	1	1
29 Koneiden ja laitteiden valm.	37 000	13 100	2	7	0	1	19	13	2	2
30-33 Konttori-, sähkö-, radio-, lääkintä ym.	48 400	7 800	2	8	0	0	16	12	1	3
34-39 Muu teollisuustoiminta	18 500	9 100	2	7	0	0	15	6	4	1
40-49 Rakennus ym. toim.	79 100	36 600	2	5	0	1	16	14	2	2
50 Moottoriajon. kauppaa ym	24 400	5 000	6	10	3	2	16	7	2	2
51 Tukkukauppa	53 400	17 300	3	7	1	1	17	13	3	1
52 Vähittäiskauppa	69 300	22 000	28	28	17	16	10	7	2	2
55 Majoitus ja ravitsemus	33 900	8 800	18	22	10	14	10	8	3	4
60-64 Kuljetus ja tietoliik.	93 000	33 600	6	9	3	2	18	13	3	3
65-69 Rahoitus- ja vak.toiminta	29 800	14 600	8	10	2	2	18	12	3	3
70-74 Kiinteistö- ja elink. palvelu-toim.	147 700	47 500	8	14	3	4	16	15	3	4
75 Julkinen hallinto	72 800	34 400	3	8	2	1	12	12	2	2
80 Koulutus ja tutkimus	103 600	47 600	10	10	4	3	11	9	7	6
85 Sosiaali- ja terveys	209 800	91 800	11	12	4	3	10	10	4	3
90-98 Muut palvelut	61 300	25 200	15	19	8	7	13	14	6	5
99 Muu/tuntematon	3 900	1 400	8	21	6	5	12	11	6	0

6 Sairauspoissaolojen kohdentuminen

Työvoimatutkimuksessa voidaan työllisten sairastavuutta mitata tutkimusviikon poissaolosyiden avulla. Koska työstä poissaolopäivät kuvaavat vain yhden viikon tilannetta, ei sairauspoissaolon kestosta saa erikseen tietoa enintään viikon ja yli viikon kestäneiden sairauksien osalta. Sairauspoissaoloja työstä voidaan kuitenkin pitää yhtenä mittarina työllisten sairastumisriskeille. Koko väestön pitkäaikaissairastavuutta voidaan työvoimatutkimuksessa tarkastella työvoiman ulkopuolella pitkäaikaissairauden tai työkyvyttömyyseläkkeen perusteella olevan väestön osalta avulla.

Kuviossa 6.1 (vasen kuva) esitetään 1-vuotisikäryhmittäin työvoiman ulkopuolella olevien pitkäaikaissairaiden ja työkyvyttömyyseläkkeellä olevien osuus väestöstä ja työvoiman ulkopuolella olevista. Pitkäaikaissairaiden osuus väestöstä kasvaa nelikymppisten noin kuudesta prosentista parilla prosenttiyksiköllä kun siirrytään 50-vuotiaisiin ja 50-vuotiaiden kahdeksasta prosentista 20-25 prosenttiin kun ikä ylittää 60 vuotta.

Kuvio 6.1. Työvoiman ulkopuolella olevien pitkäaikaissairaiden osuus väestöstä ja työvoiman ulkopuolella olevista sekä sairauspoissaolojen yleisyys työllisistä ja väestöstä mitattuna vuonna 2004 (%), 1-vuotisikäryhmät työvoimatutkimuksen mukaan.

Pitkäaikaissairaus on viisikymppisillä yleisin syy työvoiman ulkopuolelle siirtymiseen. Pitkäaikaissairaiden osuus työvoiman ulkopuolella olevasta väestöstä kasvaa 50-vuotiaiden 63 prosentista 54–56-vuotiailla noin 70 prosenttiin, mutta kääntyy sen jälkeen laskuun. 59-vuotiaista työvoiman ulkopuolella olevista on

enää alle puolet (47 %) pitkäaikaissairaita. Pitkäaikaistyöttömyys (työttömyyseläkeputki) ja varhaiseläkejärjestelmät alkavat olla 57 ikävuodesta eteenpäin suurimpia syitä työvoiman ulkopuolelle siirtymiselle.

Työllisten sairauspoissaolojen yleisyys suhteutettuna vastaavan ikäiseen väestöön on 3-4 prosentin luokkaa sekä 45–49-vuotiailla että 50–59-vuotiailla. Tämän ikäisillä myös työllisten osuus väestöstä on vielä korkea. Noin 60 ikävuoden jälkeen sairauspoissaolojen osuus laskee koko väestöön suhteutettuna, koska tässä iässä on siirrytty enenevästi pois työelämästä myös muista syistä. Työllisistä laskettuna sairauspoissaolojen osuus nousee nelikymppisistä viisikymppisiin siirryttäessä keskimäärin yhdellä prosenttiyksiköllä, kun ikä ylittää 52 vuotta. Tämän jälkeen sairauspoissaolojen osuus kasvaa hieman iän karttuessa mutta pysyy alle kuudessa prosentissa (kuvio 6.1).

Sairaudet yleistyvät iän myötä. Taulukossa 6.1 on ikääntyvien sairastuvuutta tarkasteltu 1-vuotisikäryhmittäin, työllisten osalta tilapäisten poissaolojen yleisyytenä ja työvoiman ulkopuolella olevien osalta pitkäaikaissairastavien yleisyytenä. Lopuksi työllisten tilapäiset sairauspoissaolot ja työvoiman ulkopuolella olevien pitkäaikaissairaiden frekvenssit on laskettu myös yhteen ja suhteutettu väestöön.

Taulukossa 6.2 tarkastellaan 50–59-vuotiaiden työllisten viikonpäivien (7 päivää työllistä kohti) jakautumista työpäiviin, sairauspoissaolopäiviin ja muihin poissaolopäiviin 1-vuotisikäryhmittäin. Muihin poissaolopäiviin lukeutuvat lomamat sekä viikonloput ja muut vapaapäivät. Muihin poissaolopäiviin sisältyvät myös osa-aikatyöstä ja osa-aikaeläkkeestä johtuvat poissaolopäivät niillä työntekijöillä, joiden työaika on lyhennetty muulla tavoin kuin päivittäistä työaikaa lyhentämällä.

Työllisten 50–59-vuotiaiden viikonpäivistä keskimäärin 57 prosenttia on työpäiviä, kolme prosenttia sairauspäiviä ja muita poissaolopäiviä 40 prosenttia. 50–54-vuotiailla työpäivien osuus on keskiarvoa hieman korkeampi (58 %) ja sama kuin 45–49-vuotiailla, mutta 55–59-vuotiailla prosenttiyksikön pienempi. Työpäivien väheneminen ei johdu sairauspoissaolojen lisääntymisestä vaan muiden poissaolopäivien kasvusta. Naisilla osuus kaikista sairauspäivistä on miehiä jossain määrin suurempi kuin miehillä, kun taas keskimääräiset sairauspoissaolot ovat miehillä hieman pidempiä.

Taulukossa 6.3 tarkastellaan viisikymppisten sairastuvuutta toimialoittain. Henkilöitä, joilla esiintyi tutkimusviikon aikana sairauspoissaoloja, oli 4.4 prosenttia kaikista työllisistä. Keskimääräistä yleisemmin, yli 5 prosenttia, sairauspoissaoloja esiintyi muun muassa majoitus- ja ravitsemusalalla, koneiden ja laitteiden valmistuksessa, tekstiili- ja vaatetuslalla sekä sosiaali- ja terveysalalla. Keskimääräistä vähemmän poissaoloja esiintyi tukkukaupan, metallin jalostus- ja tuotetoiminnassa, moottori-ajoneuvojen kaupassa, sekä koulutus- ja tutkimustoiminnassa. Poissaoloja esiintyi näillä aloilla alle 3.5 prosentilla työllisistä. Kuukausitasolle korotettujen sairauspoissaolopäiviä oli keskimäärin 20.2 ja vaihteluväli toimialoittain oli 14 – 24 päivää.

Taulukko 6.1. Väestö, työlliset ja työvoiman ulkopuolella olevat iän mukaan sekä sairauspoissaolojen osuus työllisistä, pitkäaikaissairauden osuus työvoiman ulkopuolella olevista ja sairastaneet (poissaolleiden ja pikäaikaissairaiden yhteisumma) yhteensä väestöstä, % vuonna 2004.

Ikäryhmä Ikä	Väestö	Työlliset	Työlliset, joilla on sairauspoissaoloja	On poissaoloja, % työllisistä	Työvoiman ulkop.		Pitkäaik. sairaat % ulkop.	Tilapäiset sairauspoissaolot ja pitkäaikaisesti sairaat Yhteensä % koko väestö	
					Yhteensä	Sairaana		Yhteensä	% väestö
45-49	384 800	320 500	12 800	4.0	39 200	21 700	55.2	30 500	8.9
50	79 800	64 300	2 300	3.6	10 000	6 300	62.9	8 100	10.8
51	79 600	65 300	2 700	4.1	10 800	7 000	65.3	9 000	12.3
52	76 900	62 300	2 900	4.7	10 100	6 500	64.6	8 500	12.3
53	79 800	62 300	3 000	4.8	13 500	9 300	69.1	11 500	15.5
54	85 000	65 000	3 300	5.1	15 800	11 100	70.6	13 800	17.0
50-54	401 000	319 200	14 300	4.5	60 200	40 300	67.0	51 000	13.6
55	82 300	60 700	3 200	5.3	17 400	11 200	64.1	13 800	17.5
56	88 200	60 400	2 900	4.8	22 100	14 400	65.4	16 500	19.7
57	84 300	54 100	2 500	4.6	24 800	13 900	56.0	15 800	19.4
58	83 700	53 100	2 800	5.3	26 400	14 000	53.0	16 000	20.1
59	62 500	35 100	1 700	4.8	23 800	11 300	47.4	12 600	20.8
55-59	401 100	263 400	13 100	5.0	114 600	64 800	56.6	74 600	19.4
50-59	802 100	582 700	27 400	4.7	174 800	105 100	60.2	125 600	16.5
60	55 400	25 200	1 300	5.2	28 700	10 000	34.9	11 000	20.5
61	50 700	18 900	900	4.8	31 200	10 800	34.5	11 400	23.0
62	54 900	16 400	800	4.9	37 800	12 900	34.3	13 600	25.0
63	56 800	11 300	600	5.3	44 800	14 400	32.1	15 000	26.3
64	54 200	7 400	400	5.4	46 400	11 500	24.7	11 700	21.9
60-64	271 900	79 300	4 000	5.0	188 800	59 600	31.5	62 800	23.4
15-64	3 935 300	2 364 700	88 600	3.7	1 341 800	226 300	16.9	283 900	8.0
50-59-v %	20 %	25 %	36 %		13 %	46 %		44 %	

Taulukko 6.2. Työllisten sairauspäivät kuukausitasolle korotettuna, haastatteluviikon jakautuminen työpäiviin, sairauspoissaolopäiviin ja muihin päiviin, sairauspäivät keskimäärin sairastanutta kohti, naiset ja miehet ja erotus, sekä naisten osuus sairauspäivistä, 1-vuotiskäryhmittäin vuonna 2004.

Ikäluokka	Viikonpäivät yhteensä 1 000 pv	Viikonpäivien jakautuma % (yht=100)		Sairauspäivät/sairas 2)			Naisten osuus % sairauspäivistä		
		Työpäivät %	Sairaus- päivät %	Muut päivät % 1)	Keskim. Miehet	Naiset		ero %-yks.	
45-49	2 244	58	3	39	19.4	19.6	19.2	0.4	55.9
50	450	58	2	40	20.2	20.9	19.5	1.5	49.0
51	457	59	3	39	19.8	19.9	19.8	0.0	55.8
52	436	58	3	40	19.1	19.5	18.9	0.6	56.1
53	436	57	3	40	20.5	22.9	19.2	3.7	60.7
54	455	58	3	39	21.0	20.4	21.4	-1.0	57.0
50-54	2 235	58	3	39	20.2	20.8	20.8	0.0	56.1
55	425	59	4	38	20.8	20.8	20.8	0.0	64.2
56	423	59	3	38	19.8	19.6	19.9	-0.3	55.4
57	379	56	3	41	20.7	22.8	19.4	3.4	59.4
58	371	54	3	42	19.8	20.3	19.6	0.7	65.4
59	246	52	3	45	20.7	22.5	19.3	3.2	54.5
55-59	1 844	56	3	40	20.3	21.0	19.9	1.1	60.3
50-59	4 079	57	3	40	20.2	21.7	20.7	0.9	58.1
60	177	53	4	43	21.3	22.2	20.8	1.4	62.0
61	132	51	3	46	19.3	18.9	19.6	-0.6	55.1
62	115	50	4	46	23.4	25.0	22.3	2.7	56.6
63	79	49	4	47	22.2	22.2	22.3	-0.1	61.1
64	52	48	3	49	18.1	19.4	17.2	2.2	55.8
60-64	555	51	3	45	21.1	21.7	20.7	0.9	58.7
15-64	16 414	57	2	41	18.7	19.0	18.5	0.5	54.6

1) Muihin päiviin sisältyvät myös lomapäivät ja viikonloput, jne.

2) Keskimääräiseksi kuukausipoisaloiksi muunnetut poissaolopäivät haastatteluviikolla.

Taulukko 6.3. Toimialat kuukausitasolle korotettujen sairauspoissaolopäivien keskimääräisen pituuden (kuukaudessa) sekä (haastatteluvuikolla) poissaolojen yleisyyden mukaan vuonna 2004, 50–59-vuotiaat.

NTOL2	Järjes- tyys	Työlliset	Sairaus- päiviä/ sairas ¹⁾	On pois- saoloja ²⁾	NTOL2	Järjes- tyys	Työlliset	Sairaus- päiviä/ saoloja % ²⁾	On pois- saoloja % ²⁾
1-5 Maa- ja metsätal. ym	1	37 100	23.8	5.1	55 Majoitus ja ravitseminen	1	12 000	21.3	5.7
23-26 Öljy, kemikaali ja kumi ym.	2	13 600	22.5	4.7	29 Koneiden ja laitteiden valmist.	2	14 800	19.5	5.5
20-21 Sahatavara ja paperi	3	17 600	21.6	5.1	17-19 Tekstiili ja vaatetus	3	6 100	20.2	5.2
40-49 Rakennus ym. toim.	4	51 300	21.4	4.3	85 Sosiaali- ja terveys	4	104 800	20.8	5.2
55 Majoitus ja ravitseminen	5	12 000	21.3	5.7	1-5 Maa- ja metsätal. ym	5	37 100	23.8	5.1
52 Vähittäiskauppa	6	31 400	21.1	4.7	20-21 Sahatavara ja paperi	6	17 600	21.6	5.1
51 Tukku- ja kauppa	7	22 300	21.0	3.0	34-39 Muu teollisuus- ja palvelu- toim.	7	10 800	18.1	5.0
Yhteensä		185 300	21.8	4.6	Yhteensä		203 100	20.8	5.3
60-64 Kuljetus ja tietoliik.	8	42 100	20.8	4.6	15-16 Elintarvike ja tup.	8	10 000	18.9	4.9
85 Sosiaali- ja terveys	9	104 800	20.8	5.2	75 Julkinen hallinto	9	35 500	16.7	4.8
17-19 Tekstiili ja vaatetus	10	6 100	20.2	5.2	52 Vähittäiskauppa	10	31 400	21.1	4.7
70-74 Kiinteistö- ja elink. palvelu- toim.	11	62 900	20.2	4.0	23-26 Öljy, kemikaali ja kumi ym.	11	13 600	22.5	4.7
30-33 Konttori-, sähkö-, radio-, lääkintä ym.	12	9 300	19.6	3.9	60-64 Kuljetus ja tietoliik.	12	42 100	20.8	4.6
90-98 Muut palvelut	13	37 900	19.6	3.5	40-49 Rakennus ym. toim.	13	51 300	21.4	4.3
29 Koneiden ja laitteiden valmist.	14	14 800	19.5	5.5	70-74 Kiinteistö- ja elink. palvelu- toim.	14	62 900	20.2	4.0
15-16 Elintarvike ja tup.	15	10 000	18.9	4.9	22 Kustannus- ja painotoiminta	15	9 800	18.0	3.9
80 Koulutus ja tutkimus	16	50 100	18.7	3.4	65-69 Rahoitus- ja vak.toiminta	16	15 700	15.2	3.9
50 Moottorijon. kauppa ym	17	8 400	18.1	3.3	30-33 Konttori-, sähkö-, radio-, lääkintä ym.	17	9 300	19.6	3.9
34-39 Muu teollisuus- ja painotoiminta	18	10 800	18.1	5.0	Yhteensä		281 700	17.7	4.0
22 Kustannus- ja painotoiminta	19	9 800	18.0	3.9	10-14 Kaivostoiminta	18	1 700	16.6	3.6
Yhteensä		367 000	19.4	4.4	80 Koulutus ja tutkimus	20	50 100	18.7	3.4
27-28 Metallin jalostus ja tuotteet	20	16 000	17.6	3.2	50 Moottorijon. kauppa ym	21	8 400	18.1	3.3
75 Julkinen hallinto	21	35 500	16.7	4.8	27-28 Metallin jalostus ja tuotteet	22	16 000	17.6	3.2
10-14 Kaivostoiminta	22	1 700	16.6	3.6	51 Tukku- ja kauppa	23	22 300	21.0	3.0
65-69 Rahoitus- ja vak.toiminta	23	15 700	15.2	3.9	99 Muu/tuntematon	24	2 200	4.5	1.5
99 Muu/tuntematon	24	2 200	4.5	1.5	Yhteensä		100 700	13.8	2.6
Yhteensä		71 100	14.1	3.4	Yhteensä, kaikki työlliset		623 400	20.2	4.4
Yhteensä, kaikki työlliset		623 400	20.2	4.4	Yhteensä, kaikki työlliset		623 400	20.2	4.4

1) Keskimääräiseksi kuukausipoissoaloiksi muunnetut poissaolopäivät haastatteluvuikolla.

2) Sairauspoissaaloja haastatteluvuikon aikana.

7. Koulutustaso ja työhön liittyvä koulutus

Yleissivistävä pohjakoulutus

Koulutustason yleinen kasvu jakaa vielä tämän nykyajan viisikymppisiä. Ilman keskiasteen koulutusta vuonna 2004 oli 55–59-vuotiaista 39 prosenttia, viisi vuotta nuoremista enää 29 prosenttia. Eniten on nuoremmista ikäryhmissä on kasvanut keskiasteen suorittaneiden osuus, mutta myös korkea-asteen suorittaneita on alle 55-vuotiaissa selvästi enemmän kuin 55–59-vuotiaissa. (Taulukot 7.1 ja 7.2 sekä kuviot 7.1 ja 7.2.)

Erot koulutusalojen välillä ovat sen sijaan pienet. Yleisin koulutusala sekä 50–54-vuotiailla että 55–59-vuotiailla oli tekniikan alan koulutus, joka on hyvin miesvaltainen ala. Tekniikan alan koulutusta saaneista naisten osuus oli noin 17 prosenttia. Toiseksi yleisin koulutusala olivat kaupallinen ja yhteiskuntatieteellinen. Naisten osuus alan koulutusta saaneista oli noin kaksi kolmasosaa. Naisvaltaisimmat koulutusalat olivat sosiaali- ja terveysala (noin 88 %) sekä humanististen tieteiden ja taidealan koulutus (76 %).

Työllisyysaste on sitä alempi mitä alempi koulutustaso henkilöllä on. Ikäryhmässä 50–54 vuotta vähemmän kuin keskiasteen suorittaneiden työllisyysaste oli 70 ja ikäryhmässä 55–59 vuotta 57 prosenttia vuonna 2004. Ikäryhmien työllisyysasteiden erot olivat 12–15 prosenttiyksikköä nuorempien viisikymppisten hyväksi aina alimman korkea-asteen suorittaneiden keskuuteen asti. Tätä korkeammilla koulutustasoilla viisikymppisten työllisyysasteiden erot laskevat alle 10 prosenttiyksikköön ja työllisyysasteet nousevat lähes 90 prosenttiin.

Koulutusaloittain 50–54-vuotiaiden ja 55–59-vuotiaiden väliset työllisyysasteiden erot ovat suurimmat tekniikan alan (17 %-yksikköä) sekä maa- ja metsätalouseläntalouden koulutuksen saaneilla (14 %-yksikköä). Pienimmät, alle 10 prosenttiyksikön erot olivat luonnontieteellisen koulutuksen, humanistisen koulutuksen sekä terveys- ja sosiaalialan koulutuksen saaneiden keskuudessa.

Korkeimmat, yli 80 prosentin työllisyysasteet olivat 55 vuotta täyttäneillä luonnontieteellisen, kasvatustieteellisen, humanistisen sekä sosiaali- ja terveysalan koulutuksen saaneilla. Myös 50–54-vuotiailla samojen alojen työllisyysasteet olivat korkeat, kasvatustieteen ja humanistisen tieteen aloilla jopa yli 90 prosenttia vuonna 2004.

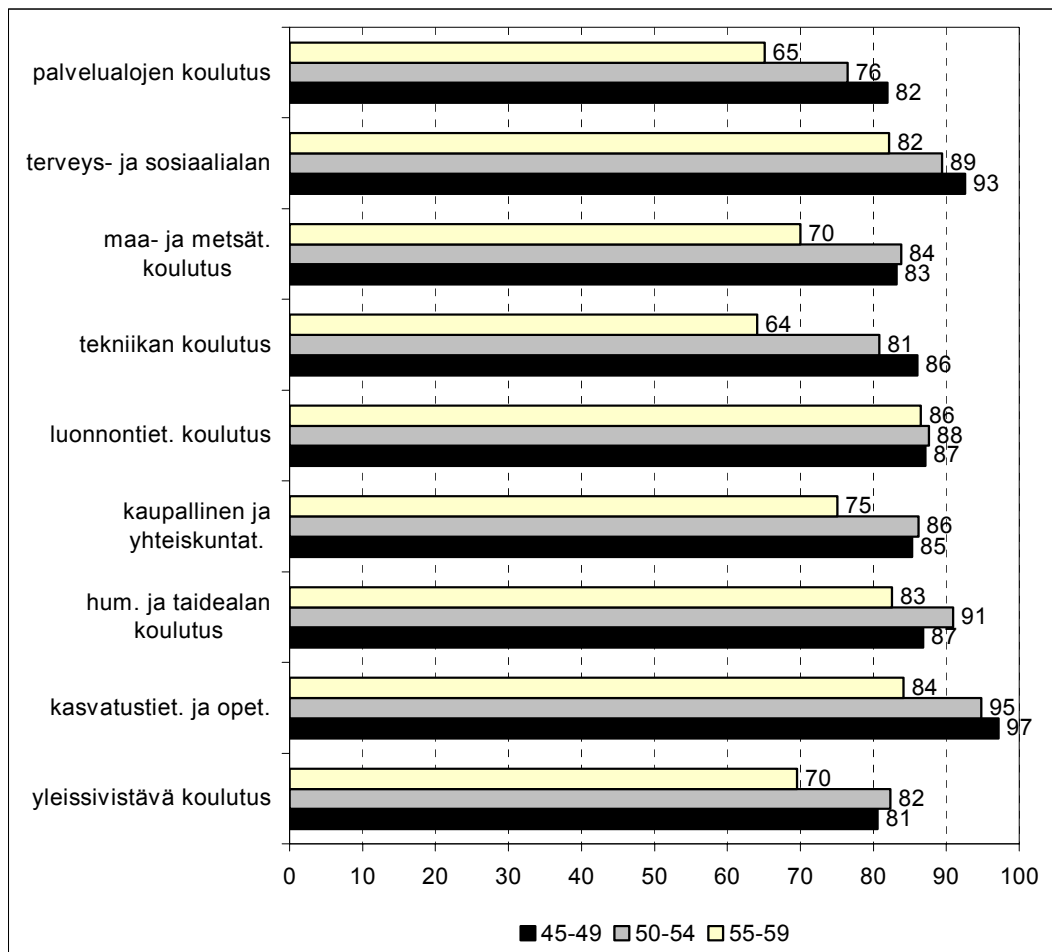
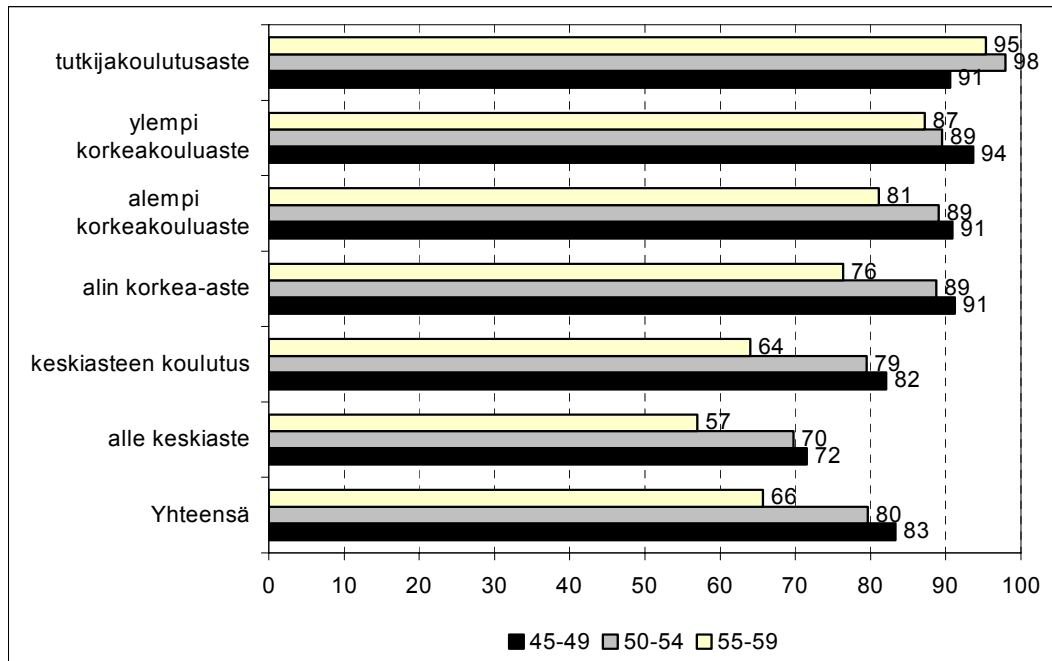
Taulukko 7.1. Viisikymppiset ja toiminta koulutustason mukaan (%) vuonna 2004.

Koulutusaste	Henkilöitä		Koulutusjakautuma		Työllisyysaste		Ikäryhmien ero %-yks.		Työvoiman ulkop.		Ikäryhmien ero %-yks.	
	50-54	55-59	50-54	55-59	50-54	55-59	50-54	55-59	50-54	55-59	50-54	55-59
Yhteensä	401 000	401 100	100	100	80	66	-14	29	15	29	14	14
alle keskiaste	116 800	155 500	29	39	70	57	-13	36	23	36	13	13
keskiasteen koulutus	162 800	138 700	41	35	79	64	-15	30	15	30	15	15
alim korkea-aste	67 300	54 900	17	14	89	76	-12	20	8	20	12	12
alempi korkeakouluaste	24 100	24 800	6	6	89	81	-8	16	8	16	8	8
ylempi korkeakouluaste	26 800	23 100	7	6	89	87	-2	10	7	10	2	2
tutkijakoulutusaste	3 200	4 000	1	1	98	95	-3	1	0	1	1	1

Taulukko 7.2. Viisikymppiset ja toiminta koulutusalan mukaan (%) vuonna 2004.

Koulutusala	Henkilöitä		Koulutusjakautuma		Työllisyysaste %		Ikäryhmien ero %-yks.		Työvoiman ulkop. %		Ikäryhmien ero %-yks.	
	50-54	55-59	50-54	55-59	50-54	55-59	50-54	55-59	50-54	55-59	50-54	55-59
Yhteensä	401 000	401 070	100	100	80	66	-14	29	15	29	14	14
ei koulutusalaa	116 800	155 520	29	39	70	57	-13	36	23	36	13	13
yleissivistävä koulutus	10 400	8 070	3	2	82	70	-13	26	12	26	14	14
kasvatustiet. ja opet.	6 900	7 730	2	2	95	84	-11	11	4	11	7	7
hum. ja taidealan koulutus	8 800	9 010	2	2	91	83	-8	15	7	15	8	8
kaupallinen ja yhteiskuntat.	63 600	54 120	16	13	86	75	-11	20	9	20	11	11
luonnontiet. koulutus	7 200	4 730	2	1	88	86	-1	10	9	10	1	1
tekniikan koulutus	101 200	87 130	25	22	81	64	-17	30	13	30	17	17
maa- ja metsät. koulutus	13 600	13 470	3	3	84	70	-14	25	13	25	12	12
terveys- ja sosiaali-alan	37 300	31 820	9	8	89	82	-7	16	8	16	8	8
palvelualaisten koulutus	35 300	29 470	9	7	76	65	-11	29	19	29	11	11

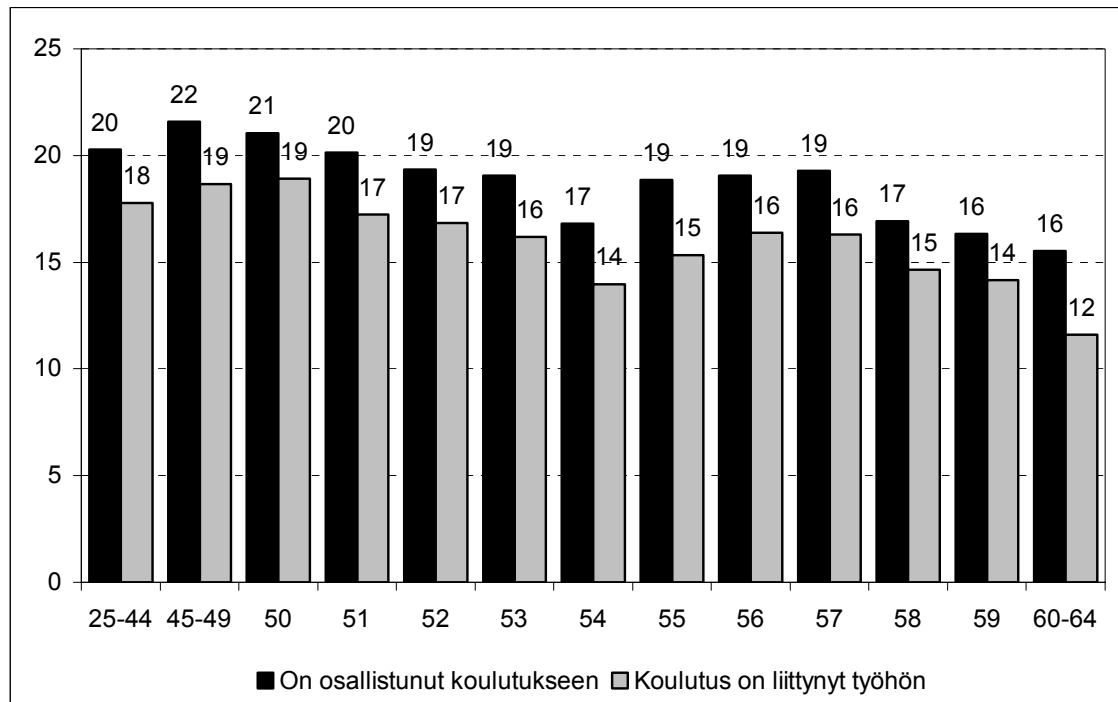
Kuvio 7.1. 45–59-vuotiaiden työllisyysasteet koulutustason ja -alan mukaan vuonna 2004, %.

Työhön liittyvä koulutus ja kurssitoiminta

Koulutukseen tai kursseille viimeisen neljän viikon aikana työvoimatutkimuksen työllisistä oli osallistunut 445 000 henkeä, 20 prosenttia työllisistä. Työhön tai ammattiin liittyvään koulutukseen osallistuneita oli 380 000 henkeä eli 16 prosenttia työllisistä ja 85 % kaikista koulutustoimintaan osallistuneista. Suhteellisesti eniten työhön liittyvää koulutus- ja kurssitoimintaa kohdentui 45–49-vuotiaisiin ja juuri 50 täyttäneisiin (19 %) sekä alle 45-vuotiaisiin aikuisiin (18 %) vuonna 2004. Työhön liittyvä koulutus harveni 51 ikävuodesta eteenpäin, tosin nousten jonkin verran vielä 56–57-vuotialla, ja laski 12 prosenttiin 60 vuotta täyttäneillä työllisillä. (Kuvio 7.2.)

Kuvio 7.2. Työlliset, jotka ovat osallistuneet vähintään kerran viimeisen 4 viikon aikana mille tahansa kurssille tai koulutukseen, ja niiden työllisten osuus, joiden kurssi tai koulutus on liittynyt työhön tai ammattiin, % työllisistä, vuonna 2004.

Ikää enemmän koulutus- ja kurssitoiminnan yleisyyteen vaikuttaa työllisen koulutustaso: Vähiten yleissivistävää koulutusta saaneille kohdentuu vähiten myös työhön liittyvää koulutusta viisikymppisenä. Keskiasteen jälkeisiä opintoja suorittaneilla koulutukseen osallistumisasteet olivat yli kaksinkertaiset alle keskiasteen tai jopa keskiasteen koulutuksen suorittaneisiin verrattuna. (Taulukko 7.3.)

Naisilla oli useammin kuin miehillä sekä yleistä kurssitoimintaa (57 %) että työhön liittyvää koulutusta (55 % koulutusta saaneista). 45–59-vuotiaiden naisten osuus työhön liittyvää koulutusta saaneista oli 57–58 prosenttia, tätä nuoremmissa ja vanhemmissa ikäryhmissä naisten osuudet olivat selvästi pienemmät, mutta kuitenkin yli 50 prosenttia. (Taulukko 7.3.)

Taulukko 7.3. Koulutus- ja kurssitoimintaan 4 viimeisen viikon aikana osallistuneet, naisten osuus osallistuneista sekä osallistuminen koulutustason mukaan, %, vuonna 2004.

Ikäryhmä	Yhteensä		Naisten osuus, %		Työhön liittyvään koulutus, osallistuneet % työllisistä		
	On osall. yleensä	Työhön l. koulutus	On osall. yleensä	Työhön l. koulutus	Alle keskiaste	Keskiaste	Ylempi koulutus
25-44	226 000	198 100	54.1	52.9	9	13	25
45-49	69 200	59 800	59.7	58.1	10	14	27
50-54	61 500	53 100	59.4	57.6	12	13	25
55-59	48 100	40 800	58.7	56.9	10	14	24
60-64	12 300	9 200	55.9	51.1	8	9	19
15-64	445 100	379 500	56.7	54.9	7	12	25

Työhön liittyvä koulutus tapahtui eri ikäryhmissä pääasiassa työajalla palkallisenä (noin 80 %). Kokonaan omalla ajalla koulutuksesta oli tapahtunut 13–14 prosenttia. Koulutukseen osallistuminen tapahtui 60 vuotta täyttäneillä useammin omalla ajalla kuin nuoremmilla. Naiset osallistuivat koulutukseen suhteellisesti useammin omalla ajalla kuin heitä oli koulutusta saaneista. (Taulukko 7.4.)

Taulukko 7.4. Työhön tai ammattiin liittyvän koulutuksen palkallisuus vs. omakustanteisuus, osuus % koulutukseen osallistuneista, sekä naisten osuudet % vuonna 2004.

Ikäryhmä	Henkilöt	Koulutus / kurssi oli		
		Palkallinen	Omalla kustannuksella	Molempia
45-64 yhteensä	162 800	79	14	7
45-49	59 800	79	14	7
50-54	53 100	80	14	6
55-59	40 800	80	13	7
60-64	9 200	76	18	6
Naiset yht.	93 200	73 600	13 800	5 900
Naiset %	57	57	61	53

Lähteet

- Aho, Simo. 2005. Työmarkkinatuen saajien rakenne, työhistoria ja osallistuminen aktivointitoimiin. Työhallinnon julkaisu 349. Helsinki työministeriö.
- Employment in Europe 2005. Trends and prospects. European Commission. Employment and Social Affairs. (<http://europa.eu.int>).
- Forma, Pauli ja Tuominen, Eila ja Väänänen-Tomppo, Irma. 2004. Työssä jaksamisen haasteet yksityisellä ja julkisella sektorilla. Teoksessa Tuominen, Eila (toim.) Eläkeuudistus ja ikääntyvien työssä jaksamisaikheet. Eläketurvakeskuksen raportteja 37. Helsinki: ETK.
- Gould, Raija, Ilmarinen, Juhani, Järvisalo, Jorma ja Koskinen, Seppo (toim.). 2006. Työkyvyn ulottuvuudet. Terveys 2000 -tutkimuksen tuloksia. Helsinki: ETK, Kela, KTL ja TTL.
- Gould, Raija ja Polvinen, Anu. 2006. Työkyky työuran loppupuolella. Teoksessa Gould, Raija, Ilmarinen, Juhani, Järvisalo, Jorma ja Koskinen, Seppo (toim.). 2006. Työkyvyn ulottuvuudet. Terveys 2000 -tutkimuksen tuloksia. Helsinki: ETK, Kela, KTL ja TTL, 255-290.
- Gould, Raija, Nyman, Heidi ja Takala, Mervi. 2003. Osittain työkyvytön vai osittain työkykyinen? Tutkimus osatyökyvyttömyyseläkeläisten työssäolosta. Helsinki: Eläketurvakeskus.
- Haataja, Anita. 2006. Ikääntyvät työmarkkinoilla 1989-2005. Selvityksiä 42. Helsinki: Sosiaali- ja terveysministeriö.
- Haataja, Anita. 2005. Äidit ja isät työmarkkinoilla 1989-2002/2003. Selvityksiä 29. Helsinki: Sosiaali- ja terveysministeriö.
- Helakorpi, Satu, Patja, Kristiina, Prättälä, Ritva ja Uutela, Antti. 2005. Suomalaisen aikuisväestön terveyskäyttäytyminen ja terveys, kevät 2005. Kansanterveyslaitoksen julkaisuja B18. Helsinki: Kansanterveyslaitos.
- Helakorpi, Satu, Patja, Kristiina, Prättälä, Ritva, Aro, Arja R. ja Uutela, Antti. 2004. Suomalaisen aikuisväestön terveyskäyttäytyminen ja terveys, kevät 2004. Kansanterveyslaitoksen julkaisuja B13. Helsinki: Kansanterveyslaitos.
- Holm, Pasi, Jalava, Jukka ja Ylöstalo, Pekka. 2006. Työttömien työkyky vuonna 2005. vertailuja palkansaajiin. Työpoliittinen tutkimus 308. Helsinki: Työministeriö.
- Hytti, Helka. 2006. The Finnish Employment and Income Security Models in a Nordic Comparison. Social Security and Health Research: Working Papers 52. Helsinki: Kela.

- Hämäläinen, Kari ja Tuomala, Juha. 2006. työvoimapolitiittisten toimenpiteiden vaikuttavuuden arviointi. Työpoliittinen tutkimus 315. Helsinki: Työministeriö.
- Kyyrä, Tomi ja Wilke, Ralf. 2004. Reduction in the Long Term Unemployment of the Elderly: A Success Story from Finland. VATT-Discussion Papers 346. Helsinki: Valtion taloudellinen tutkimuskeskus.
- Kyyrä, Tomi ja Wilke, Ralf. (Käsikirjoitus, joulukuu 2005, täydennetty versio). Reduction in the Long Term Unemployment of the Elderly: A Success Story from Finland. VATT-Discussion Papers 346. Helsinki: Valtion taloudellinen tutkimuskeskus.
- Laukkanen, Erkki. 2003. Palkansaajien viikkotyöajat, toiveet ja todellisuus. Palkansaajakeskusjärjestöjen tutkimus. Valkealan Painokarelia.
- Lehto, Anna-Maija ja Sutela, Hanna. 2004. Uhkia ja mahdollisuuksia. Työolotutkimusten tuloksia 1977–2003. Helsinki: Tilastokeskus.
- Myrskylä, Pekka. 2006. Muuttoliike ja työmarkkinat. Työpoliittinen tutkimus 312. Helsinki: työministeriö.
- Myrskylä, Pekka. 2005. Työvoimamuutokset. Teoksessa Myrskylä P. (toim.) 'Tallella ikä eletty... Ikääntyminen tilastoissa'. Elinolot. Helsinki: Tilastokeskus. 53-87.
- Nio, Ilkka ja Hytti, Helka. 2004. Työllisyysohjelman seuranta ja työssäoloajan pituus. Työpoliittinen aikakausikirja 1(47), 51-80.
- Pelkonen, Janne. 2005. Vanhimpien palkansaajien työssä jatkaminen työeläkeuudistuksen jälkeisessä valintatilanteessa. Eläketurvakeskuksen raportteja 1. Helsinki ETK.
- Peltoniemi, Ari. 2005. Työllisten työkyky vuonna 2004. Työpoliittinen tutkimus 273. Helsinki: Työministeriö.
- Rantanen, Juha ja Romppanen, Antti. 2004. Ikääntyvien työmarkkinoilla pysyminen. Raportteja 35. Helsinki: Eläketurvakeskus.
- Savioja, Hannele. 2005. Suuret ikäluokat keski-iässä –työssä vai eläkkeelle? Sosiaali- ja terveysturvan tutkimuksia 80. Helsinki: Kela, Tutkimusosasto.
- Tuominen, Eila (toim.). 2004. Eläkeuudistus ja ikääntyvien työssä jatkamisaikeet. Eläketurvakeskuksen raportteja 37. Helsinki: ETK
- Työolobarometri. Lokakuu 2006, ennakkotietoja. Helsinki: Työministeriö. <www.mol.fi> / Muut julkaisut.
- Työvoimatutkimus 2005. Työmarkkinat 2006. SVT. Helsinki: Tilastokeskus.
- Ylöstalo, Pekka. 2006. Työolobarometri 2005. Työpoliittinen tutkimus 311. Helsinki: Työministeriö

- 2007: 1 Mikael Fogelholm, Olavi Paronen, Mari Miettinen. Liikunta – hyvinvointipoliittinen mahdollisuus. Suomalaisen terveysliikunnan tila ja kehittyminen 2006.
ISBN 978-952-00-2232-7 (nid.)
ISBN 978-952-00-2233-4 (PDF)
- 2 Jussi Huttunen. Lääkkeiden kustannusvastuun ongelmat ja ehdotuksia ongelmien ratkaisemiseksi. Selvityshenkilön raportti. (Moniste)
ISBN 978-952-00-2237-2 (nid.)
ISBN 978-952-00-2238-9 (PDF)
- 3 Salme Kallinen-Kräkin, Tero Meltti. Sosiaalipalvelut toimiviksi. Sosiaalialan kehittämishankkeen arviointikierroksen raportti. (Moniste)
ISBN 978-952-00-2245-7 (nid.)
ISBN 978-952-00-2246-4 (PDF)
- 4 Simo Salminen, Riikka Ruotsala, Jarmo Vorne, Jorma Saari. Työturvallisuuslain toimeenpano työpaikoilla Selvitys uudistetun työturvallisuuslain vaikutuksista työpaikkojen turvallisuus-toimintaan.
ISBN 978-952-00-2247-1 (nid.)
ISBN 978-952-00-2248-8 (PDF)
- 5 Perhepäivähoidon kehittämisen suuntia. (Moniste)
ISBN 978-952-00-2255-6 (nid.)
ISBN 978-952-00-2139-9 (PDF)
- 6 Varhaiskasvatustutkimus ja varhaiskasvatuksen kansainvälinen kehitys. (Moniste)
ISBN 978-952-00-2259-4 (nid.)
ISBN 978-952-00-2260-0 (PDF)
- 7 Varhaiskasvatuksen henkilöstön koulutus ja osaaminen. Nykytila ja kehittämistarpeet. (Moniste)
ISBN 978-952-00-2261-7 (nid.)
ISBN 978-952-00-2262-4 (PDF)
- 8 Markku Lehto. Tie hyvään vanhuuteen. Vanhusten hoidon ja palvelujen linjat vuoteen 2015. (Moniste)
ISBN 978-952-00-2263-1 (nid.)
ISBN 978-952-00-2264-8 (PDF)
- 9 Sosiaali- ja terveysministeriön hallinnonalan tulossopimukset kaudelle 2004-2007. Tarkistusvuosi 2007. (Moniste)
ISBN 978-952-00-2265-5 (nid.)
ISBN 978-952-00-2266-2 (PDF)
- 10 Sosiaali- ja terveysministeriön toimintasuunnitelma vuodelle 2007. (Moniste)
ISBN 978-952-00-2267-9 (nid.)
ISBN 978-952-00-2268-6 (PDF)
- 11 Samapalkkaisuusohjelma. (Moniste)
ISBN 978-952-00-2273-0 (nid.)
ISBN 978-952-00-2274-7 (PDF)
- 12 Sosiaalihuollon kehittämistoiminnan arvioinnin loppuraportti.
ISBN 978-952-00-2279-2 (nid.)
ISBN 978-952-00-2280-8 (PDF)

- 2007: 13 Varhaiskasvatuksen kehittämisen suuntaviivoja lähivuosille. Väliraportti varhaiskasvatuksen neuvottelukunnan työstä. (Moniste)
ISBN 978-952-00-2281-5 (nid.)
ISBN 978-952-00-2282-2 (PDF)
- 14 Annakaisa livari, Pekka Ruotsalainen. Suomen eTerveys -tiekartta. (Moniste)
ISBN 978-952-00-2283-9 (nid.)
ISBN 978-952-00-2284-6 (PDF)
- 15 Annakaisa livari, Pekka Ruotsalainen. eHealth roadmap - Finland. (Stencil)
ISBN 978-952-00-2285-3 (pb)
ISBN 978-952-00-2286-0 (PDF)
- 16 Opportunities to reconcile family and work. Ed. by Rolf Myhrman, Riitta Säntti.
ISBN 978-952-00-2287-7 (pb)
ISBN 978-952-00-2288-4 (PDF)
- 17 Tomi Hussi, Guy Ahonen. Business-oriented maintenance of work ability. (Stencil)
ISBN 978-952-00-2289-1 (pb)
ISBN 978-952-00-2290-7 (PDF)
- 18 Anita Haataja. Viisikymppisten työllisten työssä jatkamista ennakoivat tekijät.
ISBN 978-952-00-2292-1 (nid.)
ISBN 978-952-00-2293-8 (PDF)